

Grunnlagsdokument storfe, sau/lam og egg

- første halvår 2018

Foto: Bjørnd Halug

Foto: Sporensnek

Nortura
bondens selskap

Styrevedtak i Nortura - 23. oktober 2017

Planlagt gjennomsnittlig engrospris for storfe økes med kroner 0,50 per kg til kroner 60,50 per kg for første halvår 2018.

Planlagt gjennomsnittlig engrospris for lam videreføres på dagens nivå på kr 64,60 per kg for første halvår 2018.

Planlagt gjennomsnittlig engrospris for egg økes med 0,15 kroner per kg til kr 19,35 per kg for første halvår 2018.

Offentliggjøring av vedtak:

Aktørene i kjøttbransjen ble orientert om vedtaket umiddelbart etter at styrets beslutning ble fattet. For øvrig vises det til Nortura Totalmarked sine nettsider: <http://totalmarked.nortura.no>

Markedsordningen skal bidra til at det norske markedet tilbys riktige mengder av kjøtt av storfe, sau/lam og egg til rett tid og med rett kvalitet. Prisfastsettingen vil være det viktigste verktøyet for å lykkes med denne oppgaven. Engrosprisen skal settes slik at det både på kort sikt (først kommende prisperioder) og mellomlang sikt (2 – 3 år) gir grunnlag for en optimal markedsdekning, der både tilførsler fra innenlands produksjon og vedtatt tollfri import tas hensyn til. Innenfor de rammer som dette til enhver tid vil sette for prisfastsettingen, skal prisen settes slik at markedsinntektene sammen med offentlige virkemidler og generelle rammevilkår bidrar til økonomisk bærekraft i hele varekjeden fram til engrosprispunktet. Nortura skal som markedsregulator forvalte denne oppgaven på en transparent og konkurransenøytral måte.

Innholdsfortegnelse

1	SAMMENDRAG	4
2	GRUNNLAGSDOKUMENTETS FUNKSJON	7
3	ØKONOMISK UTVIKLING, FORBRUKERTRENDER OG RAMMEVILKÅR	8
3.1	INDIKATORER FOR NASJONALØKONOMIEN	8
3.1.1	Utviklingen i norsk økonomi	8
3.1.2	Befolkningsveksten	9
4	ENDRINGER I SPISEVANENE	9
4.1.1	Kjøttforbruk per innbygger	10
4.1.2	Kjøttforbruk per dyreslag	11
4.1.3	Volumutvikling på varegruppenivå	13
4.1.4	Utvikling i Norske Mattrender	14
4.2	IMPORT, INTERNASJONALE BETINGELSER OG GRENSEHANDEL	17
4.2.1	Styrken i importvernet	17
4.2.2	Artikkel 19	18
4.2.3	Grensehandel med kjøtt	19
4.2.4	Produksjons- og markedsutvikling internasjonalt	20
5	OVERORDNET OM NORSK JORDBRUK OG NÆRINGSMIDDELINDUSTRI	23
5.1	MARKED OG PRIS – PROGNOSE	23
5.1.1	Kjøtt- og eggmarkedet i 2017	23
5.1.2	Prognose for produksjon og engrossalg for 2018	24
5.2	LANGTIDSUTSIKTER FOR MARKEDSBALANSE KJØTT OG EGG	25
5.2.1	Innledning og sammendrag	25
5.2.2	Befolkningsframskrivninger fra Statistisk sentralbyrå	26
5.2.3	Engrossalg av helt slakt og egg	26
5.2.4	Forskningsprosjektet Forecast. NIBIO.	27
5.2.5	3 alternative scenarier for engrossalg av kjøtt og egg i 2025	28
5.2.6	Analysen av langtidsutsikter per dyreslag	29
5.3	PRISDANNELSEN FOR KJØTT OG EGG	30
5.3.1	Engrospris	30
5.3.2	Avregningspris	30
5.4	PRISENE I FORBRUKERMARKEDET	33
5.5	NORSK NÆRINGSMIDDELINDUSTRI	36
5.5.1	Nøkkeltall for matindustrien	36
6	STORFE	39
6.1	MARKED OG PRISER	40
6.1.1	Markedssituasjonen i 2017	40
6.1.2	Prognosen for 2018	41
6.1.3	Målpris/engrospris, oppnådd pris og omsetningsavgift	43
6.1.4	Det europeiske storfemarkedet	43
6.1.5	Omlegging av telledato og krevende beite- og grovførsituasjon	45
6.1.6	Import av storfe	45
6.1.7	Internasjonale priser for stykningsdeler	47
6.2	PRISER OG PRISDANNELSE ETTER ENGROSPRISPUNKTET	49
6.2.1	Faktiske butikkpriser enkeltvarer	49
6.2.2	Utviklingen i forbrukerpriser kontra engrospris og produsentpris	50
6.3	PRODUKSJON, STRUKTUR OG PRODUKSJONSØKONOMI	52
6.3.1	Utviklingen i kutallet	52
6.3.2	Resultater for referansebruk nr. 8	53
6.3.3	Dekningsbidrag i ammekuproduksjonen	54
6.4	LANGTIDSUTSIKTER STORFE	55
6.4.1	Metode, matrise – generelle forutsetninger	57
6.4.2	Oppsummert scenarier storfe	60
7	SAU OG LAM	61

7.1	MARKED OG PRISER.....	61
7.1.1	Markedssituasjonen i 2017.....	62
7.1.2	Prognosen for 2018.....	63
7.1.3	Målpris/engrospris, oppnådd pris og omsetningsavgift.....	64
7.1.4	Import av sau og lam.....	64
7.1.5	Det europeiske marked for sau og lam.....	65
7.2	PRISDANNELSE ETTER ENGROSPRISPUNKTET SAU OG LAM.....	68
7.2.1	Faktiske butikkpriser sau og lam.....	68
7.3	PRODUKSJON, STRUKTUR OG PRODUKSJONSØKONOMI.....	72
7.3.1	Utviklingen i sauetall og struktur.....	72
7.3.2	Resultater for referansebruk 3.....	74
7.3.3	Dekningsbidrag for sauebruka.....	75
7.4	LANGTIDSUTSIKTER SAU OG LAM.....	76
7.4.1	Prissetting for sau og ung sau.....	77
8	EGG.....	80
8.1	MARKED OG PRIS.....	80
8.1.1	Markedssituasjonen 2017.....	81
8.1.2	Prognosen for 2018.....	81
8.1.3	Målpris/engrospris, oppnådd pris og omsetningsavgift.....	82
8.1.4	Markedsutviklingen for egg.....	83
8.1.5	Import av egg innenfor importkvotene.....	84
8.1.6	Produksjon og prisutvikling internasjonalt.....	85
8.2	PRISER OG PRISDANNELSE FOR EGG.....	86
8.2.1	Forbrukerpriser og utvikling i engrospriser.....	90
8.3	PRODUKSJON, STRUKTUR OG PRODUKSJONSØKONOMI.....	91
8.3.1	Konsekvenser for produksjonen med vridning mot egg av frittgående høns.....	91
8.3.2	Resultat for referansebruk 6 – korn og egg.....	92
8.3.3	Dekningsbidrags- og lønnsomhetskalkyler i eggproduksjonen.....	93
8.4	LANGTIDSUTSIKTER EGG.....	94
9	VEDLEGG.....	97

1 Sammendrag

Prisvurdering storfe

Prognosen per 6. september 2017 viser et underskudd av storfe på ca. 8.100 tonn i 2018 etter at alle importkvotene er forutsatt utnyttet. Det innebærer at underdekningen på storfe er redusert med mer enn 7.000 tonn fra 2016 til 2018. Med unntak av en uke i februar 2017 har det vært nedsatt toll på storfekjøtt fra 22. november 2016 fram til 28. august i år. Det er pr. 16. oktober lagt inn 570 tonn storfe på reguleringslager.

Det er fortsatt rom for å øke norsk produksjon av storfekjøtt. Det registreres nå stor interesse for å etablere produksjon med ammeku og interesse for å utvide produksjonen hos eksisterende produsenter. Fra 2014 har det vært en netto økning i mordyrtalet ved at bestanden av ammeku har økt mer enn nedgangen i bestanden av melkeku og det prognoseres fortsatt vekst i løpet av 2017 og 2018. Dette viser at summen av stimulering gjennom pris, tilskudd og andre tiltak de senere årene har hatt effekt og løftet økonomien til ett nivå som øker ammekubestanden.

Det er mange faktorer som påvirker markedsbalansen for storfe på lang sikt. I analysen av markedsutsikter fram mot 2025 viser samtlige av de tre utvalgte scenariene et behov for vekst i ammekutallet som er lavere enn dagens veksttakt. Det tilsier en at en må vise mer forsiktighet med tanke på prisøkninger framover for å sikre at den videre veksten skjer på en kontrollert måte.

Industriområdet opplever et betydelig prispress på viktige deler av storfe. Dette kan i tillegg til stor tilgang av norsk vare høsten 2017 og høy skjæreaktivitet for å unngå overskudd også ha en sammenheng med at import har kommet inn til lavere pris enn norsk nivå, både via tollkvoter og generelle tollnedsettelse. Det tilsier at det, til tross for underdekning av norsk storfe, er utfordrende å løfte pris.

Analyser av tollvernet for hele skrotter av storfe i form av ordinære tollsatser viser at det i enkelte situasjoner kan være svakt tollvern for storfe. Det er også med på å begrense mulighetene for prisvekst framover.

For å bidra til bedre markedsbalanse er det ønskelig å styre mer av slaktingen mot første halvår når etterspørselen er størst. Derfor legges det opp til at de fremtidige prisøkningene for storfe gjennomføres i første halvår. Dette behovet er forsterket etter at ny telledato for storfe er satt til 1. oktober.

I inneværende prisperiode er planlagt gjennomsnittlig engrospris for storfekjøtt på kr 60,00 per kg for representantvaren for storfe (ung okse, alle klasser R og O unntatt R+ (fettgr. 2-, 2 og 2+)).

Planlagt gjennomsnittlig engrospris for storfe økes med 0,50 kroner per kg til kroner 60,50 per kg for første halvår 2018.

Prisvurdering sau/lam

Ved fastsetting av engrospris skal Nortura som markedsregulator legge betydelig vekt på prognosene for tilbud og etterspørsel for helt slakt. Prognosen fra 6. september viser en overdekning av norsk sau/lam i 2018 på ca. 1.700 tonn. Ved inngangen til 2017 var det ca.

3.200 tonn sau og lam på reguleringslager. Lageret økte til 3.483 tonn ved utgangen av februar. Fram til starten på slaktesesongen ble lageret av lam tømt og lageret av sau redusert til 134 tonn. Tidlig slakting har gitt god tilgang på lam i starten på lammesesongen også i år. Det er prognosert om lag 2.600 tonn sau og lam på reguleringslager ved starten av 2018. For 2018 indikerer prognosen fortsatt overskudd. Importkvotene inngår i dette overskuddet.

Norske aktører følger det internasjonale markedet for sau og lam nøye.

I dagligvarehandelen er det ulik prisutvikling for ulike deler av dyret og prisutviklingen i forbrukermarkedet samsvarer ikke nødvendigvis med endringer i engrosprisen. De to siste årene fram til 2017 har forbrukerprisen økt selv om engrosprisen er redusert. I 2017 ser vi en betydelig nedgang i forbrukerpriser tidlig i året, som kan henføres til massive salgskampanjer særlig av salt lammekjøtt.

Det har vært en økning i antall produsenter med sau og betydelig økning i antall vinterfôra sauer de siste to årene fram mot 2017. Det har vært stor etableringsvilje i næringen, men den har nå stanset opp. Det forventes at produksjonen fortsatt er under oppbygging hos en del produsenter som har etablert seg eller utvidet de siste årene, samtidig forventes det også avskalling fra næringa i den overskuddssituasjonen som er.

Sau og lam er den kjøttproduksjonen hvor tilskudd utgjør størst andel av totalinntektene dette medfører at sauenæringa er mindre prisfølsom enn andre husdyrproduksjoner.

Langtidsutsiktene for markedsbalansen for sau og lam indikerer ikke at det er rom for økning av produksjonen fram mot 2025.

Planlagt gjennomsnittlig engrospris foør lam holdes på dagens nivå med kr 64,60 per kg for 1. halvår 2018.

Den kraftige prisreduksjonen på sau og ung sau har så langt ikke løftet salget. Samtidig er situasjonen slik at med de lave engrosprisene som er per i dag gir dette avregningspris til produsent ned mot null. Over tid kan dette gi svært uheldige konsekvenser der alternativer til slakting av sau til matproduksjon kan utvikle seg. Den sterke prisreduksjonen som er gjennomført i 2017 bør kunne medføre at det finnes muligheter i markedet for sau. **Det legges derfor opp til uendret gjennomsnittlig engrospris for sau og ung sau i første halvår 2018 i forhold til 2. halvår 2017.**

Prisvurdering egg

Etter flere år med betydelig overkapasitet og store reguleringskostnader fikk eggmarkedet en etterlengtet bedring i 2016. Med en salgsøkning på 3 % i 2016 fra året før, er det er utflating av salget i 2017. For 2018 viser prognosen per september et overskudd på 750 tonn. Nortura har søkt Omsetningsrådet om en ramme for å fjerne inntil 1000 tonn egg med førtidsslakting.

Markedskravene om omstilling til egg fra høner i miljøinnredning til egg fra frittgående høner har forsterket seg. Fra tunge markedsaktører både i handel og industri er det nå så tydelige krav om egg fra frittgående høner at store deler av de resterende eggprodusentene må forvente omstilling i overskuelig framtid. Det er fortsatt behov for å øke prisdifferansen mellom egg fra miljø og frittgående systemer for å møte markedets forsterkede krav om å fase ut egg fra miljøinnredning.

Økonomien i eggproduksjon har i lengre tid vært presset på grunn av reduserte priser. Fra andre halvår 2016 er økonomien i eggproduksjonen noe bedret.

Det ble bygd mange nye hus og det ble gjort store investeringer i bransjen i årene fram mot 2012. Mange produsenter har derfor fortsatt stor gjeldsbelastning og tilhørende høye finansielle kostnader, en stor del av produsentene som omstiller til frittgående produksjon har ikke nedskrevet tidligere investering i miljøinnredning.

Ved fastsettelse av planlagt gjennomsnittlig engrospris må det vises varsomhet med å øke prisene mot et nivå som stimulerer til nyetablering i næringa. Det er viktig at en unngår en ukontrollert oppbygging av produksjonskapasitet. Dette tilsier en varsomhet med prisøkninger.

Planlagt gjennomsnittlig engrospris for egg økes med 0,15 kroner per kg til kr 19,35 per kg.

Det tas sikte på at prisøkningen tas ut med 20 øre for egg fra frittgående produksjon og 10 øre for egg fra miljøinnredning.

2 Grunnlagsdokumentets funksjon

I Grunnlagsdokumentet gjennomgås forhold som har betydning for fastsetting av *gjennomsnittlig planlagt engrospris*.

Den volumbaserte markedsordningen for storfekjøtt ble vedtatt i Stortinget den 19. juni 2009, som en del av Stortingets behandling av St.prp. nr. 75 (2008 -2009) Om Jordbruksoppjøret 2009. I Jordbruksoppjøret 2013 ble det avtalt at også sau/lam og egg legges over i volummodellen, jfr. Prop. 164S (2012-2013).

I den volumbaserte markedsordningen skal Nortura som markedsregulator fastsette *planlagt gjennomsnittlig engrospris på representantvaren for kommende prisperiode*. Datoen for fastsetting og kunngjøring av planlagt gjennomsnittlig engrospris skal være innen 25. mai og 25. oktober hvert år. Som et grunnlag for den interne og eksterne prosessen fram mot beslutning, blir det utarbeidet et *grunnlagsdokument*.

Grunnlagsdokumentets hovedfunksjon er å dokumentere og vurdere alle relevante forhold før Nortura fastsetter planlagt gjennomsnittlig engrospris. Det grunnlagsdokumentet du leser nå, omtaler forhold som er relevante for fastsetting av engrosprisen på storfe, sau/lam og egg for prisperioden 1. januar – 30. juni 2018.

Dokumentet du leser nå er slik dokumentet foreligger etter styrebehandling.

I kapittel 2 ses det på makroforhold, forbrukertrender og rammevilkår ellers som påvirker mulighetsområdet, mens det i kapittel 3 ses nærmere på de forhold som er mer spesifikke for jordbruket og næringsmiddelindustrien. I kapittel 4, 5 og 6 gjennomgås de produksjonsspesifikke forholdene for henholdsvis storfe, sau/lam og egg.

3 Økonomisk utvikling, forbrukertrender og rammevilkår

Både tilbuds- og etterspørselssiden for kjøtt og egg påvirkes av den generelle økonomiske og sosiale utviklingen og de politiske rammevilkårene. I dette kapitlet peker vi på noen sentrale områder av nasjonaløkonomien generelt. Forhold som forbruks- og befolkningsutvikling, utviklingen i BNP, lønns- og kostnadsvekst og konsumprisutvikling vurderes. I tillegg omtales kort noen viktige trender i forbrukermarkedet og indikatorer på tilstanden hos våre viktigste handelspartnere.

3.1 Indikatorer for nasjonaløkonomien¹

Kapasitetutnyttningen i økonomien er under et normalt nivå og prisveksten er mindre enn i fjor med 1,9 % og ser ut til å bli mellom 1 og 2 prosent de neste årene. Utsiktene vurderes slik at styringsrenten mest sannsynlig vil bli liggende på dagens nivå den nærmeste tiden. De makroøkonomiske forholdene totalt sett tilsier at prisøkninger bør være moderate.

3.1.1 Utviklingen i norsk økonomi

Hos handelspartnerne til Norge har den økonomiske veksten tatt seg opp de siste årene og arbeidsledigheten har falt. Lønnsveksten har vært moderat, men siden i fjor høst har økte energipriser løftet konsumprisindeksen. Utviklingen den siste tiden tyder på at den økonomiske veksten hos handelspartnerne blir noe høyere i år enn tidligere forventet. Prisveksten ser ut til å bli om lag som ventet. Renteinivået internasjonalt er fortsatt svært lav, men markedsprisingen indikerer at rentene ute vil øke litt raskere enn tidligere lagt til grunn.

Den norske økonomien har tatt seg opp; lave renter, bedret konkurransevne og ekspansiv finanspolitikk har bidratt til den økonomiske veksten. Hittil i år har den økonomiske veksten vært i tråd med anslagene tidligere. Sysselsetting har økt, og arbeidsledigheten har avtatt. Bedringen i arbeidsmarkedet har kommet fortere enn anslått i juni. Dette har mest sannsynlig påvirket konsumet som har økt markant i 2. kvartal. Det anslås at konsumet vil øke fra 1,5 prosent i fjor til 2,7 prosent i år. Kapasitetsutnyttelsen har økt den siste tiden og er på vei opp, men den er fortsatt under ett normalt nivå.

¹ Pengepolitisk rapport 3/17 hvor ikke annet er nevnt; <http://www.norges-bank.no/Publisert/Publikasjoner/Pengepolitisk-rapport-med-vurdering-av-finansiell-stabilitet/2017/117-pengepolitisk-rapport/>

Det operative målet for norsk pengepolitikk er en årsvekst i konsumprisen som over tid er nær 2,5 prosent. I august var tolv månedersveksten i konsumprisene justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) 0,9 prosent. Kronen er sterkere enn lagt til grunn i juni. Det gir isolert sett lavere prisvekst og i tillegg bidrar moderat lønnsvekst til å holde prisveksten nede i tiden som kommer.

Det er fortsatt behov for en ekspansiv pengepolitikk ettersom rentene ute er lave, kapasitetutnyttelsen i norsk økonomi er under et normalt nivå og det er utsikter til at prisveksten holder seg under 2,5 prosent de neste årene.

Hovedstyret i Norges Bank vedtok å holde styringsrenten uendret på 0,5 %. Utsiktene vurderes slik at styringsrenten vil mest sannsynlig bli liggende på dagens nivå den nærmeste tiden.

3.1.2 Befolkningsveksten

Befolkningsveksten i 2016 var 0,85 prosent som er lavere enn forrige år og 2016 endte med å bli det året med svakest vekst siden 2006. Folketallet økte med 44 300 personer i 2016, hvor netto innvandring var 29 800. I årene 2007 til 2014 var befolkningsveksten i overkant av 1 prosent hvert år. I prognosen for mai er det prognosert befolkningsvekst for 2017 og 2018 på 0,8 prosent, som er noe lavere enn for forrige år.

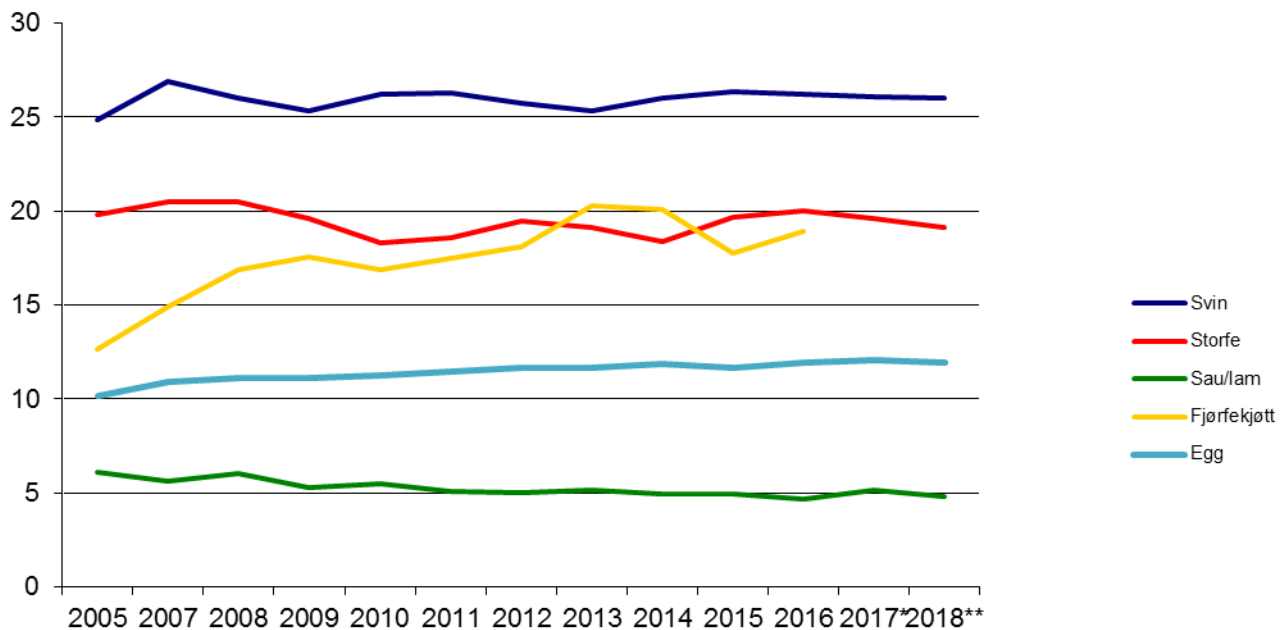
4 Endringer i spisevanene

Forbruket av kjøtt stabilt er relativt stabilt per innbygger. Forbruksøkningen sett under ett ser derfor primært ut til å være drevet av befolkningsveksten. Forbruket av hvitt kjøtt (kylling) er tilbake på nivå før fallet i markedet i 2014. I debattene om klima, bærekraft, helse og dyrevelferd har konsumet av kjøtt og særlig rødt kjøtt fått mye oppmerksomhet og det er usikkert hvordan dette vil påvirke forbruket i årene fremover. Det ligger ingen indikasjoner på betydelig reduksjon i forbruket i prognosene.

Forbruket av egg har økt noe i perioden. Forbruksøkning framover vil trolig følge befolkningsveksten.

4.1.1 Kjøttforbruk per innbygger

Kjøttforbruket per innbygger har vokst relativt kraftig gjennom nittitallet og fram til 2008. Veksten er i stor grad i form av økt forbruk av hvitt kjøtt - kylling. *Figur 4-1* viser utviklingen fra 2005-2015, basert på engrossalg og folketall. Kjøttforbruket i 2017 er basert på prognosen for engrossalg per september 2017 og befolkningsveksten i prognosert befolkningsvekst per 1.1.2017, hvor det har vært en økning på 0,85 prosent fra 2015 og det forventes en tilsvarende økning i 2017. For 2018 er det forventet tilsvarende økning i befolkningsveksten som i 2017 og prognosen for 2018 per september 2017 ligger til grunn.²

Figur 4-1 Kjøtt- og eggforbruk per innbygger. Prognose for 2017 og 2018.

Figuren viser en utflating av forbruket av svin, sau/lam og egg³. Storfeforbruket har variert mellom 18-19 kg per innbygger i perioden fra 2009. Det har vært jevn og høy vekst i forbruket av fjørfe kjøtt fram til 2014. Det kom en signifikant reduksjon av fjørfeforbruket i 2015, men i 2016 er forbruket på vei opp og har økt med om lag 1 kg per innbygger siden

² Befolkningsveksten er SSB statistikk over folketall, 014.09.2017.

³ Engrossalg tallene inkluderer varer til eggproduktfabrikken og til annen industri.

2015. Nå er det stort fokus på klima og reduksjon av klimagassutslipp. I denne forbindelse blir det skrevet og snakket mye om å redusere kjøttforbruket og da spesielt rødt kjøtt. Det ligger fortsatt ingen indikasjoner i redusert forbruk i prognosene, men det vil være knyttet noe usikkerhet til om dette blir en trend som får utslag for forbruket av storfekjøtt.

4.1.2 Kjøttforbruk per dyreslag⁴

Analyser av forbruket og beregnet reelt inntak av kjøtt viser at i 2015 var gjennomsnittlig inntak av kjøtt per innbygger 53,7 kg som gir i snitt 147 gram per dag, hvor 116 gram var rødt kjøtt. Alt er beregnet som rå vare. Figur 4-2 viser beregnet reelt forbruk av kjøtt både i tonn og kg per innbygger.

Beregnet reelt forbruk (tonn)	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Endring siste år (%)
Storfe	67 268	63 617	63 517	65 477	68 411	69 196	68 453	76 578	11,9
Lam	18 493	16 231	17 360	16 285	16 867	17 955	17 790	17 871	0,5
Svin	98 657	98 436	100 233	104 069	102 879	102 661	107 216	111 108	3,6
Fjørfe	39 692	42 758	40 888	43 276	46 921	53 577	50 894	48 467	-4,8
Viltkjøtt	6 086	6 168	6 368	6 186	5 993	6 120	5 978	5 807	-2,9
Uspesifisert*	15 542	16 146	15 768	16 930	16 877	18 486	18 548	18 650	0,6
Totalt	246 008	243 357	244 134	252 223	257 948	267 995	268 879	278 481	3,6
- herav husdyrprodukter	224 380	221 043	221 998	229 107	235 078	243 389	244 353	254 024	4,0
- herav rødt kjøtt	196 584	190 686	193 347	198 938	200 149	202 545	206 475	219 029	6,1

Beregnet reelt forbruk (kg per innbygger)	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Endring siste år (%)
Storfe	14,1	13,2	13,0	13,2	13,6	13,6	13,3	14,8	10,7
Lam	3,9	3,4	3,6	3,3	3,4	3,5	3,5	3,4	-0,6
Svin	20,7	20,4	20,5	21,0	20,5	20,2	20,9	21,4	2,6
Fjørfe	8,4	8,9	8,4	8,7	9,3	10,5	9,9	9,3	-5,7
Viltkjøtt	1,3	1,3	1,3	1,2	1,2	1,2	1,2	1,1	-3,8
Uspesifisert*	3,3	3,3	3,2	3,4	3,4	3,6	3,6	3,6	-0,5
Totalt	51,6	50,4	49,9	50,9	51,4	52,8	52,3	53,7	2,5
- herav husdyrprodukter	47,1	45,8	45,4	46,3	46,8	47,9	47,6	48,9	2,9
- herav rødt kjøtt	41,2	39,5	39,5	40,2	39,9	39,9	40,2	42,2	5,0

* Uspesifisert omfatter i all hovedsak privat import/"grensehandel", der trolig det meste er kjøtt fra storfe, svin, lam og fjørfe. I tillegg omfatter kategorien "annet" kjøtt fra øvrige dyreslag som hest, hval, reptiler, frosk og muldyr. Det er usikkert hvor mye av grensehandelen som er rent kjøtt og hvor mye som er bein, beinprosent er derfor ikke tatt bort på denne.

Kilde: NIBIO, basert på tall fra Nortura Totalmarked og beregnet på oppdrag fra Animalia.

Figur 4-2 viser beregnet reelt forbruk av kjøtt i tonn og kg per innbygger.

I Figur 4-3 under er det listet opp forbruket per innbygger i kg for en rekke matvarer. Når en ser på fisk har det ikke vært en økning i forbruket de siste årene og en nedgang på 300 gram

⁴ Kjøttets tilstand 2016, Animalia

per innbygger det siste året. Derfor ser det ut til at fisk ikke overtar for kylling som proteinkilde. Kjøttforbruket generelt har holdt seg relativt stabilt og viser ikke tegn til en vedvarende nedgang. Det siste året har det vært en økning på 600 gram per innbygger og i tillegg kommer 200 gram økning fra kjøttbiprodukter. Denne økningen er fordelt på storfe, svin og lam. Da kylling fikk negativ omtale og forbruket gikk ned, ble det i stor grad erstattet med svin og storfe og ikke fisk. Utover det er det grønnsaker som har hatt en betydelig økning de siste to årene fra 75,5 -78,3 kg per innbygger per år. Konsumet av grønnsaker har økt hele perioden fra 1970 til 2015. I perioden har forbruket av ost økt betydelig og det siste året har konsumet av ost økt med 400 gram per innbygger per år.

Tabell 6.1.2. Forbruk av utvalgte matvarer på engrosnivå. Kg. per innbygger per år.									
Matvare	1970	1979	1989	1999	2009	2012	2013	2014	2015*
Korn, som mel (ekskl. ris)	69,1	75,1	76,4	82,9	81,6	77,6	77,7	77,0	77,3
Poteter, friske	78,7	62,6	52,0	32,1	20,9	26,7	23,7	24,3	19,5
Potetprodukter	7,0	11,3	19,2	29,7	30,4	28,1	27,6	27,8	25,5
Sukker, honning o.l.	42,0	44,7	40,5	43,6	31,9	29,0	27,7	27,9	27,0
Grønnsaker	40,2	46,4	53,2	60,9	68,4	73,3	75,5	77,9	78,3
Frukt og bær	66,8	75,6	77,8	68,7	89,4	88,8	90,8	91,6	90,0
Kjøtt ¹⁾	40,5	51,1	49,7	59,5	69,4	70,5	72,0	70,8	71,4
Kjøttbiprodukter	2,8	3,2	3,1	3,3	5,0	4,7	4,6	4,7	4,9
Egg	9,5	10,8	11,6	10,8	11,9	12,6	12,4	12,5	12,5
Melk	186,2	186,4	175,1	127,2	101,8	94,3	92,0	89,9	87,4
Ost	9,0	12,0	13,2	14,5	16,8	17,1	17,7	17,9	18,3
Fisk ²⁾					50,7	50,6	50,7	49,4	49,1
Middelfolkemengde	3 877	4 073	4 227	4 462	4 829	5 019	5 080	5 137	5 190

Det er foretatt en rekke revisjoner i tallseriene for flere matvaregrupper.

* Foreløpige tall.

¹⁾ Ekskl. kjøttbiprodukter og grensehandel, inkl. hval og vilt.

²⁾ Hel urensset

Kilde: Helsedirektoratet, Utviklingen i norsk kosthold 2016.

Figur 4-3 viser forbruk av ulike matvarer på engrosnivå i kg per innbygger.

I Kjøttets Tilstand 2016 gjengis undersøkelser som belyser tillit til ulike produkter hos forbrukerne:

- Tilliten til norsk kjøttbransje og norske kjøttprodukter er fortsatt høy selv om en ser en liten nedgang i 2016. Av svar i undersøkelsen har 60 % stor eller svært stor tillitt til kjøttbransjen og 70 % når en spør om norske kjøttprodukter.
- Tilliten til fjørfebransjen og til kylling og kalkunprodukter er tilnærmet uendret fra 2015 til 2016, mens andelen nøytrale fortsatt er høy. Av svar i undersøkelsen har 45 % stor eller svært stor tillitt til fjørfebransjen og 48 % når en spør om kylling- og kalkunprodukter.

- Tilliten til egg er svært høy og har holdt seg stabil helt siden målingene startet i 2008. I 2016 uttrykker 80 % at de har stor eller svært stor tillitt til norske egg.
 - Tilliten til at norske egg- og kjøttprodukter er tryggere enn utenlandske produkter er også stabilt høy. I 2015 mente 78 % at norske kjøttprodukter er tryggest, 84 % mener at norske kylling og kalkun produkter er tryggest og prosenten for egg er 85 %.
- Personer med høy inntekt mener i større grad at det er like trygt å spise utenlandske som norske produkter og kvinner har større tillit til at norske produkter er tryggere enn menn.

4.1.3 Volumutvikling på varegruppenivå

Tall fra Nielsen på varegruppenivå for området kjøtt og egg hittil i år (pr. uke 37, 2017) viser at totalmarkedet målt i verdi har hatt en økning på 0,7 prosent sammenlignet med samme periode i fjor. Tabell 4-1 nedenfor viser omsetningsutviklingen for noen sentrale produktgrupper så langt i år.

Tabell 4-1 viser verdi- og volumutvikling hittil i år (til og med uke 36 2017) med endring fra samme periode i fjor. Viktige varegrupper kjøtt / egg.⁵

Totalmarkedet hittil i år				
Varegruppe	Verdi i 1 000kr	Endring i %	Volum i tonn	Endring i %
RENT KJØTT	2 904 228	-1,1 %	ikke tilgj.	ikke tilgj.
DEIGER/FARSER	2 035 155	-0,5 %	21 433	-1,2 %
FERSK FJÆRKRE KATEGORI	2 134 866	5,7 %	ikke tilgj.	ikke tilgj.
KJOETTPAALEGG FERSK	1 573 457	-4,1 %	9 073	0,3 %
FERSKE PØLSER	1 805 210	-1,4 %	26 651	0,5 %
FORMET BEARBEIDET KJØTT	1 045 622	8,6 %	10 167	4,9 %
EGG	1 467 206	5,3 %	30 803	-1,5 %
SPEKEPOELSE	1 221 997	1,2 %	4 803	-0,5 %
SPEKEMAT	692 431	1,3 %	2 114	2,4 %
FERSK BACON/FLESK	668 062	-4,0 %	4 221	-0,7 %
FERSK POSTEI	303 345	-2,6 %	2 512	-1,5 %
DYPPFRYST BEARB. KJØTT	329 985	-3,2 %	2 647	-4,5 %
NORTURA KATEGORIER	16 181 564	0,7 %	ikke tilgj.	ikke tilgj.

Hittil i år er det ikke ett tydelig skille mellom rent kjøtt og bearbeide produkter og mellom ferskt og fryst som det tidligere har vært. Nå har verdiøkningen kommet for ferskt fjørfe,

⁵ Nielsen (2015).

formet bearbeidet kjøtt, egg og spekemat/pølser. Volumøkning har kommet i de samme kategoriene med unntak for egg og spekepølser. Kjøttpålegg og pølser har hatt en volumvekst i perioden, men negativ verdiutvikling.

4.1.4 Utvikling i Norske Mattrender⁶

Kjøttets tilstand 2016 gir god innsikt i forbrukernes holdninger til mat. Teksten nedenfor er basert på årets utgave av kjøttets tilstand fra Animalia. Noe av teksten er også hentet fra Nortura som baserer seg på Ipsos MMI og OEK.

Forbrukernes holdninger til mat strekker seg lengre enn til sunnhet og kalorier. Det inkluderer også temaer som klimabelastning og dyrevelferd i tillegg til egen helse. MatPrat gjennomførte høsten 2015 fire fokusgrupper der forbrukernes holdning til kjøtt ble undersøkt. Resultatet viste en endring i holdningen til bearbeidede kjøttprodukter og det kom frem at mange ønsket å begrense forbruket av bearbeidet kjøtt. Forklaringen til dette ligger i at bearbeidede produkter forbindes med høyt innhold av fett og salt. Dette samsvarer med funnene i IPSOS sin årlige nasjonale undersøkelse om folks matvaner og det blir tydelig at det er i ferd med å skje endringer. Ferdigmat topper listen over produkter man helst ikke vil spise for mye av. Når det gjelder enkeltprodukter eller ingredienser kommer salt, fett og pølser høyt.

I fokusgruppene kom det frem at de minste barna er veldig glad i bearbeidede kjøttprodukter, men at preferansen endrer seg ettersom de blir eldre. Da endres preferansen til kjøttprodukter med lavere grad av bearbeiding som oppfattes som sunnere. Tenåringsforeldre fortalte at de spiser mer variert enn når barna var små og at de er mindre preget av tidsklemmen som gir mulighet til å lage mat fra bunnen av. For småbarnsforeldre var det motsatt ettersom barna foretrekker bearbeide produkter, som farseprodukter og pølser, samt lite tid til matlaging. Dette medfører at denne gruppen spiser mer bearbeideprodukter enn ønsket. Om lag 75 prosent har satt ferdigmat på listen over produkter man helst ikke vil spise for mye av. Tett etterfulgt av fett og salt. Halvparten hadde satt opp pølser, mens kjøtt generelt hadde 19 prosent satt opp på denne listen. Andelen som har ført opp kjøtt har økt betydelig fra 2013 til 2015 med om lag 5 %. Det kommer frem at kostholdstrendene påvirker sunnhetsoppfattelsen på en grunnleggende måte som strekker seg over flere produktgrupper.

⁶ Kjøttets tilstand 2016, Animalia

Videre er bearbeide kjøttprodukter også forbundet med økt risiko for livsstilssykdommer som bidrar ytterligere til å svekke omdømmet. I tillegg bryter denne typen kjøttprodukter forestillingen om naturlig mat. På den andre siden er det disse produktene man tyr til når man ikke har tid eller mulighet til å lage middag fra bunnen av. Det er produkter som gjør at maten er raskt ferdig, god smak og matglede, samt det er noe alle liker.

Hva forbruker definerer som sunn eller riktig mat er preget av noe kunnskap og mye følelser. Begrepene som brukes er ofte ikke knyttet til kunnskapsbasert fakta, men til følelser eller verdier. Ett eksempel er ferdigmat vs. naturlig mat. Naturlig mat har i mange sammenhenger erstattet sunt og forbruker forbinder naturlig med sunnhet og bedre kvalitet. Ulike betydninger av naturlig mat finnes, men oppsummert blir det; *"Maten skal komme fra småprodusenter med minst mulig bearbeidingsgrad og være fri for kjemiske tilsetningsstoffer og rester av kjemiske midler brukt under produksjon"*.

Når det gjelder hva som er viktig når man skal handle mat er ferskhets, naturlige råvarer, sunnhet og lav pris de aspektene som oftest trekkes frem. På topp tre er at maten; er fersk/frisk, ser innbydende eller godt ut og lav pris. Produsert i Norge kommer på 4. plass etter lav pris. På bunnen finner en merket med fairtrade, nytt og spennende og kolesterolinnhold.

Driverne for denne utviklingen er sunnhet og samvittighet og den forsterkes. Vi ønsker å spise mat som er bra for oss, som gir helsegevinster og å unngå mat som fører til sykdom og redusert livskvalitet. I tillegg ser en at det er en utvikling mot et mer helhetlig helseperspektiv hos forbruker hvor en i større grad inkluderer både fysisk og psykisk helse. I tillegg blir faktorer som dyrevelferd og miljø inkludert. Maten skal være bra for oss, produksjonsdyrene og miljøet. Ett problem med denne vide definisjonen på sunnhet er at det blir vanskelig for forbrukerne å prosessere all informasjon og ta valg. Dette blir spesielt fremtredende når det er massivt med informasjon og gjerne motstriden informasjon. Det finnes mye informasjon fra aktører med kommersielle interesse og aktører uten kompetanse i tillegg til faglig godt begrunnet informasjon. Dette blir forvirrende for forbrukerne og de må gjerne velge hva som er viktigst for dem og hvilke informasjon de ønsker å sette sin lit til.

Til tross for mange motstridene kostholdsråd er det enighet blant forbrukerne om hva som oppfattes som usunt; produkter med mye fett, salt, sukker og høyt kaloriinnhold. Det som er

nytt og verdt å merke seg er at rødt kjøtt langt på vei har fått en posisjon som usunt. Da er det ikke bare knyttet til egen helse, men også miljø og klima. Det er i undersøkelser gjennomført i 2016 av Food and Health, Nordic report 2016 og i MatPrats kvalitative undersøkelser fremtredende enighet blant forbrukere om at man bør begrense inntaket av kjøtt.

Videre kommer det frem i undersøkelser at både kylling og svin i tillegg til storfe er i ferd med å få usunt-stempelet hos forbrukerne. Det er først og fremst storfe som oppfattes som rødt kjøtt med tanke på helsemyndighetenes advarsel mot for høyt inntak av rødt kjøtt og klimautslipp. Lam og svin oppfattes noe annerledes. Det ser ut til at lam ikke er knyttet til den negative oppfattelsen av rødt kjøtt, men for svin er det andre utfordringer knyttet til at svin oppfattes som fet mat og assosieres med bearbeidede produkter som pølser og bacon. Når det gjelder hvitt kjøtt er det først og fremst knyttet negative assosiasjoner til antibiotikabruk og multiresistente bakterier. Det er dette som gjør at kylling har mistet noen av sitt sunhetsstempel. Kylling skårer også dårligere på dyrevelferd hos forbrukerne.

Det kommer til syne en skepsis mot industri og industriproduksjon. Forbrukeren er skeptisk til alt som er stort og komplisert i motsetning til det som er lite, enkelt og oversiktlig. Deltagerne i fokusgruppen etterlyste åpenhet i verdikjeden hos kjøttbransjen. Produsentene må i større grad en tidligere gjøre forbrukerne trygge både på kvalitet, helse og etikk.

Figur 4-4 viser oversikt over de 5 megatrendene som påvirker forbrukerne nå.

Figur 4-4 viser oversikt over hovedtrender. Dette er en sammenstilling fra flere ulike kilder, men blant annet spisefakta og OEK. Det er sprikende trender, i fra økt fokus på EMV varer for å spare penger til økt bruk av penger på mat gjennom lokale råvarer, til bærekraft, etikk og miljø. Kanskje den største trendendringen innen mat er at vi nå også viser hvem vi er og hva vi står for gjennom mat i tillegg til valg bosted, innredning, bil og klesstil. Det er blitt viktig for oss at maten reflekterer våre verdier og holdninger. Dette kommer til syne gjennom trender som at vi ønsker å spise sunnere gjennom å minimere konsumet av bearbeidet mat og lage mat fra bunnen av. Samtidig er trenden med lettvinthet fortsatt viktig, men den har tatt en ny form fra ferdig middag og halvfabrikata til matkasser. I stedet for å spare på tiden en bruker på matlaging, sparer en tiden en brukte tidligere på å planlegge middag og handle inn. Videre er interessen for norskprodusert, lokale produkter, miljøpåvirkning, bærekraft og matsvinn stor.

4.2 Import, internasjonale betingelser og grensehandel

Importvernet setter begrensninger på framtidig pris og/eller volumvekst for enkelte produkter og varegrupper.

Importkvoter med lav eller ingen toll påvirker norsk prisdannelse og volum allerede i dag. For storfe påvirkes markedet av at import ved redusert toll er kommet inn til lavere pris enn norsk pris. Den nye Artikkel 19-avtalen påvirker handlingsrommet for produksjon av norks storfe.

Import av egg/kjøtt til Norge kan grupperes i tre/fire hovedgrupper:

- Import innenfor fastsatte kvoter med redusert eller ingen toll,
- Import til full toll
- Import til administrativt nedsatt tollsats i perioder
- Grensehandel.

4.2.1 Styrken i importvernet

Tabell 4-2 viser oversikt over robustheten i tollvernet for kjøtt og egg. Det er ordinær toll og priser på kvantum som er importert ved tidspunkt for oppdatering av tabellen som er vist i tabellen. Storfe helt slakt kan importeres til full toll til en pris bare 4 prosent over norsk pris og er dermed i faresonen med tanke på å ha et effektivt tollvern. Storfe indrefilet og skrotter av lam har god tollbeskyttelse, mens det for de øvrige er begrenset med handlingsrom for prisøkning. For svin indrefilet og kyllingfilet fryst er det svakt tollvern.

Tabell 4-2 viser oversikt over tollvernet for storfe, Svin, Lam, Kylling og Egg.

Produkt	Norsk pris kr. Pr kg.	Norsk pris = 100	EU/VM-pris* i % av norsk	Pris inkl. toll i % el. Kr/kg EU el. GSP.	Importpris + toll i % av norsk pris. Tall > 100 gir prisvern
Storfe skrotter	59,90	100	EU 50 %	EU 62,08 kr	Krone 104 %
Storfe indrefilet	302,10	100	EU 40 %	EU 539,52 kr	Prosent 179 %
Svin, skrotter	32,20	100	EU 42 %	EU 38,24 kr	Krone 119 %
Svin, indrefilet	128,40	100	EU 34 %	EU 108,2 kr	Krone 84 %
Lam, skrotter	67,40	100	EU 63 %	EU 223,28 kr	Prosent 331 %
Lammelår	103,80	100	EU 52 %	EU 139,15 kr	Krone 134 %
Kyllingfilet fryst	98,50	100	EU 27 %	EU 93,08 kr	Krone 94 %
Kyllingfilet fersk	98,50	100	EU 28 %	EU 128,83 kr	Krone 131 %
Konsumegg	16,50	100	EU 66 %	EU 23,45 kr	Krone 142 %

Ordinær toll på storfe helt slakt: 32,28 per kg (GSP/SACU 29,05).

4.2.2 Artikkel 19⁷

I 2017 ble forhandlingene om EØS-avtalens Artikkel 19 ferdig forhandlet og resultatet er økt kvote for storfe, kylling og ny kvote for ribbeimport på gris i desember. Den nye avtalen trer formelt i kraft når den er godkjent av begge parter. Ved forrige avtale tok dette nesten 2 år for EUs del.

EUs kvote for storfekjøtt økes med 1.600 tonn til 2.500 tonn. EU har også fått en ny kvote for eksport av ribbe på 300 tonn. Kvoten er tidsbegrenset til desember og det er en tollsats innenfor kvoten (15 kr/kg). Det er i tillegg gitt en begrenset økning av eksisterende importkvoter for noen produkter (kylling, skinke, pølse, andebryst, salat til industri, grønne potteplanter). Samlet sett økes importkvotene for kjøttprodukter med 2.550 tonn. Det er ikke gitt konsesjoner til EU for kjøtt av sau/lam.

For ost økes den tollfrie importkvoten med 1.200 tonn til 8.400 tonn. Storparten av kvoteøkningen (700 tonn) skal fordeles på auksjon.

For Norge innebærer forhandlingsresultatet at det inn til EU blir etablert tollfrie kvoter eller tollfrihet for eksport av noen produkter vi allerede eksporterer i dag eller der næringsmiddelindustrien har konkrete eksportplaner.

⁷ Landbruks og matdepartementet, <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/norge-og-eu-enige-om-artikkel-19-avtale/id2548843/>, 11.04.2017

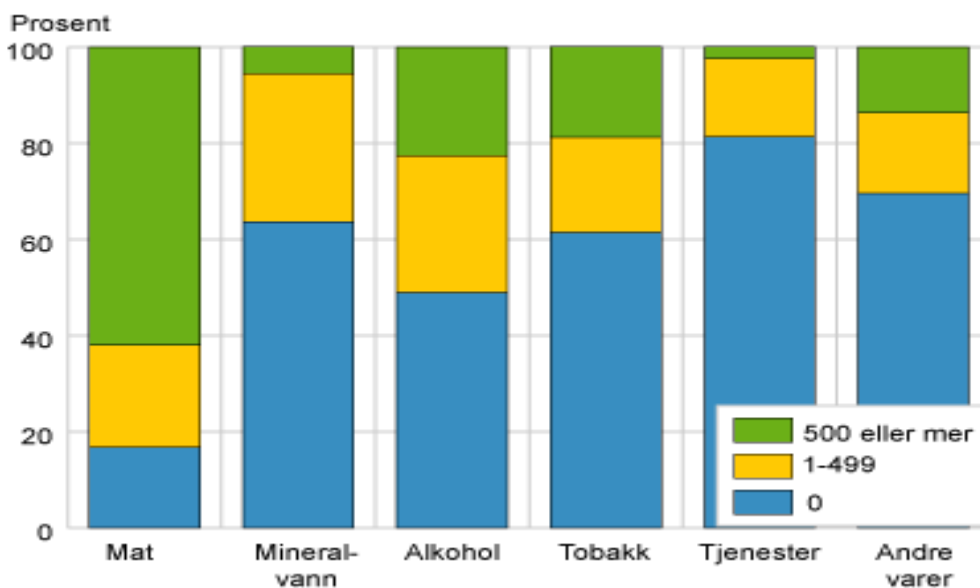
4.2.3 Grensehandel med kjøtt

Nordmenn handlet for 13,8 milliarder kroner på dagsturer til utlandet i 2016. Dette er en reduksjon på 275 millioner eller 2 prosent fra 2015⁸. Nedgangen på 2 prosent er imidlertid godt innenfor usikkerhetsmarginen, noe som betyr at en skal være forsiktig med å tolke tallene i retning av at det har vært en nedgang i grensehandelen. Antall dagsturer gikk opp med 2 prosent, fra 7,5 til 7,7 millioner turer, i den samme perioden.

Det er i Strømstad nordmenn legger igjen mest penger når de tar seg dagsturer over grensen, 7,4 milliarder eller 53,3 prosent av handlebeløpet i 2016 ble brukt der. Nordmenn brukte 2,1 milliarder i Charlottenberg og 700 millioner i Töcksfors, henholdsvis 15,0 og 5,3 prosent av det totale handlebeløpet

Figur 4-5 viser oversikt over hva nordmenn handler på grensen. Figuren er fra artikkel fra SSB i 2011, hvor de har undersøkt dette. Det handles mest mat på grensen etterfulgt av mineralvann, alkohol og tobakk. Når det gjelder matvarer vet en at kjøtt er en attraktiv vare når det gjelder grensehandel.

Grensehandel, etter varegrupper. 2010

Figur 4-5 viser oversikt over grensehandel etter varegrupper fra 2010.⁹

⁸ SSB; <http://ssb.no/varehandel-og-tjenesteyting/statistikker/grensehandel>, 11.04.2016

⁹ SSB artikkel; Mest mat i handlekurven <http://ssb.no/varehandel-og-tjenesteyting/artikler-og-publikasjoner/mest-mat-i-handlekurven>, 12.07.2011.

Figur 3-6 viser en oversikt over prisnivåindekser for matvarer, drikke og tobakk i noen utvalgte land. Det er alkohol og tobakk som har desidert størst prisforskjell i forhold til Sverige og Danmark, men mat inkludert kjøtt er billigere i Sverige og Danmark. Spørsmålet er om det er tobakk og alkohol som er driveren for å dra på grensehandling og når en først er der kjøper en mat i tillegg fordi det er billig. Eller om det er billig mat som er driveren for å dra på harrytur.

	Norge	Sverige	Danmark	Finland	Island	Tyskland	Polen
Matvarer	158,1	124,9	142,3	118,9	131,6	103,8	61,2
Brød og kornprodukter	149,5	130,1	161,3	124,8	135,6	100,6	60,9
Kjøtt	156,5	130,3	136,1	123,9	138,6	116,4	54,1
Fisk	116,9	115,4	130,0	110,7	108,6	109,9	64,5
Melk, ost og egg	175,9	115,8	127,6	118,1	139,4	91,2	64,8
Matoljer og – fett	145,5	127,8	148,0	94,7	103,7	102,8	73,9
Frukt, grønnsaker og potet	155,2	136,2	132,9	126,6	129,4	111,4	61,6
Andre matvarer	179,8	118,4	170,4	114,5	141,3	96,5	66,9
Alkoholfrie drikkevarer	181,4	112,9	167,7	123,9	114,9	101,0	77,8
Alkoholholdige drikkevarer	249,5	141,4	138,2	172,1	225,6	83,8	84,9
Tobakk	220,2	118,4	106,0	99,5	147,3	100,9	61,7
Mat og alkoholfrie drikkevarer	160,3	123,5	144,7	119,4	129,7	103,4	62,6
Sum privat konsum ¹⁾	137,0	121,0	137,0	120,0	125,0	100,0	55,0

Figur 4-6 viser oversikt over prisnivåindekser for matvarer, drikkevarer og tobakk i utvalgte land for 2015. EU28=100¹⁰

4.2.4 Produksjons- og markedsutvikling internasjonalt¹¹

Etter noen år med produksjonsøkning for kjøtt og spesielt fjørfekjøtt, så veksten i den globale kjøttproduksjonen ut til å bremse opp i 2016. Sterk nedgang i produksjonen av svine- og fjørfekjøtt i Kina og storfekjøtt i Australia trakk ned den samlede globale produksjonsveksten. Prognoser fra FAO viser at verdens kjøttproduksjon økte med 600 000 tonn, til 319,8 mill.tonn. FAO anslår at produksjonen i verden utenom Kina og Australia økte med 1,4 prosent.

Verdensmarkedsprisene har gått kraftig ned siden toppåret 2014. Prisene lå på ett relativt lavt nivå ved inngangen til 2016. FAOs prisindeks for kjøtt viser at verdensmarkedprisene på

¹⁰ Tabell hentet i fra Budsjettneemnda for jordbruket, Resultatkontrollen 2017

¹¹ Der annet ikke er oppgitt, så er informasjonen i dette avsnittet hentet fra Landbruksdirektoratets rapport "Omverdenrapport 2016; Omverdenen til norsk landbruk og matindustri", utgitt februar 2017, samt tidligere års utgaver.

fjørfe-, småfe- og svinekjøtt økte markant fra april til august, mens de internasjonale prisene på storfekjøtt hadde en roligere utvikling. I desember lå FAOs prisindeks 7 prosent under snittverdien for 2015.

I 2015 falt handelen med kjøtt, men dette endret seg i 2016. FAOs prognose fra oktober 2016 viser at om lag 31 mill. tonn kjøtt krysset landegrensene. Dette var om lag 10 prosent av den samlede kjøttproduksjonen og en økning på om lag 4 prosent fra året før. Sterk etterspørsel fra Kina drev handelsveksten, mens Brasil og EU var blant dem som økte eksporten.

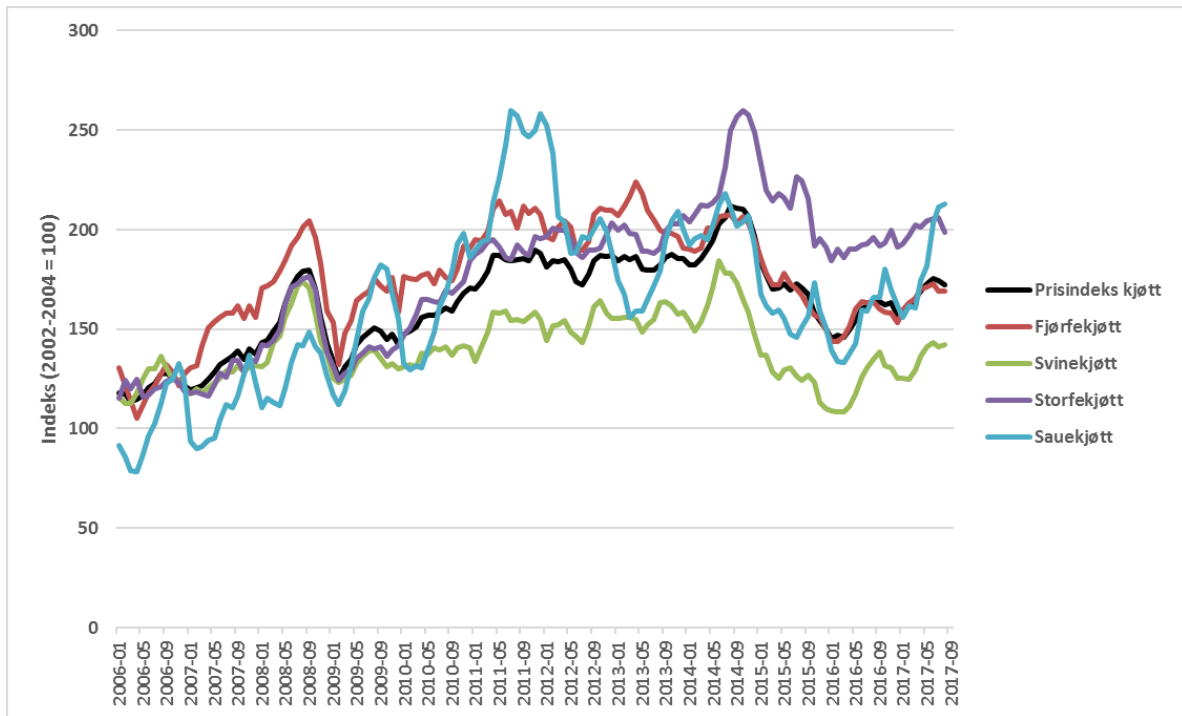
De siste ti årene har det vært en sterk vekst i fjørfeproduksjonen på verdensbasis og fjørfekjøtt er det kjøttslaget som har hatt sterkest vekst, mens den grovfôrbaserte, arealkrevende produksjonen av storfe- og småfekjøtt har stagnert. Den samlede globale produksjonen av kjøtt har økt nærmere 20 prosent det siste tiåret, men vekstraten ser ut til å bli noe lavere i årene som kommer. OECD FAO anslår at verdens kjøttproduksjon vil øke med 16 prosent i perioden 2016-2025, sammenliknet med gjennomsnittsperioden 2013-2015. Mer intensiv bruk av protein i fôr ser ut til å bli den viktigste driveren i produksjonsveksten, som i hovedsak vil finne sted i utviklingsland.

FAOs kjøttprisindeks¹²

FAOs indeks for kjøttpriser (sort graf i figur 4-7) falt med 1,2 prosent fra juli til august i år. Det har vært en prisøkning siste året målt fra august til august på 4,57 prosent for kjøtt. Den største prisøkningen har vært for svinekjøtt, etterfulgt av fjørfe og storfekjøtt. Sau/lam har hatt en kjempeøkning på 27,24 prosent, fra i fjor. Prisen er generelt høy i august da det er starten på lammesesonen.

Det har vært en prisnedgang for storfekjøtt, men for svin, småfe og fjørfe har prisene vært stabile. Nedgangen i pris for storfekjøtt er knyttet til den økte eksporten fra Australia og utsikter for økt innenlands tilførlser i USA. Samtidig var det en signifikant import etterspørsel etter småfe, svin og fjørfekjøtt som ble møtt av tilstrekkelig produksjon fra de største produserende regionene.

¹² <http://www.fao.org/economic/est/est-commodities/meat/en/>, 12.09.2017

Figur 4-7 FAOs kjøttprisindeks

Sett over en 10 års periode, så har svin hatt den svakeste prisutviklingen, mens storfe har hatt kraftigst prisvekst. Prisoppgangen fram mot juli 2014 var i stor grad drevet av økte priser på nettopp storfe.

5 Overordnet om norsk jordbruk og næringsmiddelindustri

5.1 Marked og pris – prognoser

Prognosene utarbeides av Totalmarked kjøtt og egg. Prognosene som legges til grunn ble lagt fram 6. september 2017.

Hovedtrekkene i prognosene for 2018 er: Fortsatt svært krevende markedssituasjon for sau og lam. Noe overskudd også for gris og egg, men håndterbart med tilgjengelige virkemidler. Det prognoseres noe minkende underdekning av storfe.

5.1.1 Kjøtt- og eggmarkedet i 2017

Tabell 5-1 nedenfor viser salgsproduksjon og salg av kjøtt og egg i 2017 basert på prognoser utarbeidet i september 2017.

Tabell 5-1 Prognose for total produksjon og salg av kjøtt og egg i 2017

	Salgsproduksjon		Import- kvoter	Engrossalg		Balanse
	tonn	%		tonn	%	
Storfe/kalv	83 800	103	7 570 ¹⁾	102 300	98	-10 900
Sau/lam	26 000	102	1 006 ²⁾	27 000	110	0
Gris	136 800	100	1 500 ³⁾	137 000	100	1 200
Egg *	62 800	102	358 ⁴⁾	62 800	101	400

* Det er tatt ut 470 tonn gjennom førtidsslaktning sommeren 2017. I tillegg er det vedtatt en ramme på å fjerne ytterligere inntil 200 tonn egg i høst

1) For storfe er det inkludert en antatt SACU-import av 4.921 tonn storfekjøtt m/ben. Videre er WTO- kvoten på 1084 tonn, EU-kvote på 900 tonn og GSP-kvote på 665 tonn biffer og fileter (omregnet til storfekjøtt m/ben) tatt med.

2) Importen inkluderer WTO-kvoten på 206 tonn, import av 600 tonn fra Island og 200 tonn SACU m/ben.

3) Inkludert spekk på 750 tonn og 150 tonn av WTO-kvoten på 1.381 tonn. Samt EU-kvote på 600 tonn.

4) Faktisk import av egg til og med juli 2017.

Totalmarkedet for kjøtt og egg preges i 2017 av en fortsatt krevende markedssituasjon for sau/lam. Det har vært sterkt reduserte priser gjennom bruk av frysefradrag og engrosprisreduksjon. Dette ga sammen med stor innsats i industri og handel høyt uttak fra reguleringslager. Lageret av lam ble tømt og sauelageret var på 134 tonn ved starten på sesongen. Noe av sauekjøttet ble solgt til utlandet da prisen var konkurransedyktig med internasjonale priser. Det er også overskudd av svinekjøtt og egg. Detaljer for hvert dyreslag følger i senere kapitler.

5.1.2 Prognose for produksjon og engrossalg for 2018

Vurderingene av markedsutsiktene bygger på prognoser for kjøttproduksjon og engrossalg, justert for import. Tabell 5-2 viser prognosen for 2018.

Tabell 5-2 Prognose for 2018 per 6. september 2017.

	Salgsproduksjon		Import- kvoter	Engrossalg		Balanse
	tonn	%		tonn	%	
Storfe/kalv	85 700	102	7 570 ¹⁾	101 300	99	-8 100
Sau/lam	26 300	101	1 006 ²⁾	25 600	95	1 700
Gris	138 700	101	1 500 ³⁾	138 000	101	2 200
Egg	63 900	102	290 ⁴⁾	63 400	101	750

1) For storfe er det inkludert en antatt SACU-import av 4.921 tonn storfekjøtt m/ben. Videre er WTO- kvoten på 1084 tonn, EU-kvotepå 900 tonn og GSP-kvotepå 665 tonn biffer og fileter (omregnet til storfekjøtt m/ben) tatt med.

2) Importen inkluderer WTO-kvoten på 206 tonn, import av 600 tonn fra Island og 200 tonn SACU m/ben.

3) Inkludert spekk på 750 tonn og 150 tonn av WTO-kvoten på 1.381 tonn. Inkluderer også EU-kvotepå 600 tonn.

4) Forutsetter i prognosen inntak av EU-kvoten på 290 tonn egg.

Fortsatt svært krevende markedssituasjon for sau og lam. Overdekning også av gris og egg, mens det for storfe ventes noe minkende underdekning i 2018.

Se kap. 5, 6 og 7 for nærmere beskrivelse og analyse av den enkelte varegruppe.

5.2 Langtidsutsikter for markedsbalanse kjøtt og egg

5.2.1 Innledning og sammendrag

Bortsett fra storfekjøtt er vi i dag selvforsynte av kjøtt og egg. Det er en målsetting å dekke norsk forbruk av kjøtt og egg. Med begrensede eksportmuligheter er det innenlandske salget, med fradrag for de faste importkvotene, en maksimumsgrense for produksjonen. Importkvotene følger av internasjonale avtaler og forventes å bli lagt til rette for å tas inn.

Totalmarked kjøtt og egg har til dette Grunnlagsdokumentet laget en analyse som har til hensikt å beskrive ulike scenarier for utvikling av forbruket av de ulike kjøttslagene samt egg. Vi har valgt år 2025 som horisont her. Ambisjonen er å oppdatere denne analysen årlig med de siste faktiske data for produksjon og salg.

Totalmarked kjøtt og egg presenterer oppdaterte prognoser ca. hver andre måned. Sannsynligvis klarer vi da å fange opp større og mindre skift i utviklingen på et tidlig tidspunkt, og kan derfor være raskt ute med styringssignaler og mulige tiltak. Denne rapporten bygger på de første offisielle prognosene for året 2018 som ble lagt fram 6. september.

I mulighetsrommet for norsk produksjon er det forutsatt et tilstrekkelig importvern og at det i bunn ligger mulighet for en lønnsomhet i produksjonene i Norge. Det forutsettes at tilgang på kapital, arbeidskraft og areal ikke er en begrensning for produksjonen. Vi har høyt kostnadsnivå og kaldt klima, men også fortrinn som f.eks. rikelig rent vann og lav forekomst av dyresykdommer.

Det er tatt utgangspunkt i et forbruk per innbygger som gjeldende prognose for 2018. Videre er det forutsatt en vekst i folketallet i Norge fra 5,258 mill. pr. 1.1.2017 til 5,5 mill. ved inngangen til 2025, en økning på i underkant av 5 %.

Resultater fra forskningsprosjektet "Forecast" i NIBIO viser at det er en langsiktig trend nedover for innkjøp av rent storfe/lam og svin i dagligvarehandelen. Yngre generasjoner kjøper mindre enn eldre. Samtidig er det en langsiktig trend oppover for kylling. Yngre handler mer kylling enn eldre. For egg er det ikke noen spesiell trend. Det er imidlertid svært usikre estimater for kvantifisering av disse trendene. Det fremgår også av internasjonale rapporter (OECD-FAO) en forventning om at en fortsatt større andel av kjøttforbruket i verden vil være fjørfekjøtt.

Ut i fra dette samt utviklingen de siste årene tyder på at det kan bli krevende å holde tritt med befolkningsveksten for storfe- og svinekjøtt. Det kan synes mer sannsynlig med en økning per innbygger for kylling og egg.

Utviklingen i melkeproduksjonen har stor betydning for produksjonen av storfekjøtt. Med valgte forutsetninger om melkebehov og melkeytelse per ku er det beregnet et scenario på at det trengs 112.000 ammekyr for å dekke forventet behov av norskprodusert storfekjøtt i 2025. Dette er 13.000 færre enn prognosert i februar. Grunnen til dette er en nedjustering av forventet salg med 2.700 tonn og utvidelse av importkvoten fra EU med 1.600 tonn.

Beregningen på 112.000 ammekyr vil si en økning på 20.000 fra siste registrerte tall på 92.000 pr. 1. mai 2017.

Med totalforbruk av storfekjøtt i 2025 som gjeldende prognose for 2018, altså en nedgang per innbygger, er det beregnet at det trengs om lag 100.000 ammekyr.

For svinekjøtt er det med forutsatt effektivitetsøkning beregnet et scenario på at det er nødvendig med en ytterligere årlig reduksjon i purketallet på om lag 1 %. Dagens produksjon av sau/lam er med gitte forutsetninger tilstrekkelig til å dekke forbruket også i 2025. For egg og særlig kylling er det sannsynlig med en forbruksvekst ut over økningen i folketallet.

5.2.2 Befolkningsframskrivninger fra Statistisk sentralbyrå

Befolkningsframskrivninger er beregninger av hvordan befolkningen utvikler seg framover, gitt ulike forutsetninger om fruktbarhet, dødelighet og inn – og utvandring. I hovedalternativet for utviklingen passerer Norge 6 millioner like etter 2030, som i så fall blir den raskeste millionpasseringen. Det forventes at veksten framover først og fremst kommer i sentrale strøk. Det blir flere innvandrere, men hvor mange er usikkert. Og det blir flere eldre – spesielt i distriktene og blant innvandrere.

SSB presenterte i juni 2016 tre alternativer for befolkningsframskrivninger helt fram til 2100. Mellomalternativet for befolkningsprognosen viser en økning på 8 % fra 1. januar 2017 til 1. januar 2025. Vi har valgt å bruke det laveste alternativet med en økning på i underkant av 5 % som et hovedalternativ i denne prognosen. Dette stemmer også best med de siste tallene for folketilveksten i hele 2016 og hittil i 2017, som er den svakeste veksten siden 2006 da EU utvidet seg østover.

Det er selvfølgelig mange andre faktorer og trender enn folketallet som er bestemmende for kjøtt- og eggforbruket framover. Det kan nevnes stikkord som:

- Generelle endrede forbrukertrender og -vaner
- Omdømme
- Klimabelastning (evt. økonomiske/klimapolitiske virkemidler)
- Politikktrender
- Dyrevelferd
- Helse og ernæring
- Substitutter til kjøtt
- Utviklingen i privat konsum og priser på de ulike produktene

Mange av disse faktorene peker mot at kjøtt, og kanskje særlig rødt kjøtt oppfattes å ha mange negative egenskaper. Det er å forvente at dette over tid vil påvirke kjøttforbruket i negativ retning. Vi har ikke kvantifisert dette i denne rapporten, men vi har scenarier som viser nedgang i kjøttforbruk per innbygger.

5.2.3 Engrossalg av helt slakt og egg

Engrossalget er en beregnet størrelse for **innenlandsk salg** og angir volumet på salg av hele slakt, og for egg salg av egg fra engrosleddet. Utgangspunktet for beregningen av engrossalgsvolumet er tilførselene og salget beregnes som følger:

	Salgsproduksjon
+	Uttak reguleringslager
-	Innlegg reguleringslager
+	Import
-	Eksport
=	Engrossalg

I tallene for salgsproduksjon inngår nesten alt av tilførsler i hele landet. Direkte salg samt retur av slakt tilbake til bonden er ikke tatt med her. Importen omfatter totalimport for de enkelte vareslag og baserer seg på statistikk fra Statistisk Sentralbyrå.

Ut i fra tallene for engrossalg av helt slakt og egg er det beregnet salg per innbygger. Dette ligger under det faktiske forbruket siden helt slakt inneholder bein og det er svinn og avskjær fram til det vi faktisk spiser fra tallerkenen.

Beregnet engrossalg per innbygger (gjeldende prognose for 2018):

Storfe:	19,1 kg
Svin	26,0 kg
Sau/lam	4,8 kg
Kylling:	17,9 kg
Egg:	12,0 kg

Det reelle forbruket ligger noe under disse tallene. Helt slakt inneholder f.eks. bein og det er svinn og avskjær fram til det vi faktisk spiser fra tallerkenen.

5.2.4 Forskningsprosjektet Forecast. NIBIO.

NIBIO har i et 3-årig prosjekt finansiert av Norges Forskningsråd med bidrag fra blant annet Nortura kartlagt og kvantifisert demografiske og andre viktige trender for salget av kjøtt, egg og meieriprodukter. Ambisjonen er at disse kvantifiseringene kan brukes til å utvikle forbedrede prognosemodeller for salget. Norske og amerikanske forbrukere er også sammenlignet. Det er brukt data fra USA for å se på betydningen av etnisk bakgrunn og religion. Videre er det på grunnlag av tall fra Norsk Monitor funnet ut at både ungdom og voksne er blitt mer helsebevisste enn før og at dette har påvirket forbruket av matvarer.

Foruten utvikling i folketall og andre demografiske endringer er det blant annet undersøkt hva og hvilke egenskaper ved maten som har betydning for folk ved valg av matvarer. Ca. 1.000 individer deltok i undersøkelsen.

Egenskaper ved maten for forbrukeren i Norge. Rangert etter viktighet.

Verdier	Preferanseandel %
• Trygt å spise	31
• Naturlighet	13
• Smak	11
• Dyrevelferd	10
• Ernæring	9
• Pris	7
• Rettferdig handel	6
• Opprinnelse	5
• Miljøpåvirkning	5
• Utseende	2
• Enkelhet	1
• Nyhet	0

Det er ikke uventet mange faktorer i tillegg til utvikling i folketall og andre demografiske endringer som kan påvirke salget av kjøtt og egg framover. Klimaspørsmål, helse, ernæring,

utvikling i privat konsum og priser på de ulike produktene har også betydning. Andre faktorer i tillegg til de over som kan påvirke behovet for norsk produksjon kan være kjøttsubstitutter og målsettinger om bedre utnyttelse av råvarene og redusert matsvinn. Kjøtt og egg som en naturlig kilde for næringsstoffer, mineraler og vitaminer kan dra i motsatt retning.

Det er videre brukt data fra Statistisk sentralbyrå sine forbruksundersøkelser til å lage modeller for langtidsprognoser. Det er brukt data for pris og inntekt samt demografiske data som befolkningsvekst og alderseffekter.

Resultatene viser at det er en langsiktig trend nedover for innkjøp av **rent** storfe/lam og svin i dagligvarehandelen. Yngre generasjoner kjøper mindre enn eldre. Samtidig er det en langsiktig trend oppover for kylling. Yngre handler mer kylling enn eldre. For egg er det ikke noen spesiell trend. Ut i fra dette samt utviklingen de siste årene tyder på at det kan bli krevende å holde tritt med befolkningsveksten for storfe- og svinekjøtt. Det kan synes mer sannsynlig med en økning per innbygger for kylling og egg.

Det fremgår av internasjonale rapporter (OECD-FAO) en forventning om at en fortsatt større andel av kjøttforbruket i verden vil være fjørfekjøtt.

5.2.5 3 alternative scenarier for engrossalg av kjøtt og egg i 2025

På grunnlag av befolkningsframskrivningene til Statistisk sentralbyrå og med støtte i langtidsprognosene til NIBIO er det med utgangspunkt i prognosene for salget i 2018 estimert 3 alternativer for engrossalget i 2025. Vi har valgt å bruke prognosene med det laveste alternativet for befolkningsvekst som et hovedalternativ i disse langtidsutsiktene. Dette fordi det samstemmer best med utviklingen i folketallet i det siste og at vi mener det er riktig å legge en forsiktig utvikling til grunn.

På grunn av usikkerheten i NIBIO-beregningene er Totalmarked sine offisielle prognoser for 2018 lagt til grunn i det ene alternativet for salget av storfe, svin og sau/lam i år 2025. For kylling og egg er det i dette scenariet lagt til grunn 1 % årlig forbruksvekst.

Med en relativt stor prisdifferanse i forhold til omverdenen og bortfall av eksportstøtte øker risikoen i produksjon av husdyrprodukter. Dette er produkter med lav priselastisitet som gjør det kostbart med en prisreduksjon innenlands for å omsette større kvanta.

Alternative scenarier for engrossalg helt slakt kjøtt og egg. Tonn

	År 2025		
	Middels befolkningsvekst	Lav befolkningsvekst	Gjeldende prognose for år 2018
Storfe/kalv	107 900	105 300	101 300
Svin	146 900	143 400	138 000
Sau/lam	27 300	26 600	25 600
Kylling	101 100	98 700	101 900
Egg	67 500	65 900	68 000

1 % årlig vekst for kylling og egg

Antatte importkvoter/-tak kjøtt (omregnet til helt slakt) og egg i tonn

	WTO	EU	Island	SACU	GSP	Spekk	SUM
Storfekjøtt	1 084	2 500		4 921	665		9 170
Svin	1 381	900				750	3 031
Sau/lam	206		600	530			1 336
Kylling	221	800					1 021
Egg	1 295	290					1 585

Det er antatt at den nye artikkel 19-avtalen mellom Norge og EU er gjeldende i 2025. Dette innebærer en økning i importkvoten for storfekjøtt fra EU på 1.600 tonn til 2.500 tonn. EU har også fått en ny kvote på 300 tonn ribbe. For svin importeres det årlig om lag 750 tonn svinefett (spekk) som inngår i beregnet engrossalg. Det er ikke alle kvotene som blir utnyttet fullt ut alle år. Dette skyldes både markedssituasjonen i Norge og opprinnelsesland samt forbrukerne sine preferanser.

Med bakgrunn i blant annet dagens fordeling av storfekjøttproduksjon og salg gjennom året er det lagt inn en sikkerhetsmargin i 2025 på 2.500 tonn opp til full dekning av årsforbruket i Norge. Dette blant annet på grunn av lavere preferanse i markedet for frossent helt slakt av storfe.

Disponibelt engrossalg for norskprodusert vare

	År 2025		
	Middels befolkningsvekst	Lav befolkningsvekst	Gjeldende prognose for år 2018
Storfe/kalv	96 200	93 600	89 600
Svin	145 100	141 600	136 200
Sau/lam	26 300	25 600	24 600
Kylling	100 600	98 200	101 400
Egg	67 000	65 400	67 500

1 % årlig vekst for kylling og egg

Det er som i gjeldende prognose for 2018 ikke lagt inn full utnyttelse av WTO-kvotene på svin og egg, og heller ikke inntak av hele volumet av SACU-sau/lam.

5.2.6 Analyser av langtidsutsikter per dyreslag

De konkrete analysene per dyreslag er hentet inn i de respektive hovedkapitlene per dyreslag.

5.3 Prisdannelsen for kjøtt og egg

Storfe har hatt en underdekning og har hatt en positiv utvikling i engros- og avregningspriser. Det har så langt ikke medført at produksjonen har økt så mye at det dekker markedet, men i prognosen for 2018 er overskuddet betydelig mindre enn tidligere.

For produksjoner preget av overskudd må man i prissettingen ta hensyn til produsentenes behov for å dekke kostnader, samt vederlag til arbeid og egenkapital, men samtidig må prissettingen gjennomføres slik at det ikke stimuleres til økt produksjon.

5.3.1 Engrospris

Den løpende engrosprisen for helt slakt og egg settes av markedsregulator med sikte på at en i gjennomsnitt for året prisperioden oppnår målpris (gjelder kun gris) eller gjennomsnittlig planlagt engrospris.

Engrosprisen kan betraktes som balansepunktet i verdikjeden for egg og kjøtt. Engrosprisen danner utgangspunkt for prisen både forover og bakover i verdikjeden. Engrosprisen spiller i tillegg en avgjørende rolle i forvaltningen av importvernet.

5.3.2 Avregningspris

Avregningsprisen til bonde (Norturas produsenter) avledes av engrosprisen via "Nettonoteringen". Nettonoteringen er en selvkostkalkyle som tar utgangspunkt i engrosprisen for helt slakt /egg. Verdi av andre produkter fra slaktet som for eksempel hud, skinn og innmat legges til engrosprisen, mens kostnader ved slakting inntransport og offentlige avgifter trekkes fra. Når enkeltelementer i kalkylen endres, endres dermed også avregningsprisen.

Nettonoteringen har følgende prinsipielle oppbygging med disse faktorene for kjøtt:

- Engrospris**
- Kjøttkontrollavgift
- Forskningsavgift
- = **Engrospris justert for offentlige avgifter *)**
- + Verdi av hud/skinn og biprodukter (ikke ull)
- Slaktekostnader
- Inntransportkostnader
- Spesielle trekk (avtaletrekk, nødslakt etc.)
- Omsetningsavgift
- = **Veiledende avregningspris for slaktedyr fra Nortura**
- + Norturatillegg
- + Kvantumstillegg
- + Eventuell etterbetaling
- = **Utbetalingspris til produsent**

I tillegg kommer grunntilskudd (sau/lam og geit/kje), kvalitetstilskudd for storfe og sonedifferensiert distriktstilskudd

*) Det er denne prisen som rapporteres som oppnådd engrospris og vurderes mot målpris eller planlagt gjennomsnittlig engrospris

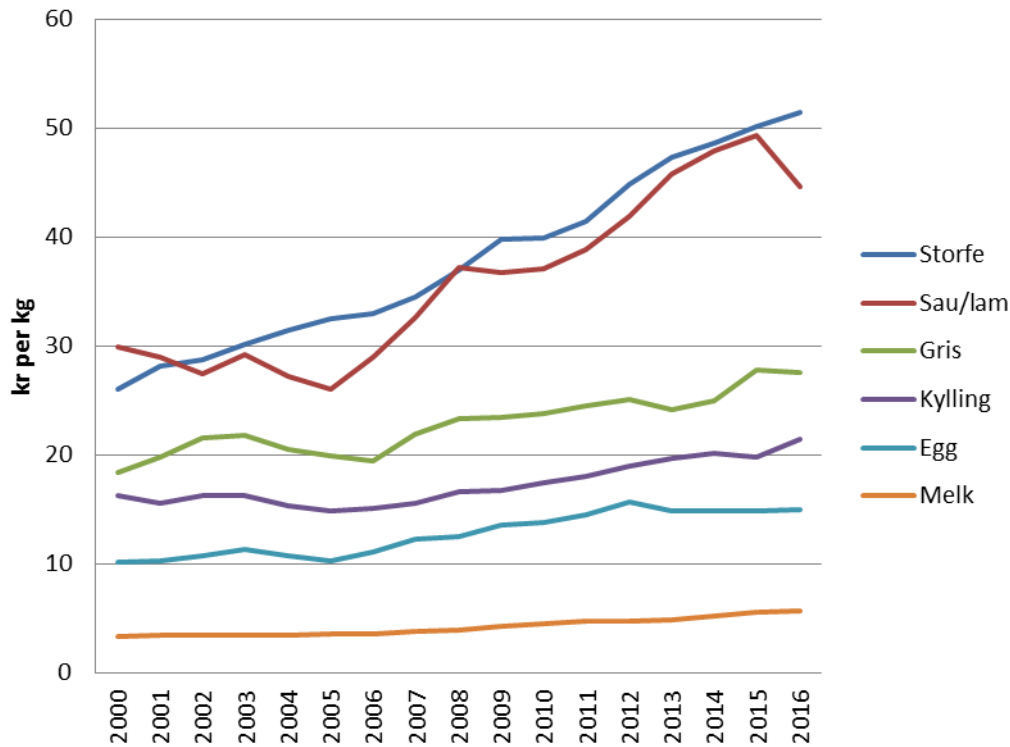
Nettonoteringen har følgende prinsipielle oppbygging med disse faktorene for egg:

- Engrospris**
- Forskningsavgift
- = **Engrospris justert for offentlige avgifter *)**
- Sorteringskostnader
- Inntransportkostnader
- Spesielle trekk
- Omsetningsavgift
- = **Veiledende avregningspris egg fra Nortura**
- + Norturatillegg
- + Kvantumstillegg
- + Eventuell etterbetaling
- = **Utbetalingspris til produsent**

*) Det er denne prisen som rapporteres som oppnådd engrospris og vurderes mot planlagt gjennomsnittlig engrospris

Figur 5-1 viser utviklingen i gjennomsnittlig utbetalingspris for kjøtt, egg og melk fra 2000 til 2016¹³.

¹³ BFJ - Totalkalkylen 2017

Figur 5-1 viser utvikling i utbetalingspris (avregningspris) til bonde for ulike husdyrprodukter

Utviklingen i utbetalingspris for storfe og lam har vært betydelig sterkere enn for de øvrige husdyrproduktene, men lam har hatt en prisnedgang i 2016 på grunn av overproduksjon av lam. Gris har økt noe igjen i 2014 og 2015, da markedssituasjonen bedret seg etter flere år med produksjonsoverskudd. For 2016 holdt prisen seg relativt stabil for gris.

5.4 Prisene i forbrukermarkedet

Prisutviklingen i forbrukermarkedet gjenspeiler ofte ikke utviklingen i engrospris. Prisøkninger på engrosnivå overveltes noen ganger ufullstendig videre i verdikjeden, mens en i andre sammenhenger ser økning i forbrukerpriser som ikke henger sammen med prisøkninger tidligere i verdikjeden. På sikt er det likevel prisuttaket i forbrukermarkedet som skal dekke kostnader og fortjeneste gjennom verdikjeden. Det siste året målt i fra august til august har det vært en negativ prisutvikling for matvarer og kjøtt. Lam påvirker prisutviklingen negativt, men det er ønsket i henhold til overproduksjonen. Storfe biffer og fileter og egg har hatt en prisøkning.

Det har vært en omlegging av KPI indeksen i år med bytte av referanseår fra 1998 til 2015. Dermed er 2015=100 fremover og grafene ser annerledes ut ettersom en sammenlikner prisutviklingen med 2015 hele veien. Det som kommer tydelig frem og som har vært en trend er at prisutviklingen er veldig lik for alle varegrupper innenfor mat og drikke. Det blir mindre og mindre forskjell på prisutviklingen for de ulike varegruppene.

KPI økte med 1,35 prosent fra august 2016 til august 2017. Matvareprisene falt med 1,71 prosent de siste tolv månedene. Meierivarer og kjøtt falt i pris med henholdsvis 0,98 prosent og 3,93 prosent, mens det var en økning for egg med 6,58 prosent¹⁴.

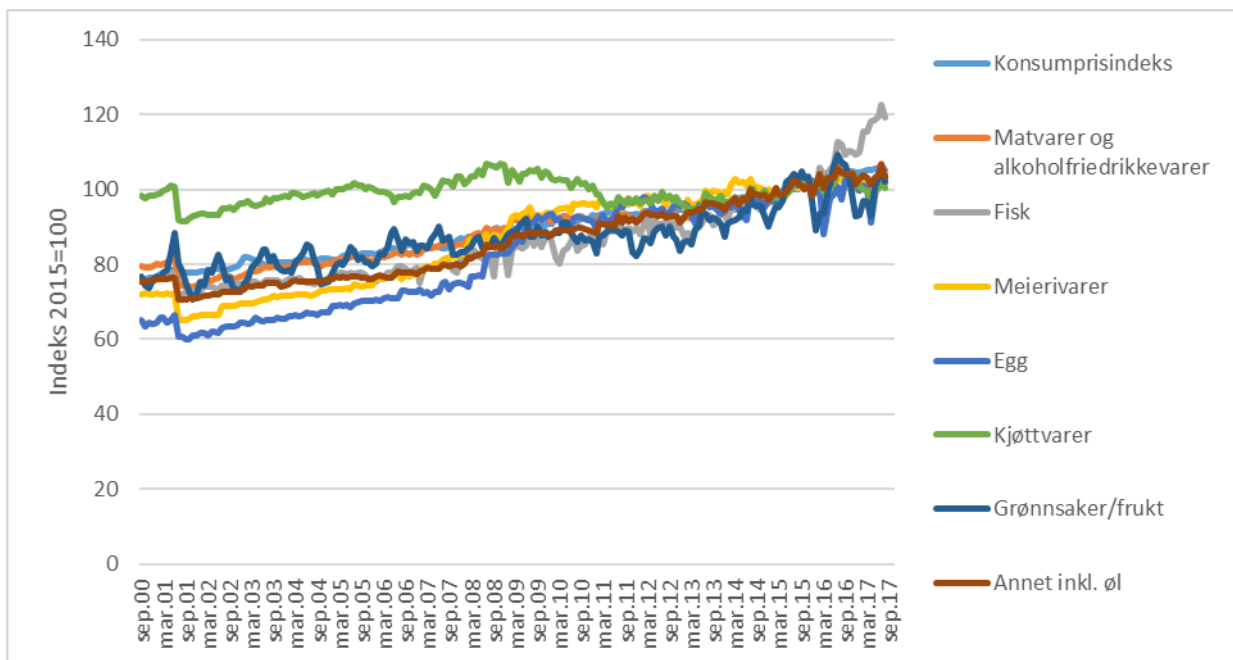
Det er prisuttaket i forbrukermarkedet, i dagligvare, storkjøkken eller KBS¹⁵, som i sum skal gi dekning av kostnader og fortjeneste gjennom verdikjeden. Sisteledet står likevel fritt til å sette forbrukerprisen. Dette er grunnen til at butikker i perioder tilbyr enkeltvarer som ligger betydelig under produksjonskostnaden. Dette gjelder spesielt produkter fra lam som er sesongvare, som fårrikålkjøtt, men vi har også sett “ribbekrig” på gris fram mot julesesongen. Langvarige kampanjer og priskriger på populære varer, kan medføre at forbrukerne venner seg til et kunstig lavt prisnivå. Det er risiko for at dette kan forplante seg og påvirke prisuttaket bakover i verdikjeden. Samtidig vil en slik prising kunne medføre ubalanse mellom de ulike delene av dyret, der for eksempel lav pris på ribbe gir for sterk etterspørsel av denne delen opp mot andre deler som skinke og bog.

¹⁴ SSB data hentet fra NILF, http://www.nilf.no/statistikk/Matvarepriser/Tekst/Manedlig_prisutvikling_for_hovedgrupper_av_matvarer-tabell, 14.09.2017

¹⁵ KBS= kiosk og bensinstasjoner

Figur 5-2 viser prisindeksen for matvarer og matvaregrupper for perioden 2000 – august 2017, med 2015 som referanseår. Figuren viser at alle varegrupper har hatt en prisøkning som følger den generelle prisøkningen utenom kjøtt. Prisen for kjøtt har ikke økt i perioden, men har hatt noe variasjon i prisnivå.

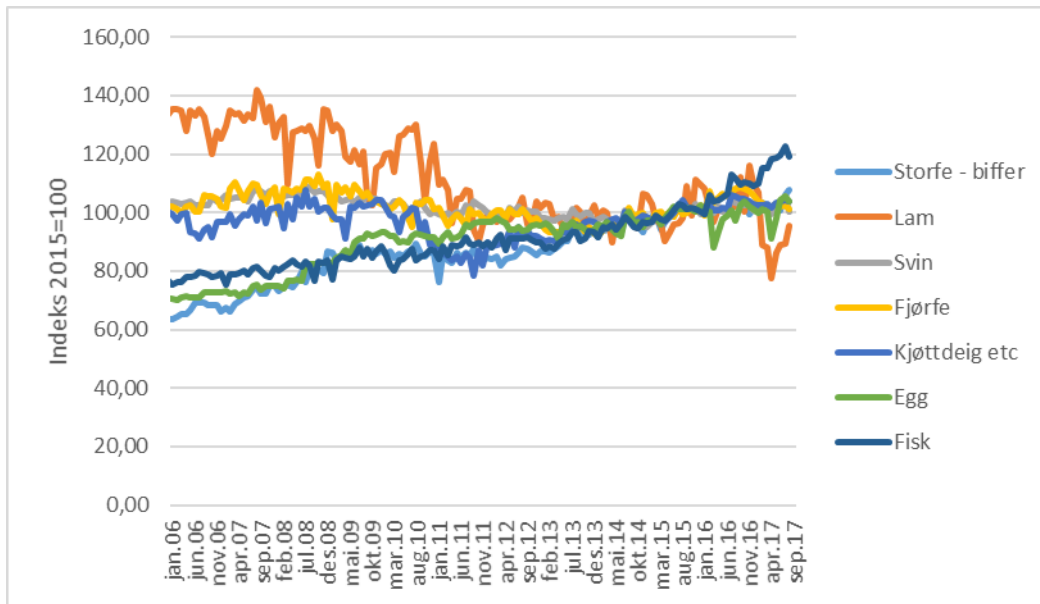
Det er verdt å merke den sterke oppgangen i forbrukerprisene for fisk det siste året.

Figur 5-2 viser utvikling i matvareprisindekser.

Figur 5-3 under viser utviklingen i forbrukerpriser for kjøttvarer og egg siden 2006¹⁶. Indeksene for storfe, lam, svin og fjørfe dekker produkter av rent kjøtt, som biffer og fileter. Indeksen for ”kjøttdeig etc.” dekker bearbejdede kjøttvarer, som kjøttdeiger, kjøttkaker mv. Indeksen består av bearbejdede kjøttvarer fra flere dyreslag, men storfe veier klart tyngst i indeksen.

¹⁶ http://www.nilf.no/statistikk/Matvarepriser/Tekst/Manedlig_prisutvikling_for_hovedgrupper_av_matvarer-tabell, 24.04.2017

Figur 5-3 viser konsumprisutvikling for kjøtt, egg og fisk

Det har vært en moderat prisutvikling på alle grupper det siste rullerende året. I perioden har det vært sterkest prisutvikling for fisk, mens lam har hatt en prisnedgang. Figuren viser at det har vært en relativt uendret prisutvikling for de øvrige varegruppene i perioden¹⁷.

Se kapitel 5, 6 og 7 for en nærmere beskrivelse av priser og prisfastsettelse for hhv storfe, sau/lam og egg.

¹⁷ Det er metodiske utfordringer mht utvalg for indeksen for lam. Tallene på aggregert nivå kan derfor være noe misvisende.

5.5 Norsk næringsmiddelindustri

Kapitlet er ikke oppdatert med ny informasjon siden forrige Grunnlagsdokument.

Matindustrien har hatt en positiv utvikling fra 2014-2015 for omsetning, bearbeidingsverdi og sysselsetting. Matindustrien er mindre følsom for konjunkturer enn andre bransjer, men samtidig foregår det en stor teknologisk utvikling som krever utdanning og kompetanse.

5.5.1 Nøkkeltall for matindustrien¹⁸

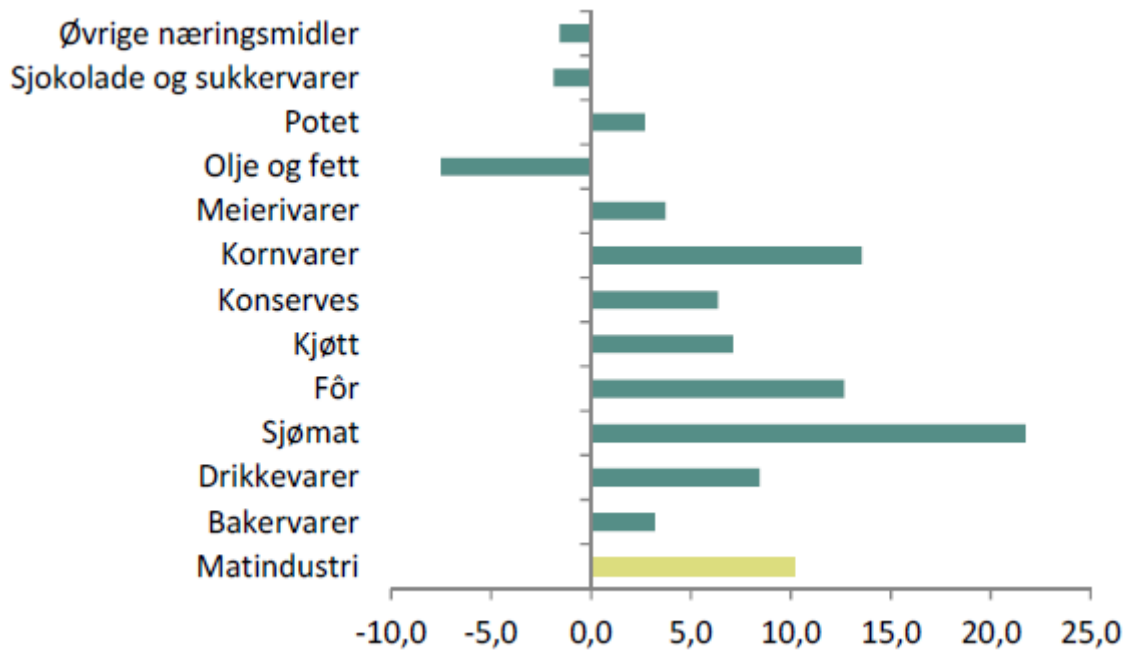
Utviklingstrekkene i matindustrien i 2015 er vist i Tabell 5-3 og bransjer. Norsk matindustri hadde en positiv utvikling i 2015, hvor nøkkeltall for omsetning (+6%), bearbeidingsverdi (+4,8%) og sysselsetting (+1,5%) viser en økning fra året før. Det var en økning i antall bedrifter på 5 prosent. Det er tydelige variasjoner mellom bransjer og foretak som kommer til syne når man ser på for eksempel matindustriens vekst fra 2014-2015 på 6 prosent, mens sjømatbransjen vokste 21,8 % fra 2013-2014.

Tabell 5-3 viser nøkkeltall for matindustrien for 2015.

2015 tall	Verdi/Antall
Omsetning	214,5 mrd. kroner
Bearbeidingsverdi	49,0 mrd. kroner
Sysselsetting	48 995 personer
Antall bedrifter	2 100 bedrifter
Brutto Investering	5,9 mrd. kroner
Lønnskostnader*	24,7 mrd. kroner
FOU*	734,6 mill. kr
Totalt konsum**	245,5 mrd. kroner
Avgifter minus tilskudd	7,4 mrd. kroner

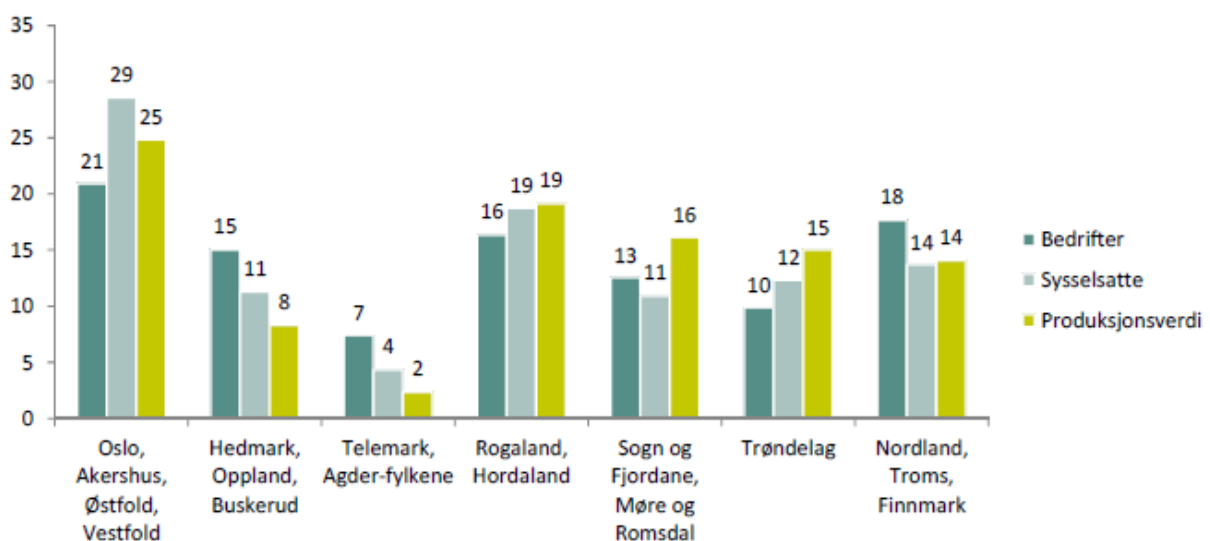
* er 2014 tall og ** er inkl. alkoholholdige drikkevarer

¹⁸ NIBIO, Mat og industri 2016.

Figur 5-4 viser vekst i omsetning fra 2013-2014 for ulike bransjer.

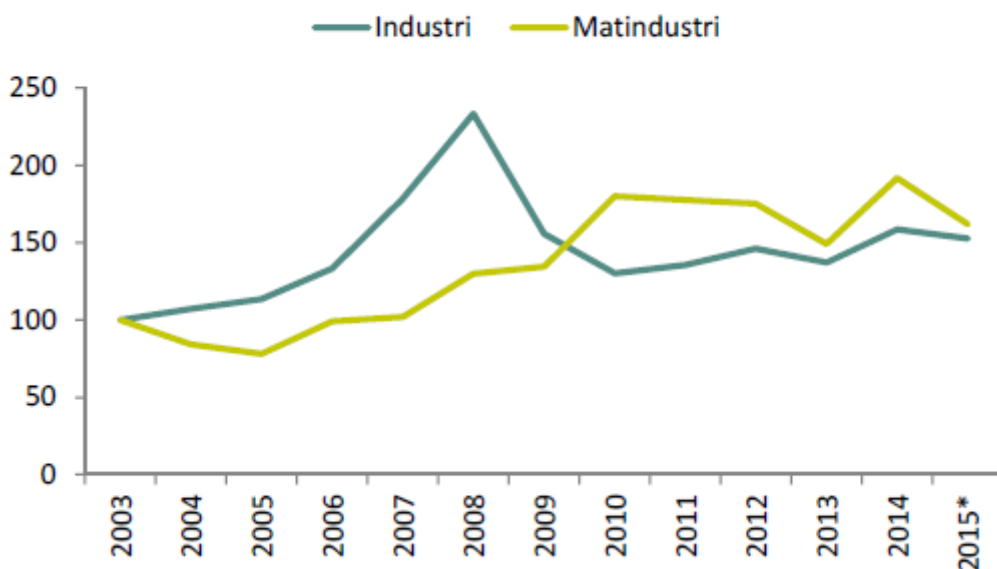
Norsk matindustri er mindre følsom for konjunktursvingninger enn andre bransjer, men det skjer en kraftig automatisering. På tross av dette opprettholdes antall sysselsatte og det er relativt stabilt. Bedriftene i matindustrien er spredd ut over hele landet, fra små enkeltpersons foretak til hjørnesteinsbedrifter i lokalsamfunnene. I 2015 jobbet 22 prosent av de sysselsatte i norsk industri i matindustrien. Figur 5-5 viser at det er flest bedrifter og sysselsatte på det sentrale Østlandet og Rogaland/Hordaland. I Nord-Norge er det flere bedrifter enn i Rogaland/Hordaland, men færre sysselsatte som tyder på flere, men mindre foretak.

Figur 5-5 viser en oversikt over bedrifter, sysselsatte og produksjonsverdi i alle fylkene i 2014. Tallene er oppgitt som prosent.

Behov for kompetansen innen matindustrien styres av den teknologiske utviklingen som bidrar med krav til utdanning og kompetanse. Tilgangen på kompetent arbeidskraft har betydning for matindustriens verdiskapning og endrings- og omstillingsevne. Andelen av sysselsatte som har universitets- eller høyskoleutdannelse var 20 prosent i 2015. Andelen sysselsatte som var utenlandsk arbeidskraft var 28 prosent samme år.

Investeringene målt i bruttoinvesteringer i matindustrien økte fra 2013 til 2014 med 28,6 prosent, men falt med 15,6 prosent fra 2014-2015. Frem til 2010 var det stabil økende investeringstakt. Siden 2010 skiller sjømatindustrien og meierivareindustrien seg ut med høyest andel av bruttoinvesteringer. Figur 5-6 viser utviklingen i bruttoinvesteringer.

Figur 5-6 utviklingen i bruttoinvesteringer, indeks 2003=100.

6 Storfe

Prognosen per 6. september 2017 viser et underskudd av storfe på ca. 8.100 tonn i 2018 etter at alle importkvotene er forutsatt utnyttet. Det innebærer at underdekningen på storfe er redusert med mer enn 7.000 tonn fra 2016 til 2018. Med unntak av en uke i februar 2017 har det vært nedsatt toll på storfekjøtt fra 22. november 2016 fram til 28. august i år. Det er pr. 16. oktober lagt inn 570 tonn storfe på reguleringslager.

Det er fortsatt rom for å øke norsk produksjon av storfekjøtt. Det registreres nå stor interesse for å etablere produksjon med ammeku og interesse for å utvide produksjonen hos eksisterende produsenter. Fra 2014 har det vært en netto økning i mordyrtalet ved at bestanden av ammeku har økt mer enn nedgangen i bestanden av melkeku og det prognoseres fortsatt vekst i løpet av 2017 og 2018. Dette viser at summen av stimulering gjennom pris, tilskudd og andre tiltak de senere årene har hatt effekt og løftet økonomien til ett nivå som øker ammekubestanden.

Det er mange faktorer som påvirker markedsbalansen for storfe på lang sikt. I analysen av markedsutsikter fram mot 2025 viser samtlige av de tre utvalgte scenariene et behov for vekst i ammekutallet som er lavere enn dagens veksttakt. Det tilsier en at en må vise mer forsiktighet med tanke på prisøkninger framover for å sikre at den videre veksten skjer på en kontrollert måte.

Industrimarkedet opplever et betydelig prispress på viktige deler av storfe. Dette kan i tillegg til stor tilgang av norsk vare høsten 2017 og høy skjæreaktivitet for å unngå overskudd også ha en sammenheng med at import har kommet inn til lavere pris enn norsk nivå, både via tollkvoter og generelle tollnedsettelse. Det tilsier at det, til tross for underdekning av norsk storfe, er utfordrende å løfte pris.

Analyser av tollvernet for hele skrotter av storfe i form av ordinære tollsatser viser at det i enkelte situasjoner kan være svakt tollvern for storfe. Det er også med på å begrense mulighetene for prisvekst framover.

For å bidra til bedre markedsbalanse er det ønskelig å styre mer av slaktingen mot første halvår når etterspørselen er størst. Derfor legges det opp til at de fremtidige prisøkningene for storfe gjennomføres i første halvår. Dette behovet er forsterket etter at ny telledato for storfe er satt til 1. oktober.

I inneværende prisperiode er planlagt gjennomsnittlig engrospris for storfekjøtt på kr 60,00 per kg for representantvaren for storfe (ung okse, alle klasser R og O unntatt R+ (fettgr. 2-, 2 og 2+)).

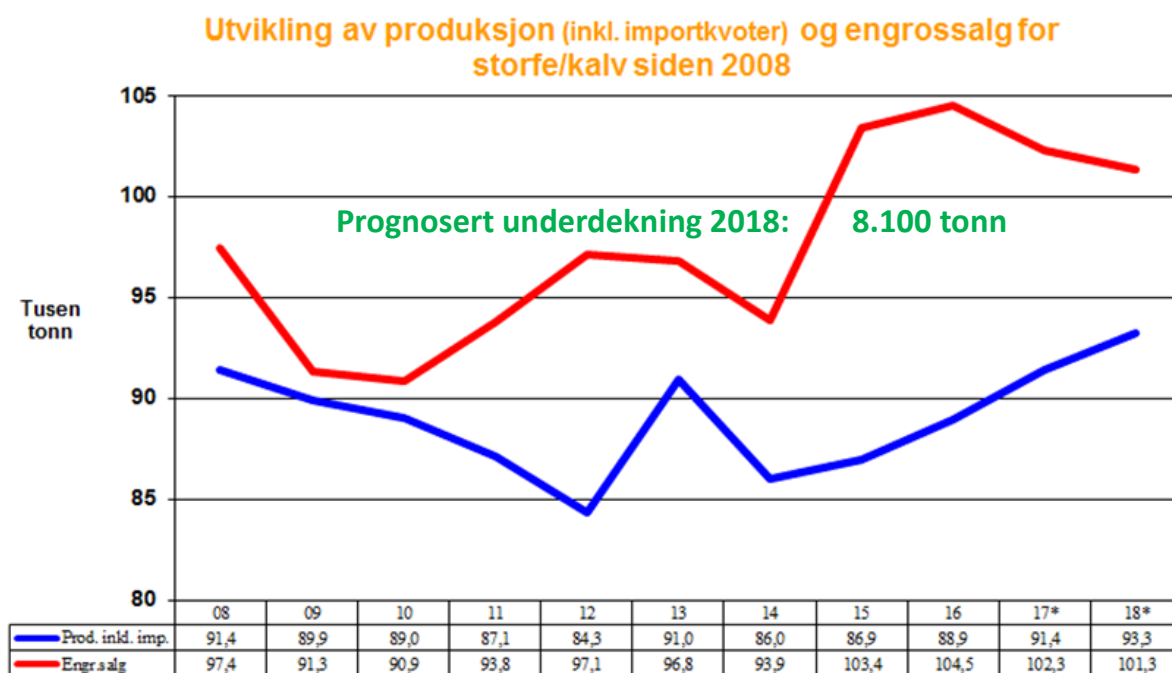
Planlagt gjennomsnittlig engrospris for storfe økes med 0,50 kroner per kg til kroner 60,50 per kg for første halvår 2018.

6.1 Marked og priser

Det har vært underdekning av norsk vare og tilhørende administrering av tollsatsen for storfe fra 22. november 2016 til og med 28. august 2017, med unntak av en uke i slutten av februar. For 2018 viser prognosen per september en underdekning på 8.100 tonn etter inntak av importkvotene. Det innebærer altså at underdekningen på storfe er redusert med mer enn 7.000 tonn fra 2016 til 2018.

Industrimarkedet opplever et betydelig prispress på både biffer og fileter samt sorteringer.

Figur 6-1 viser utviklingen i produksjon inkl. importkvoter og engrossalg av storfe og kalv fra 2006. Som det fremgår av figuren har det de siste 10 årene vært en sammenhengende periode med underdekning av norsk storfe. Underdekningen var størst i 2015, og det forventes at ytterligere noe mer av engrossalget dekkes opp av norsk produksjon i 2018.

Figur 6-1 Utvikling i produksjon inkl. kvoteimport og engrossalg av storfe/kalv siden 2008. Importkvoter 2017: SACU-4.921 tonn, WTO-1084 tonn, EU-900 tonn og GSP-kvotepå 665. Til sammen 7.600 tonn.

6.1.1 Markedssituasjonen i 2017

Tilførslene av storfe ventes å øke med økte med om lag 3 % fra 2016, omtrent som prognosert ved starten på året. Dette hovedsakelig som følge av flere okser til slakt, men også økte slaktevekter på disse. Engrossalget av helt slakt er prognosert å reduseres med 2 %. Til

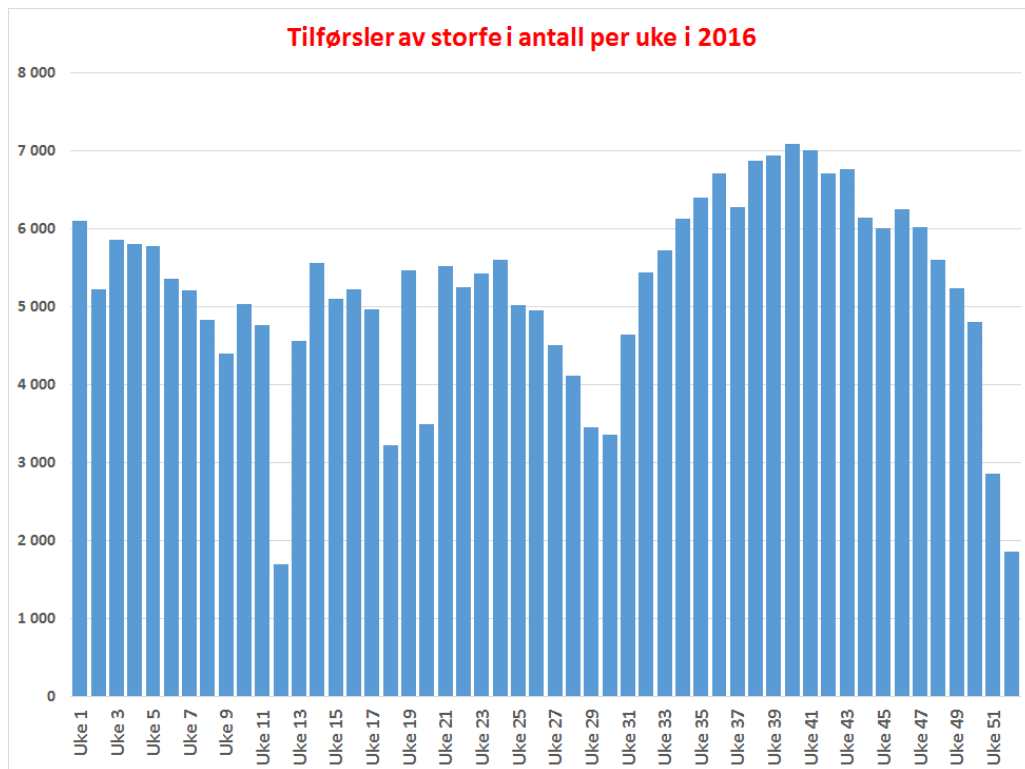
sammen gir dette en forventet underdekning av norskprodusert storfe og kvoteimport på om lag 10.900 tonn.

Med bare 21 tonn på reguleringslager ved inngangen til året var det med unntak av siste uka i februar åpning for import med administrative tollnedsettelse fram til og med 28. august i år. Prognosen for 3. tertial 2007 viser en liten underdekning, men det har siden tidlig i høst vært overskudd og innfrysing på reguleringslager. I medio oktober er det 570 tonn storfe på reguleringslager. Det ventes noe mer innfrysing utover høsten. Trolig vil lageret bli opp mot 1000 tonn. Mot slutten av året ventes igjen underdekning.

6.1.2 Prognosen for 2018

Prognosen viser en ytterligere økning i tilførslene på om lag 2.000 tonn i 2018. Slaktingen av okse er prognosert å øke ytterligere, og det forventes også noe økt kuskulking. Etter en betydelig økning i slaktevektene de 3 siste årene forventes en fortsatt, men dog noe mindre, økning i oksevektene i 2018. Engrossalget av storfe prognoseres å reduseres med enda 1 %. Dette gir nesten 3 000 tonn mindre importbehov enn forventet i 2017; ca. 8.100 tonn i tillegg til de faste kvotene. Kvoteimport er på 7.570 tonn – dette inkluderer import fra SACU på 4.921 tonn, WTO-kvote på 1.084 tonn, GSP kvote på 665 tonn biffer og fileter og 900 tonn fra EU. Alle kvotene er omregnet til helt slakt, altså med ben.

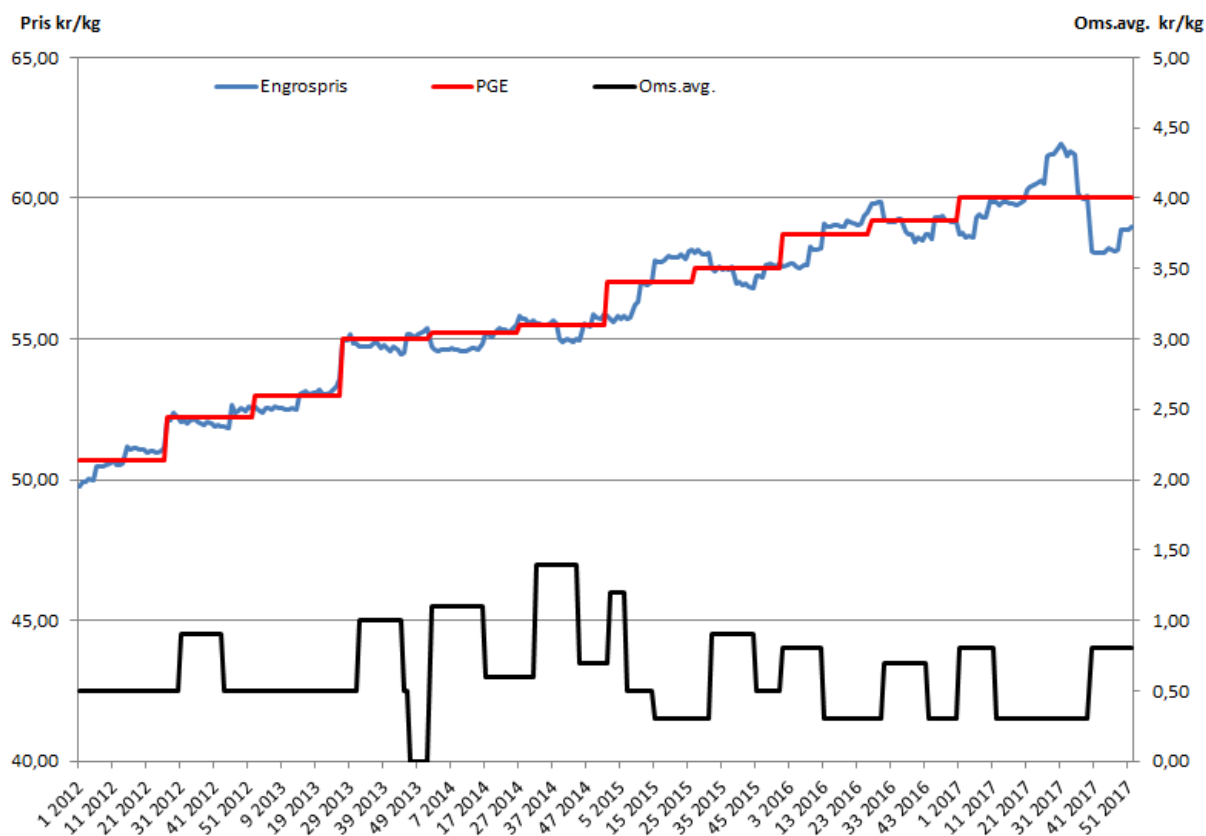
Mordyrbestanden prognoseres å øke ytterligere på grunn av en fortsatt forventet økning i ammekuttallet. Slaktingen av storfe er naturlig størst på høsten, illustrert i figur 5-2 denne situasjonen.

Figur 6-2 Slakting av storfe per uke i 2016.

6.1.3 Målpris/engrospris, oppnådd pris og omsetningsavgift

I Figur 6-3 vises utvikling i PGE, prisuttak og omsetningsavgift. Prisprognose fra uke 40 i 2. halvår 2017.

Figur 6-3 viser utvikling i oppnådd engrospris, planlagt gjennomsnittlig engrospris og omsetningsavgift for storfe fra 2012 – 2. halvår 2017

Det har vært en betydelig økning i engrosprisen for storfe, særlig fram til 2016. Avviket mellom planlagt gjennomsnittlig engrospris og beregnet prisuttak varierer mindre enn for lam (kapittel 6.3.2) hvor det er store sesongvariasjoner i leveransene.

6.1.4 Det europeiske storfemarkedet¹⁹.

Produksjonen av storfekjøtt har økt fire år på rad i EU, men denne trenden blir snudd ettersom populasjonen av storfe i Eu begynner å minke. I 2016 økte antallet ammekyr med 31 tusen, men totalt sett falt antallet kyr med 60 tusen kyr. Årsaken til dette er slaktingen av melkekyr. Det er en liten endring ettersom den utgjør en prosent av den totale populasjonen i EU. I Irland og Nederland har det vært en økning i antall melkekyr.

¹⁹https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/markets-and-prices/short-term-outlook/current_en.pdf, 26.09.17

Når det gjelder kjøttproduksjonen har den vært på tilsvarende nivå som i 2016 hittil i år. Mangelen på ytterlig vekst i slaktingen er grunnet lavere okser, kastrater og kuer. Slaktevekten er uforandret for alle kategoriene. Alle land utenom noen få reduserte sin slakting av kuer i 1.kvartal. Det forventes en svak vekst for året på 0,8 prosent i slakting av kyr. Omstruktureringen av melkesektoren er ikke ferdig enda, men en ser at det roer seg i henhold til at slaktingen av kuer faller. Men det forventes ytterligere fall i produksjonen i 2018, per nå er den estimert til en nedgang på 1,8 prosent. Produktivitetsøkning i melkesektoren og lønnsomheten i ammekyr produksjonen er hoveddriverne på mellomlang sikt.

Det er en vekst i eksport av levende storfe i EU. Landene som importerer levende storfe er Tyrkia, den Tsjekiske Republic og, Ungarn. Nye land er Israel og Algerie som kan føre til at eksport av levende storfe kan øke med 15 prosent i 2017.

I første kvartal økte eksporten av storfekjøtt med 26 prosent. Det har ikke vært eksportert så mye på fem år. Det er i all hovedsak etterspørsel fra Hong Kong og eksport av stykningsdeler med lav verdi til Filippinene. Forventningene er at eksporten vil øke med 10 prosent i år på grunn av stor etterspørsel i første del av 2017, samt EUs tilgang til nisje markeder og vid portefølje av land å eksportere til. Dette holder prisene på innenlandsmarkedet stabile og gir utnyttelse av hele dyret gjennom eksport av lav verdi stykningsdeler.

Importen til EU falt med 10 prosent de første 4 månedene i år. Hovedårsaken til dette er nesten 20 prosent lavere import fra Brasil i forhold til i fjor. Importen falt på grunn av ufordelaktig valutakurs og kjøttskandalen som ble avdekket. Land som Argentina, Uruguay og USA dekker opp deler av denne importen. Australsk eksport til verdensmarkedet har falt på grunn av oppbygging av populasjonen slik at importen til EU falt i 2016 med 6 prosent og i 2017 var importen 32 prosent lavere enn på samme tid i fjor. Det er forventet at den totale importen til EU kommer til å øke marginalt med 1 prosent. Eu markedet er mindre attraktivt enn Asia og vil være det så lenge det er etterspørsel etter storfe i Asia.

Prisene for okser økte til normalt nivå ved slutten av 2016 og har holdt seg relative stabile hittil i år. Prisen for ku holdt seg på et lavt nivå i hele 2016, men begynte å øke på slutten av året og har fortsatt med i år. Det ser ut som prisene øker til et normalt nivå og igjen følger kjente mønstre avhengig av sesongene. Dette er positivt og vil stabilisere markedet. Forbruket

økte i 2016 med 2,3 prosent og det forventet fortsatt vekst i 2017. Veksten i år vil bli betydelig svakere og på grunn av forventet nedgang i slakting av storfe i 2018 forventes det også at forbruke kan bli redusert neste år.

6.1.5 Omlegging av telledato og krevende beite- og grovfôrsituasjon

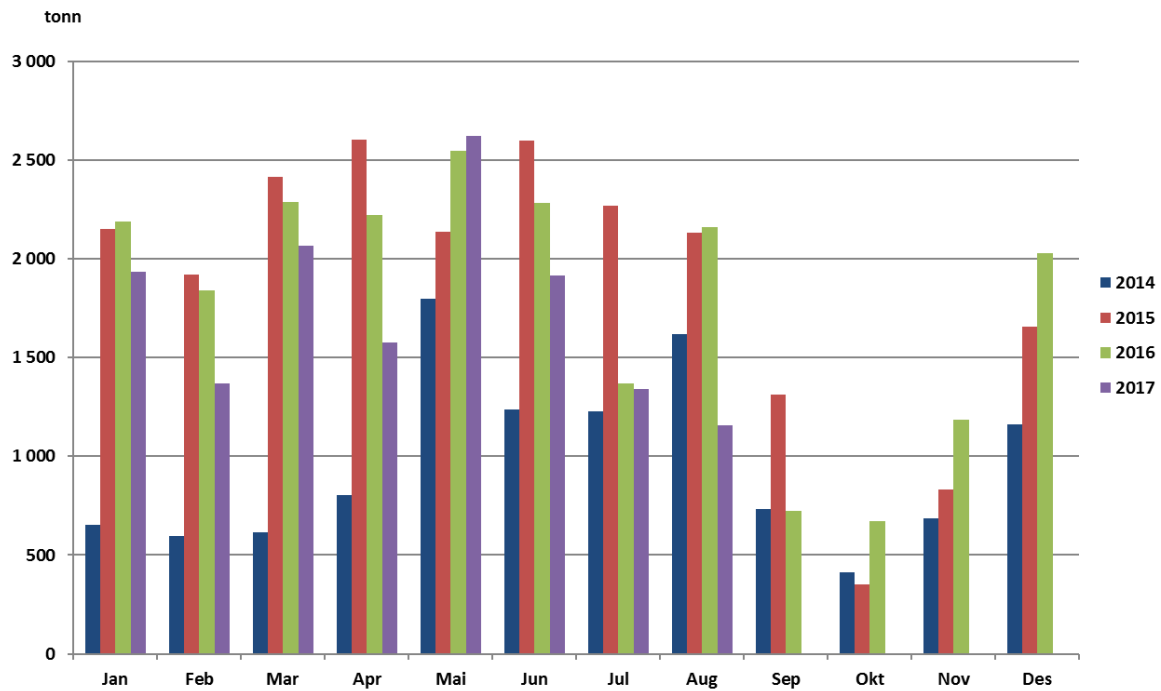
I år er telledato for storfe flyttet fra 1. august til 1. oktober. Det har gitt utfordringer for bransjen med usikkerhet knyttet til hvordan dette vil påvirke slakting før og etter telledato. Økt slakting etter telledato 1. oktober har ikke vært ønskelig med hensyn til slaktekapasitet i en travel høstsesong og med markedsbetjeningen. Selv for storfe som har stor underdekning for året kan det oppstå betydelige overskudd på høsten når slaktingen er størst og etterspørselen minst. Dette blir forsterket av telledato 1. oktober. Nortura innrettet derfor prisløypa med tanke på å stimulere til mindre slakting av storfe i oktober. Prisløype gav toppris i løpet av juni. Denne prisen holdt seg ut august. Deretter ble det en prisnedtrapping i løpet av september slik at produsentpris ble ca. kr 5 pr kg lavere fra 1. oktober. Det er summen av endringer i engrospris, omsetningsavgift og ekstra avtaletillegg som gir prisløypa ut mot produsent.

Samtidig har sentrale jordbruksområder særlig på Vestlandet og Rogaland vært preget av en vekstsesong som har gitt krevende beite- og innhøstingsforhold. Dette har nok bidratt til noe tidligere slakting enn en normalt ville ha sett. Summen av dette har medført at slaktingen, særlig av ung okse økte betydelig fra 1. juli til starten av september. Dette bidro til overskudd i markedet og reguleringslagring i perioden.

6.1.6 Import av storfe

Importvernet og internasjonale priser gir begrenset rom for prisøkning på storfe. Import er uansett nødvendig for å dekke markedet når året ses under ett, men det er sesongvariasjoner i både tilførsel og etterspørsel som må hensynstas både når man ber om tolladministrering og i selve prisfastsettingen. Enkelte stykningsdeler tåler begrenset med prisøkning selv med prosenttoll.

Totalimporten av storfe i 2016 var 21 499 tonn som var på om lag samme nivå som året før. Hittil i år (t.o.m. august) har det vært importert ca. 14 000 tonn storfekjøtt. Figur 6-4 viser den offisielle importen av ferskt og fryst storfekjøtt per måned fra januar 2014 – august 2017.

Figur 6-4 Import av ferskt og fryst storfekjøtt (tollposisjon 0201 og 0202). Januar 2014 – august 2017.

Importen til og med august i år er ca. 2 900 tonn lavere enn i samme periode i fjor. På grunn av lav dekningsgrad og tilnærmet tomt reguleringslager har det vært administrert nedsatt tollsats i hele denne perioden, med unntak av én uke i slutten av februar.

Tabell 6-1 viser import av storfekjøtt for 2016 og perioden januar – mars 2017 per land og tollposisjon.

Tabell 6-1 Import av storfe per posisjon og land for 2016 og frem til og med mars 2017.

Radetiketter	FR	AR	AU	BE	BR	BW	DE	DK	ES	FI	GB	IE	IS	IT	JP	LT	LV	NA	NL	NZ	PL	SE	SZ	US	UY	Totalsum
2016																										
201 - Storfe, ferskt																										
1000 - hele el halve skrotter	-	-	-	-	-	-	34	-	-	-	-	-	-	-	-	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-	64
2001 - kvarter skrotter (forpart og bakpart)	-	-	-	-	-	-	15 753	43	-	116	-	-	-	-	-	372	-	-	20	-	-	-	-	-	-	16 304
2002 - forpart	-	-	-	-	-	-	64	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	64
2004 - "pistol"	-	-	-	-	-	-	203	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	203
2008 - andre kjøttstykker m bein	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
3001 - biffer og fileter	-	-	-	42	1 458	-	-	-	-	0	-	-	-	-	-	1 351	-	-	0	144	-	202	-	-	-	3 198
3009 - annet uten bein	-	-	-	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
201 - Storfe, ferskt Totalt	0	-	-	42	1 458	16 054	43	0	116	-	0	0	0	0	401	-	1 351	20	-	0	144	-	202	-	19 834	
202 - Storfe, fryst																										
2004 - "pistol"	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
2008 - andre kjøttstykker m bein	1	-	1	-	-	-	0	-	0	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	4
3001 - biffer og fileter	0	-	4	0	80	111	2	2	1	-	0	-	0	0	2	1	-	171	53	62	-	34	1	607	1 131	
3009 - annet uten bein	1	-	0	10	0	79	6	-	-	-	4	-	-	-	2	-	19	12	13	54	4	323	-	4	530	
202 - Storfe, fryst Totalt	2	-	5	10	80	189	9	2	1	-	0	4	0	0	2	3	-	190	67	75	54	4	356	1 611	1 666	
2016 Totalt	2	-	5	10	122	1 647	16 063	45	1	116	0	4	0	1	2	404	-	1 542	87	75	54	4	501	1 813	21 499	
2017																										
201 - Storfe, ferskt																										
1000 - hele el halve skrotter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	414	-	-	-	-	-	-	-	-	-	414
2001 - kvarter skrotter (forpart og bakpart)	-	-	-	-	-	-	10 387	11	-	-	-	-	-	-	-	61	1	-	-	-	-	-	-	-	-	10 459
2002 - forpart	-	-	-	-	-	-	65	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	65
2004 - "pistol"	-	-	-	-	-	-	122	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	122
2008 - andre kjøttstykker m bein	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
3001 - biffer og fileter	-	1	-	-	-	797	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	757	1	-	3	67	-	206	-	1 831	
3009 - annet uten bein	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	0	-	-	-	-	-	-	-	0	-	-	-	-	1
201 - Storfe, ferskt Totalt	-	1	-	-	-	797	10 573	11	1	-	-	1	0	-	474	1	757	1	-	3	67	-	206	-	12 893	
202 - Storfe, fryst																										
2004 - "pistol"	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
2008 - andre kjøttstykker m bein	0	-	-	-	-	-	-	-	0	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	2	-	-	6
3001 - biffer og fileter	0	1	1	2	41	63	0	0	1	-	0	-	2	2	10	-	49	50	32	-	1	39	9	251	552	
3009 - annet uten bein	1	-	-	16	-	132	5	-	-	-	10	-	-	-	1	-	13	5	25	-	314	-	8	-	529	
202 - Storfe, fryst Totalt	1	1	1	18	41	194	6	0	1	-	10	-	2	2	10	-	49 67	37	25	1	353	11	259	1 088		
2017 Totalt	1	1	1	18	41	991	10 580	11	2	-	11	-	2	2	485	1	806	68	37	25	5	420	11	465	13 981	

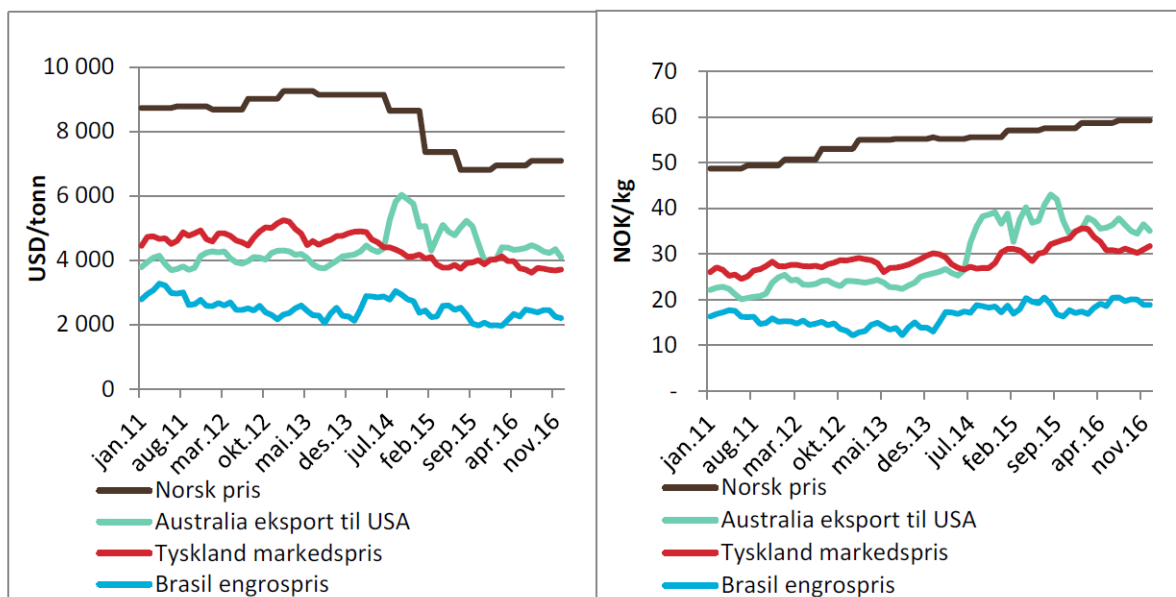
Så langt i år er det importert mest fra Tyskland som er det absolutt viktigste eksportlandet. Det er i all hovedsak hele, ferske slakt som importeres fra Tyskland. Det har også kommet noe helt, fersk slakt fra Litauen. Videre har det blitt importert en del biffer og fileter fra Botswana, Swaziland og Namibia innenfor de tollfrie kvotene²⁰, samt noe fra Uruguay gjennom GSP-ordningen.

6.1.7 Internasjonale priser for stykningsdeler

Internasjonale storfepriser lå på et historisk høyt nivå i 2014 og fikk et stort prisfall i 2015. Med begrenset global produksjonsvekst og oppbygging av storfebestanden i store produsentland økte verdensmarkedsprisene i 2016. Imidlertid bidro en sterk nasjonal produksjonsvekst og redusert importbehov i USA til å dempe prisøkningen på verdensmarkedet. Storfeprisene som inngår i FAOs prisindeks for kjøtt økte med 4,3 prosent i perioden april- september. I Eu hadde storfeprisene en nedadgående tendens første halvår 2016 som følge av at flere kyr ble slaktet. Figur 6-5 viser prisutviklingen i produsentprisene for storfekjøtt i Tyskland, USA, Brasil samt Norge²¹.

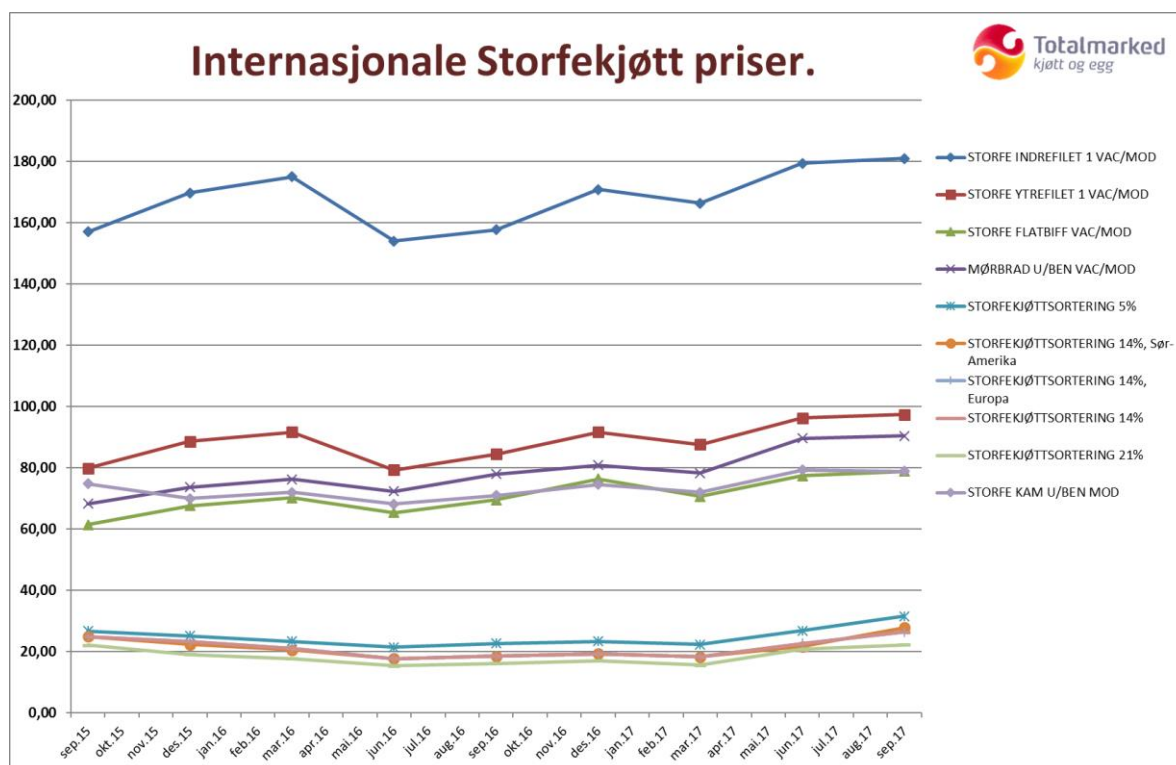
²⁰ Se grunnlagsdokument 2. halvår 2016 for oversikt over tollkvotene.

²¹ Prisene er ikke direkte sammenlignbare med norske priser, men "oppgjørpris til bonde" blir det nærmeste norske sammenligningsgrunnlaget. Fra Landbruksdirektoratets *Omverdensrapport 2016*.

Figur 6-5 Prisutvikling storfekjøtt 2011 -2016 (US\$ per tonn) og kroner/kg.

Etter omleggingen av tollvernet har man tatt ut mer av prisøkningen på hele slakt på stykningsdeler av høy kvalitet, dvs. på biffer, fileter, mørbrad mm. Figur 6-6 viser utviklingen i internasjonale priser for enkelte stykningsdeler²².

Figur 6-6 viser utviklingen i internasjonale priser for et utvalg stykningsdeler av storfe

²² Prisene er hentet inn av NoriDane Danmark på forespørsel fra Nortura.

Figuren viser utvikling de siste to årene. Indrefiletten har økt mest i pris, men i inneværende år falt prisen noe i 1. kvartal før den økte noe igjen og har holdt seg på 180 om lag kr/kg. De øvrige biffene og filetene følger prisutviklingen for indrefilet, men med noe mer moderate prisendringer. I perioden har prisen på sorteringer vært relativt stabil, men økt noe i inneværende år. Fra mars er det spesielt sortering på 5 og 14 % som har hatt prisøkning.

Prisene som er brukt er priser på et gitt tidspunkt og for en spesifikk opprinnelse, men prisene kan varieres mye gjennom året og mellom lik vare med ulik opprinnelse. Det er derfor svært vanskelig å etablere eller stadfeste en verdensmarkedspris.

6.2 Priser og prisdannelse etter engrosprispunktet

I dagligvarehandelen er det ulik prisutvikling for ulike deler av dyret. Mulighetene til å ta ut økt pris på ulike stykningsdeler må tillegges vekt i prisfastsettingen.

6.2.1 Faktiske butikkpriser enkeltvarer²³

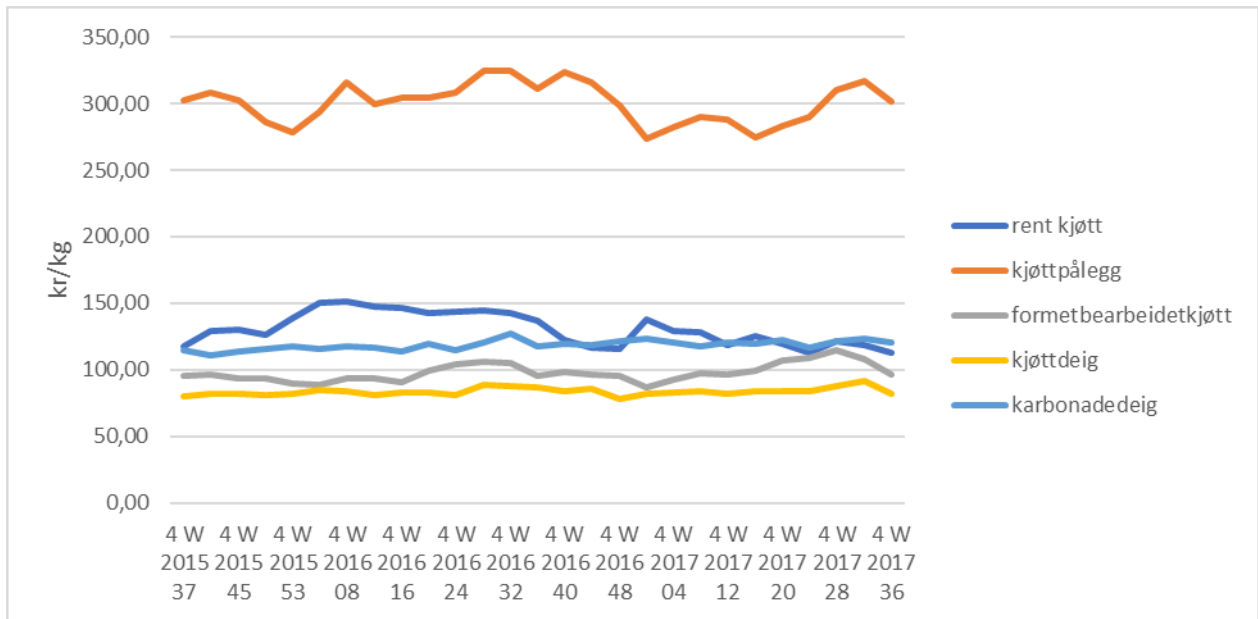
Konsumprisindeksen (KPI) for kjøtt og egg er beskrevet i avsnitt 5.4.

Figur 6-7 nedenfor viser prisutviklingen for de viktigste produktgruppene for storfe²⁴ fra 2015 til uke 37 2017, basert på omsetningstall.

I perioden fra 2015 til 2017 har det vært marginale endring i prisene for storfe som vist i figuren nedenfor. Prisene har vært stabile med variasjoner gjennomåret. Da er det rent kjøtt og kjøttpålegg som har størst pris variasjon gjennom året.

²³ Alle data som ligger bak figurene er hentet fra Nielsen.

²⁴ Tallene for biffer og fileter dekker bare en mindre andel av den totale omsetningen av biffer og fileter. Prisutslagene kan derfor være større i dette utvalget enn hvis en hadde et større utvalg.

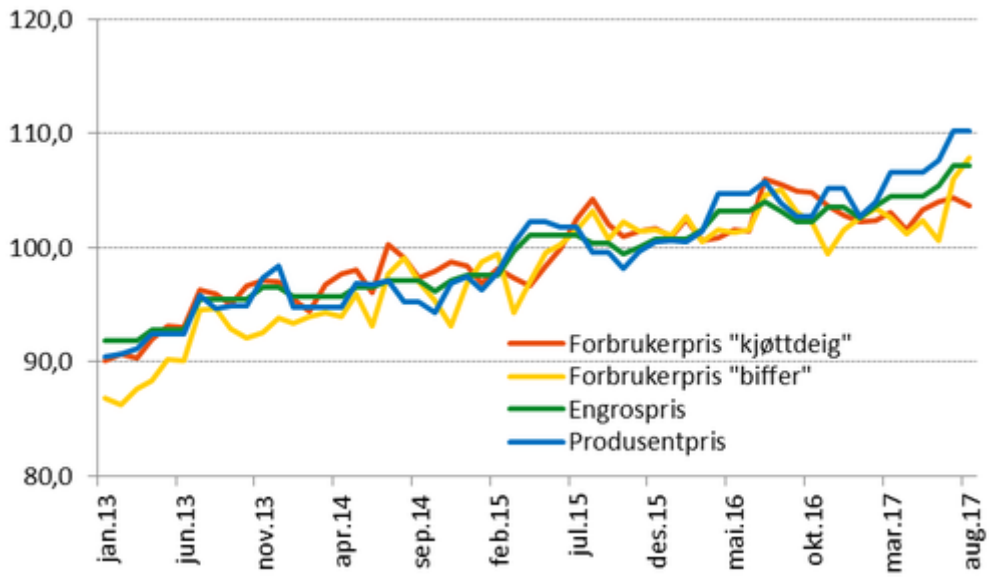

Figur 6-7 viser forbrukerprisutvikling for utvalgte storfeprodukter

6.2.2 Utviklingen i forbrukerpriser kontra engrospris og produsentpris

Tall fra Resultatkontrollen viser at forbrukerprisene har økt med 2,1 prosent fra 2015 til 2016, mens engros og produsentpris henholdsvis økte med 2,6 prosent. For varegruppen kjøtt- og karbonadekaker økte forbrukerprisen 3 prosent etter en økning på 2,6 prosent fra 2014-2015.

Figur 6-8 viser en sammenstilling av prisutvikling på ulike ledd i verdikjeden. Alle pristypene har siden 2013 økt jevnt. Figuren viser at prisen på biff/filet og kjøttdeig normalt faller på høsten, med størst prisfall for biffer/fileter.

Figur 6-8 viser utviklingen i produsentpris, engrospris og forbrukerpris for storfe fra 2013 til august 2017.²⁵

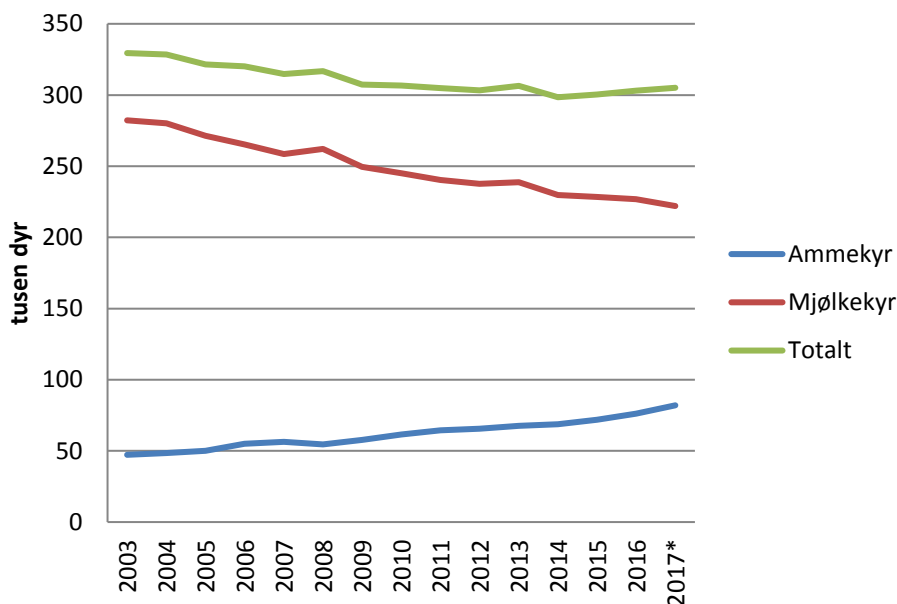
²⁵ NILF – matpriser

http://nilf.no/statistikk/Matvarepriser/Tekst/Manedlig_prisutvikling_for_produkter_av_storfekjott_pa_forbrukerniva-figur,25.04.17

6.3 Produksjon, struktur og produksjonsøkonomi

Det er stor interesse for å utvide og etablere ny ammekuproduksjon. Selv om tidligere tiltak har virket for å gjøre produksjon av storfekjøtt mer interessant er det behov for fortsatt økning i norsk produksjon av storfekjøtt. Samtidig er veksten nå så sterk at den trolig ikke kan fortsette på dagens nivå i et lengre perspektiv.

6.3.1 Utviklingen i kutallet

Figur 6-9 Utvikling i antall kyr 2003-2017²⁶

Det har de siste 10 årene vært en nedgang i totalt antall kyr på 3 prosent, men når det sees på melkekyr og ammekyr adskilt har antallet melkekyr gått ned med 14 prosent og antallet ammekyr har økt med 49 prosent. Nedgangen i kutallet var størst fram til ca. 2009, da kurven flatet ut og de siste tre årene viser utviklingen en svak økning i antall kyr.

Besetningstørrelsene har de siste 10 årene økt med henholdsvis 49 prosent for ammeku og 45 prosent for melkeku. Selv om besetningstørrelsene med ammeku har økt jevnt, er gjennomsnittsbesetningen fortsatt bare på 16 dyr. Gjennomsnittsbesetningen for melkekyr er på nesten 27 dyr.

²⁶ SSBs statistikkbank "Husdyrhald", tabell 03789 og 03802, 25.09.2017. Tall for 2017 er foreløpige. <https://www.ssb.no/statistikkbanken/selecttable/hovedtabell/Hjem.asp?KortNavnWeb=jordhus&CMSSubjectArea=jord-skog-jakt-og-fiskeri&checked=true>

Det ble ved søknadsomgangen per 1. januar 2017 registrert 304 830 kyr, hvorav 222 441 melkekyr og 82 389 ammekyr. Det er en nedgang på 4 343 melkekyr fra samme tidspunkt i fjor. For ammekyr er det en økning fra foregående år på 6 209 dyr.

I perioden 2008-2017 har den totale økningen i ammekyr vært på 26 053 dyr og for melkekyr har endringen vært en nedgang på 36 009 kyr. For perioden sett under ett har reduksjonen i antall kyr vært på 9 956 kyr.

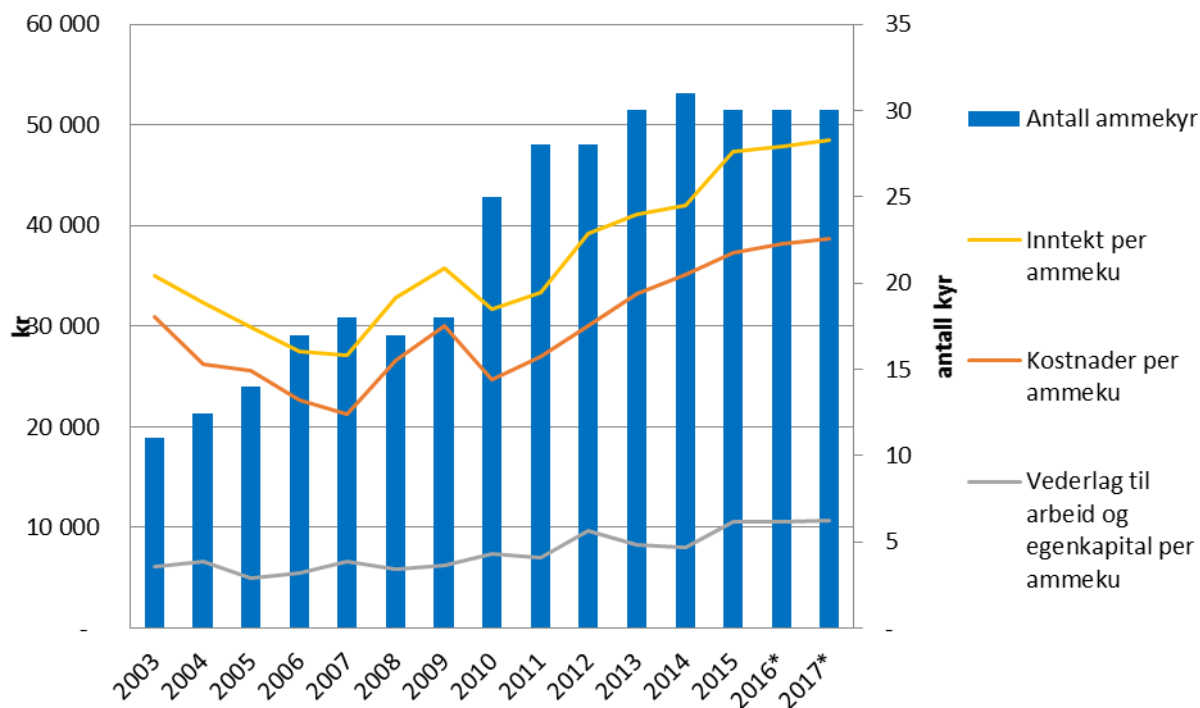
Kutallet varierer en del gjennom året og særlig ammekutallet er noe høyere på sommeren enn på vinteren. Det er naturlig at særlig ammekuproduksjonen i stor grad nyttiggjør seg av beitesesongen.

Det registreres stor interesse for å etablere ammeku produksjon og utvidelse av driften hos eksisterende produsenter. Dette viser at økningen i pris som har vært sammen med tilskudd har gjort det interessant å starte med ammekuproduksjon.

6.3.2 Resultater for referansebruk nr. 8

Tallene for referansebruk 8²⁷ viser at vederlaget per ku har variert noe de siste fire-fem årene. I 2015 økte vederlaget til arbeid og egenkapital per årsverk med 32 prosent (2 600 kroner) fra året før, mens økningen var på 1 prosent i 2016. I 2017 er det også estimert en økning på om lag 1 prosent, før utslaget av jordbruksoppgjøret 2017 er regnet med.

²⁷ Referansebruk 8 består i 2016 av bruk med 30 ammekyr.

Figur 6-10 viser utvikling i sentrale nøkkeltall for ammekuproduksjon basert på referansebruk 8²⁸

6.3.3 Dekningsbidrag i ammekuproduksjonen

Nedenfor i tabell 6-2 viser dekningsbidragskalkyler fra Nortura for bruk med 25 ammekyr. Som det framgår er det noe bedre dekningsbidrag for tung rase som følge av høyere produksjonsinntekter.

Tabell 6-2 viser dekningsbidrag for ammekuproduksjon, hhv. tung og lett rase. Dataene er for produksjon i sone 1²⁹ (kr per ku).

	Tung rase 25 kyr ³⁰	Lett rase 25 kyr ³¹
Produksjonsinntekter	20 685	16 387
Variable kostnader	13 265	10 421
Dekningsbidrag 1	7 420	5 966
Tilskudd	11 595	11 451
Dekningsbidrag 2	19 016	17 418

Basert på disse kalkylerne, utgjør produksjonsinntekter 64 prosent og tilskudd 36 prosent av inntekten for tunge raser. Tilsvarende tall for lett rase er 59 prosent produksjonsinntekt og 41 prosent tilskudd. Kvalitetstilskuddet er beregnet inn i produksjonsinntekten.

²⁸ 2016* = Fram regnede tall, 2017* = Budsjetterte tall

²⁹ Verdien av kjøttet er satt til forventet noteringspris i avtaleåret, inklusive diverse tillegg. Det er ingen distriktstilskudd.

³⁰ Slaktevekter og -kvalitet: Ku – klasse O+/R-, 355 kg. Okse – klasse R+, 350 kg. Kvige – klasse R, 245 kg.

³¹ Slaktevekter og -kvalitet: Ku – klasse O, 300 kg. Okse – klasse O+/R-, 280 kg. Kvige – klasse O/O+, 200 kg.

Produksjonsinntektene har økt for både tung og lett rase det siste året. Dette skyldes økning i kvalitetstilskuddet og økt engrospris. Dette har gitt en økning i produksjons inntekt for tung rase med 905 kr og 947 kr for lett rase og denne økningen sees igjen på dekningsbidrag 2.

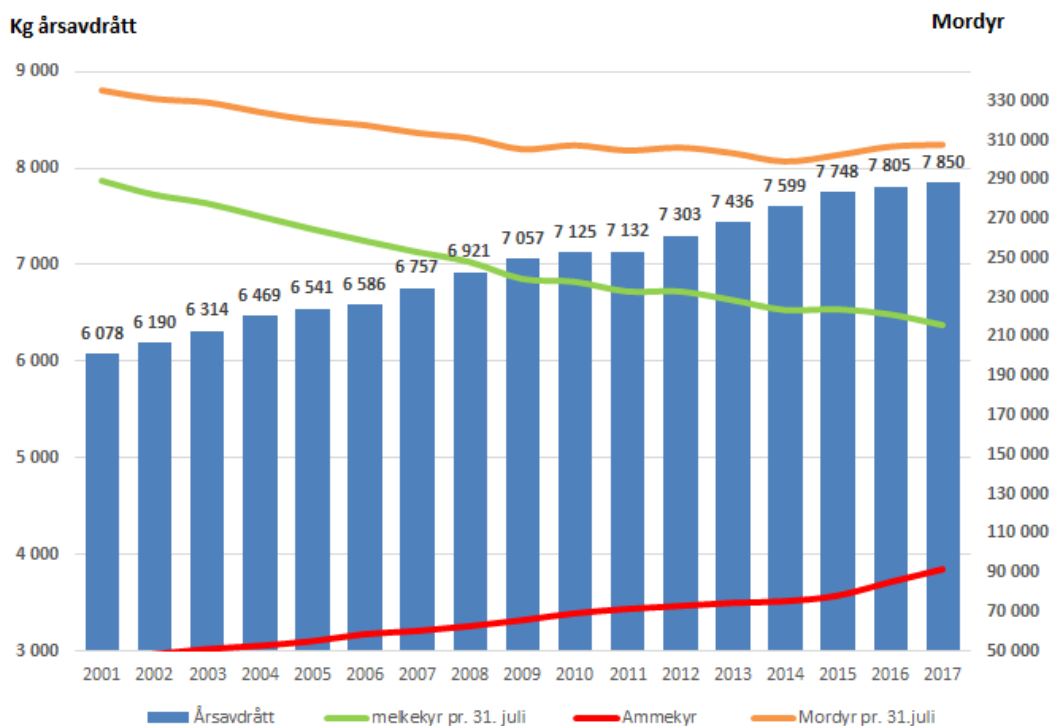
6.4 Langtidsutsikter storfe

Det har i en årrekke vært stor underdekning av norskprodusert storfekjøtt i det norske markedet. Det har vært gjennomført mange utredninger og framskrivinger for å belyse utviklingen. Konklusjonene for disse er at økningen i antall ammekyr ikke har kompensert for økt melkeytelse og derav følgende reduksjon i antall melkekyr.

Markedssituasjonen for storfe med underdekning betyr mindre verdiskaping i Norge, og det er satt i verk flere tiltak for å stimulere til flere mordyr og økte slaktevekter. Slaktingen av kalv er redusert og slaktevektene på okse har økt betydelig. Etter en årlig økning i antall ammekyr på gjennomsnittlig om lag 2 tusen fra år 2000 skjøt økningen fart fra 2016.

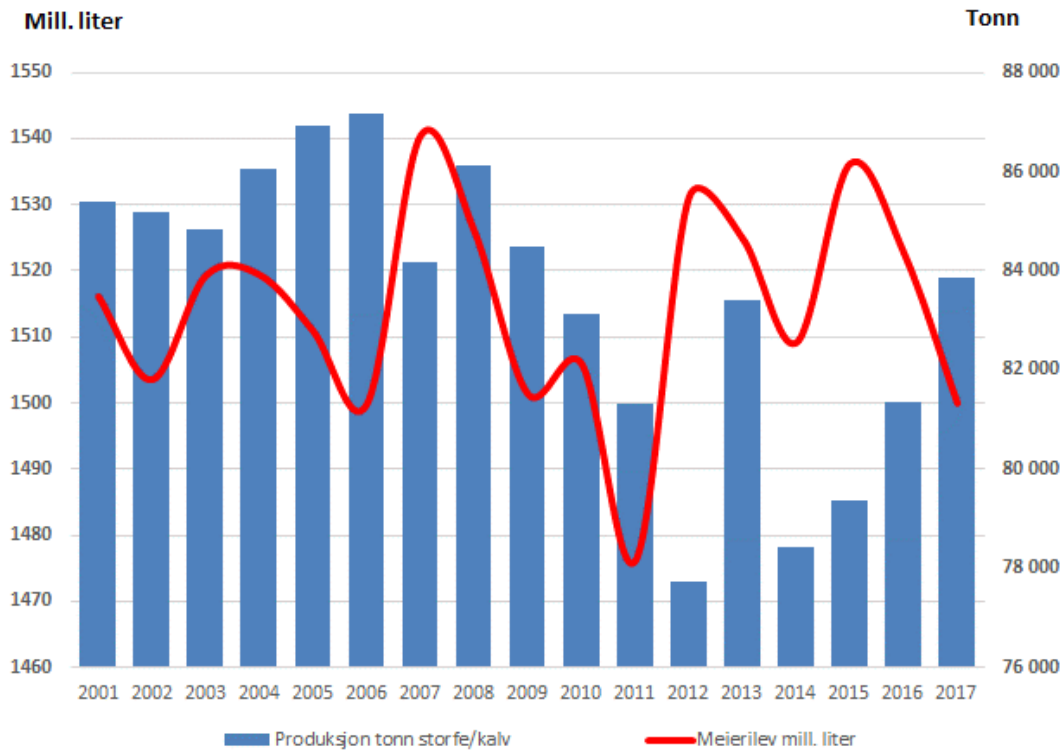
Økningen var på 6.900 både ved søknad om produksjonstillegg 31. juli 2016 og 1. januar 2017. Dette har medført en etterlenget økning i mordyrtallet. Foreløpige tall fra den siste søknadsomgangen pr. 1. mai viser et ammekuantall på 92.000. Økningen i kjøttfemordyr har altså mer enn oppveid nedgangen i antall melkekyr.

Nedgangen i antall melkekyr er kompensert med økning i ytelse per ku de siste 15 årene:

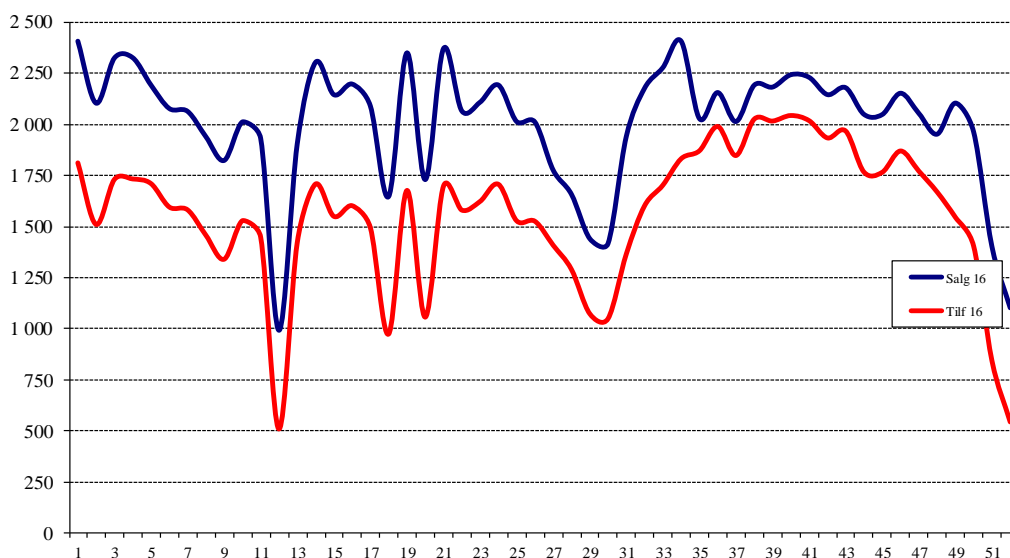
2017: Prognose årsavdrått og melkekyr pr. 31. juli.

Lavere tilførsler av storfe, mens nedgangen i antall melkekyr er kompensert med økning i ytelse slik at melkeproduksjonen omtrent er på samme nivå som for 15 år siden:

Med bakgrunn i blant annet dagens fordeling av storfekjøttproduksjon og salg gjennom året er det lagt inn en sikkerhetsmargin på 2.500 tonn opp til dekning av tilgjengelig årsforbruk i Norge. En grunn til denne marginen er lavere preferanse i markedet for frossent helt slakt av storfe. Vi ser av grafene under at tilførslene er størst på høsten.

Totale tilførsler og beregnet engrossalg pr. uke i 2016 Storfe og kalv

6.4.1 Metode, matrise – generelle forutsetninger

Utgangspunktet er dagens operative prognosemodell som brukes i det løpende prognosearbeidet for totalmarkedet. Det ligger noen generelle faktorer i denne modellen såsom alder ved 1. gangs kalving, kalvingsintervall, andel bedekte som ikke kalver, dødfødte, svinn etc.

Mordyrtalet forutsettes å være stabilt over tid (2 år). Oppbygging/nedbygging av mordyrtalet påvirker de faktiske tilførslene. Avkom av kjøttraser har betydelig høyere slaktevekter enn melkeraser:

	gj.snittl. slaktevekt av melkerase. Kg	gj.snittl. slaktevekt av kjøttrase og andre. Kg
Kalv	121,3	132,7
Kvige	218,5	233,0
Ku	269,2	302,7
Okse	310,2	333,4

Kilde: Animalia, 2016

I prosent av mordyrtalet året før ligger antall slakta av storfekategoriene noenlunde stabilt. Det er i matrisen brukt andel slakt av kvige og ku som gir et stabilt mordyrntall over tid. For kalv er det brukt slakteandel av mordyrtalet som i gjeldende prognose for 2017; 3,6 %. For okse og kvige er det også tatt hensyn til at økte slaktevekter de siste årene har gitt noe færre antall slakt enn hvis slaktevektene hadde vært stabile.

Det er videre ut i fra slaktevekter lik gjeldende prognose for 2017 kommet frem til kg slakt per ku og år.

Kg kjøtt per melkeku/år: 273 kg

Kg kjøtt per ammeku/år: 301 kg

I matrisen som forutsettes å gjelde for 2025 er det lagt inn en årlig effektivitetsøkning på 0,5 % for melkerase og 1 % for kjøttfè. Effektivitetsøkningen kan f.eks. være flere kalver per ku og år, høyere slaktevekter og kortere framføringstid. Prognosen for effektiviteten fremover er i tillegg til genetisk fremgang også blant annet avhengig av andelen grovfor/kraftfôr i fôrrasjonen.

Prognose kg kjøtt per melkeku/år i 2025: 284 kg

Prognose kg kjøtt per ammeku/år i 2025: 326 kg

Meierileveransen av kumelk for 2017 er prognosert til om lag 1500 mill. liter. Det er i matrisen lagt inn ulike scenarier for melkebehovet. Bortfall av eksportstøtten for ost er beregnet å utgjøre i overkant av 100 mill. liter i tapt produksjon. En del forventes å vinnes tilbake i form av forbruksvekst i Norge. Melkemengden per ku økte med 0,7 % fra året før til 7.805 kg i 2016. Økning er på samme nivå hittil i 2017.

TINE har ulike scenarier for melkebehovet i 2025. Ut i fra en moderat befolkningsvekst er 1450 mill. liter et gjennomsnitt av disse utsiktene.

Alternative scenarier for engrossalg helt slakt storfe/kalv. Tonn

	År 2025		
	Middels befolkningsvekst	Lav befolkningsvekst	Gjeldende prognose for år 2018
Storfe/kalv	107 900	105 300	101 300

Antatte importkvoter (omregnet til helt slakt) i tonn

	WTO	EU	SACU	GSP	SUM
Storfekjøtt	1 084	2 500	4 921	665	9 170

Disponibelt engrossalg for norskprodusert vare - antatte importkvoter

	År 2025		
	Middels befolkningsvekst	Lav befolkningsvekst	Gjeldende prognose for år 2018
Storfe/kalv	96 200	93 600	89 600

94 000 tonn tilgjengelig for norsk produksjon i 2025. Valgt alternativ for melkeytelse

Tilførsler av storfekjøtt (inkl. kalv) i tonn pr. år ved melkeytelse

8 150 kg

Antall ammekyr

Antall melkekyr	Meierilev. Mill. liter	Antall ammekyr						
		100 000	112 000	120 000	130 000	140 000	150 000	160 000
209 500	1 500	92 100	96 000	98 600	101 900	105 100	108 400	111 700
202 500	1 450	90 100	94 000	96 600	99 900	103 200	106 400	109 700
195 500	1 400	88 100	92 100	94 700	97 900	101 200	104 400	107 700
188 500	1 350	86 200	90 100	92 700	95 900	99 200	102 400	105 700
181 500	1 300	84 200	88 100	90 700	93 900	97 200	100 500	103 700

Med et årlig kumelkbehov på om lag 1450 mill. liter er det estimert en salgsproduksjon lik det valgte alternativet for tilgjengelig engrossalg ved et ammekutall på om lag 112.000 i 2025. Det er valgt en årlig økning i melkeytelsen på 0,5 % til 8.150 kg per årskull.

Altså en økning i ammekuttallet på 20.000 fra siste registrerte tall på 92.000 pr. 1. mai 2017. Årlig vekst 2018-2024: 2.800 ammekyr.

Tilførsler av storfekjøtt (inkl. kalv) i tonn pr. år ved melkeytelse

8 500 kg

Antall ammekyr

Antall melkekyr	Meierilev. Mill. liter	Antall ammekyr						
		100 000	110 000	120 000	130 000	140 000	150 000	160 000
200 100	1 500	89 500	92 700	96 000	99 200	102 500	105 700	109 000
193 400	1 450	87 600	90 800	94 100	97 300	100 600	103 800	107 100
186 800	1 400	85 700	88 900	92 200	95 400	98 700	101 900	105 200
180 100	1 350	83 800	87 000	90 300	93 500	96 800	100 100	103 300
173 400	1 300	81 900	85 100	88 400	91 600	94 900	98 200	101 400

Med en årlig økning i melkeytelsen på 1 % til 8.500 per årsku er det for valgt alternativ for tilgjengelig salg storfekjøtt og melkebehov estimert at vi trenger om lag 120.000 ammekyr i 2025.

Årlig vekst 2018-2024: 4.000 ammekyr.

6.4.2 Oppsummert scenarier storfe

Det er svært mange faktorer som påvirker markedsbalansen for storfe, og dermed behovet for antall kyr fram mot 2025.

I tabellen under er det oppsummert tre ulike scenarier som sammenlignes med prognosen for 2018.

Salg helt slakt forutsatt	Økt melkeytelse - melkebehov	Rom for norsk produksjon tonn	Behov antall ammekyr 2025	Årlig vekst antall ammekyr 2018 - 24
Lav befolkningsvekst	1 % årlig - 1450 mill. liter	94 000	120 000	4 000
Middels befolkningsvekst	0,5 % årlig - 1450 mill. liter	96 000	118 000	3 700
Lav befolkningsvekst	0,5 % årlig - 1450 mill. liter	94 000	112 000	2 800
Gjeldende prognose 2018	0,5 % årlig - 1450 mill. liter	90 000	100 000	1 100

7 Sau og lam

Ved fastsetting av engrospris skal Nortura som markedsregulator legge betydelig vekt på prognosene for tilbud og etterspørsel for helt slakt. Prognosen fra 6. september viser en overdekning av norsk sau/lam i 2018 på ca. 1.700 tonn. Ved inngangen til 2017 var det ca. 3.200 tonn sau og lam på reguleringslager. Lageret økte til 3.483 tonn ved utgangen av februar. Fram til starten på slaktesesongen ble lageret av lam tømt og lageret av sau redusert til 134 tonn. Tidlig slakting har gitt god tilgang på lam i starten på lammesesongen også i år. Det er prognosert om lag 2.600 tonn sau og lam på reguleringslager ved starten av 2018. For 2018 indikerer prognosen fortsatt overskudd. Importkvotene inngår i dette overskuddet.

Norske aktører følger det internasjonale markedet for sau og lam nøye.

I dagligvarehandelen er det ulik prisutvikling for ulike deler av dyret og prisutviklingen i forbrukermarkedet samsvarer ikke nødvendigvis med endringer i engrosprisen. De to siste årene fram til 2017 har forbrukerprisen økt selv om engrosprisen er redusert. I 2017 ser vi en betydelig nedgang i forbrukerpriser tidlig i året, som kan henføres til massive salgskampanjer særlig av salt lammekjøtt.

Det har vært en økning i antall produsenter med sau og betydelig økning i antall vinterføra sauer de siste to årene fram mot 2017. Det har vært stor etableringsvilje i næringen, men den har nå stanset opp. Det forventes at produksjonen fortsatt er under oppbygging hos en del produsenter som har etablert seg eller utvidet de siste årene, samtidig forventes det også avskalling fra næringa i den overskuddssituasjonen som er.

Sau og lam er den kjøttproduksjonen hvor tilskudd utgjør størst andel av totalinntektene dette medfører at sauene er mindre prisfølsom enn andre husdyrproduksjoner.

Langtidsutsiktene for markedsbalansen for sau og lam indikerer ikke at det er rom for økning av produksjonen fram mot 2025.

Planlagt gjennomsnittlig engrospris for lam holdes på dagens nivå med kr 64,60 per kg for 1. halvår 2018.

Den kraftige prisreduksjonen på sau og ung sau har så langt ikke løftet salget. Samtidig er situasjonen slik at med de lave engrosprisene som er per i dag gir dette avregningspris til produsent ned mot null. Over tid kan dette gi svært uheldige konsekvenser der alternativer til slakting av sau til matproduksjon kan utvikle seg. Den sterke prisreduksjonen som er gjennomført i 2017 bør kunne medføre at det finnes muligheter i markedet for sau. **Det legges derfor opp til uendret gjennomsnittlig engrospris for sau og ung sau i første halvår 2018 i forhold til 2. halvår 2017.**

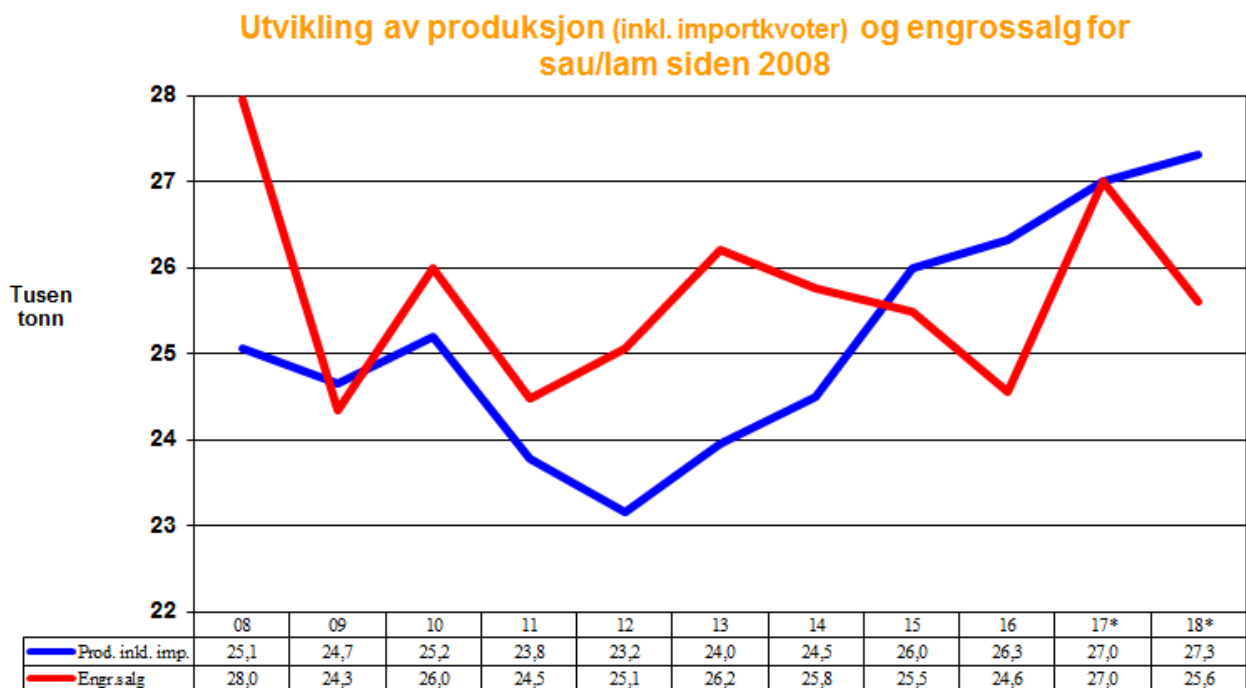
7.1 Marked og priser

Det var 995 tonn sau og 2.213 tonn lam, til sammen 3.208 tonn på reguleringslager ved inngangen 2017. Lageret økte til 3.483 tonn ved utgangen av februar. Fram til starten på slaktesesongen ble lageret av lam tømt og lageret av sau redusert til 134 tonn. Tidlig slakting har gitt god tilgang på lam i starten på lammesesongen også i år.

Det er prognosert om lag 2.600 tonn sau og lam på reguleringslager ved starten av 2018. For 2018 indikerer prognosen fortsatt overskudd. Importkvotene inngår i dette overskuddet.

Prisfastsetting er et viktig virkemiddel for å oppnå markedsbalanse. Lavere priser vil kunne være med å øke salget og dempe veksten i produksjonen.

I Figur 7-1 vises utviklingen i produksjon og engrossalg av sau/lam fra 2008. Etter mange år med underdekning har det fra høsten 2015 vært selvforsyning og betydelig overskudd av sau og lam.

Figur 7-1 viser utvikling i produksjon inkl. kvoteimport og engrossalg av sau/lam siden 2008. Importkvoter 2017: Island-600 tonn, WTO-206 tonn og anslag på 200 tonn av SACU kvote.

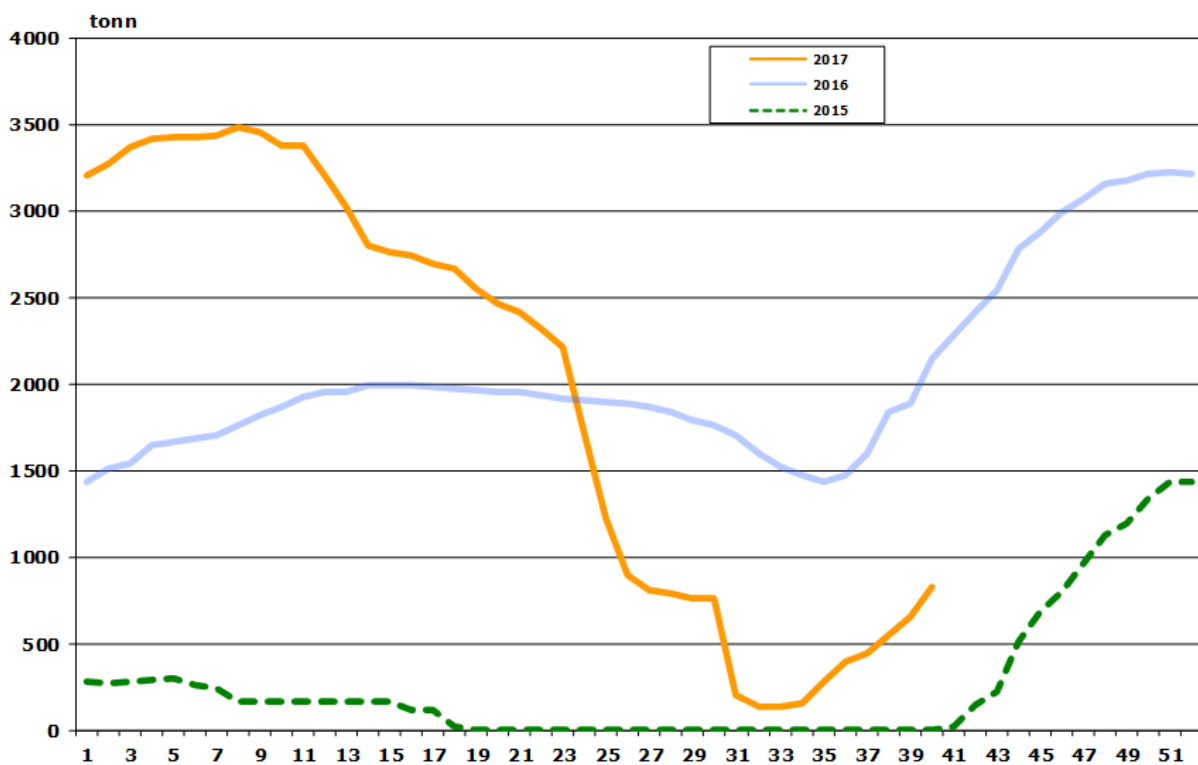
7.1.1 Markedssituasjonen i 2017

Året startet med store reguleringslagre. Stimulering til tidlig slakt har gitt god tilgang på lam fra starten av slaktesesongen også i år. Uten denne responsen fra sauebonden hadde markedssituasjonen vært enda mer utfordrende. Slaktevektene ligger godt under fjorårets vekter, noe som nok også har sammenheng med sommer- og høstbeitet. Det er lagt til grunn at lammetallet på sommerbeite var om lag som i 2016. På grunn av sterkt reduserte priser gjennom bruk av frysefradrag og engrosprisreduksjoner, samt stor innsats i industri og handel, forventes det en økning i engrossalget på 10 % fra 2016.

7.1.2 Prognosen for 2018

Det prognoseres med en økning i tilførslene i 2018, men dette vil også blant annet avhenge av utslaktingen av søyer i inneværende sesong. Engrossalget er prognosert å gå ned med om lag 5 % på grunn av ekstraordinære tiltak i 2017. Dette gir en overdekning av norskprodusert sau og lam på 700 tonn. I tillegg kommer importkvoter som følge av internasjonale avtaler og som myndighetene skal legge til rette for at skal bli tatt inn. For sau/lam er det WTO-kvota på 206 tonn, Islandskvota på 600 tonn og 400 tonn (uten ben) tollfri kvota fra SACU-land. Det er prognosert med en SACU-import lik 2015 på om lag 200 tonn. I sum blir dette en forventet import på om lag 1.000 tonn. Altså i alt en prognosert overdekning på 1.700 tonn.

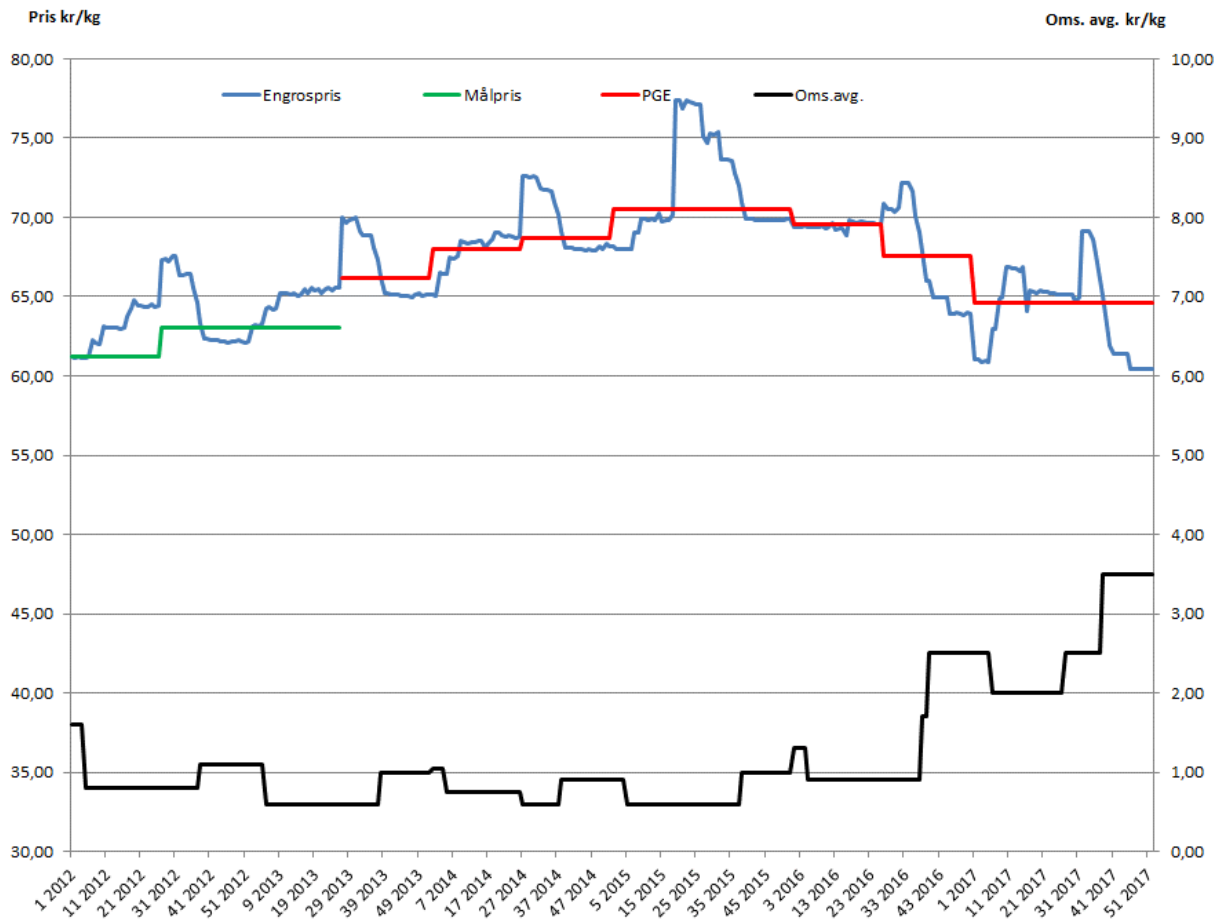
Det var 3.200 tonn sau og lam på reguleringslager ved starten på 2017. Lageret ble nesten tømt til slaktesesongen startet. Se Figur 7-2.

Figur 7-2 viser reguleringslager sau og lam per uke 2015-2017

7.1.3 Målpris/engrospris, oppnådd pris og omsetningsavgift

I Figur 7-3 vises utviklingen i målpris/PGE, oppnådd pris og omsetningsavgift for de siste årene for lam. Prisprognose fra uke 40 i 2. halvår 2017.

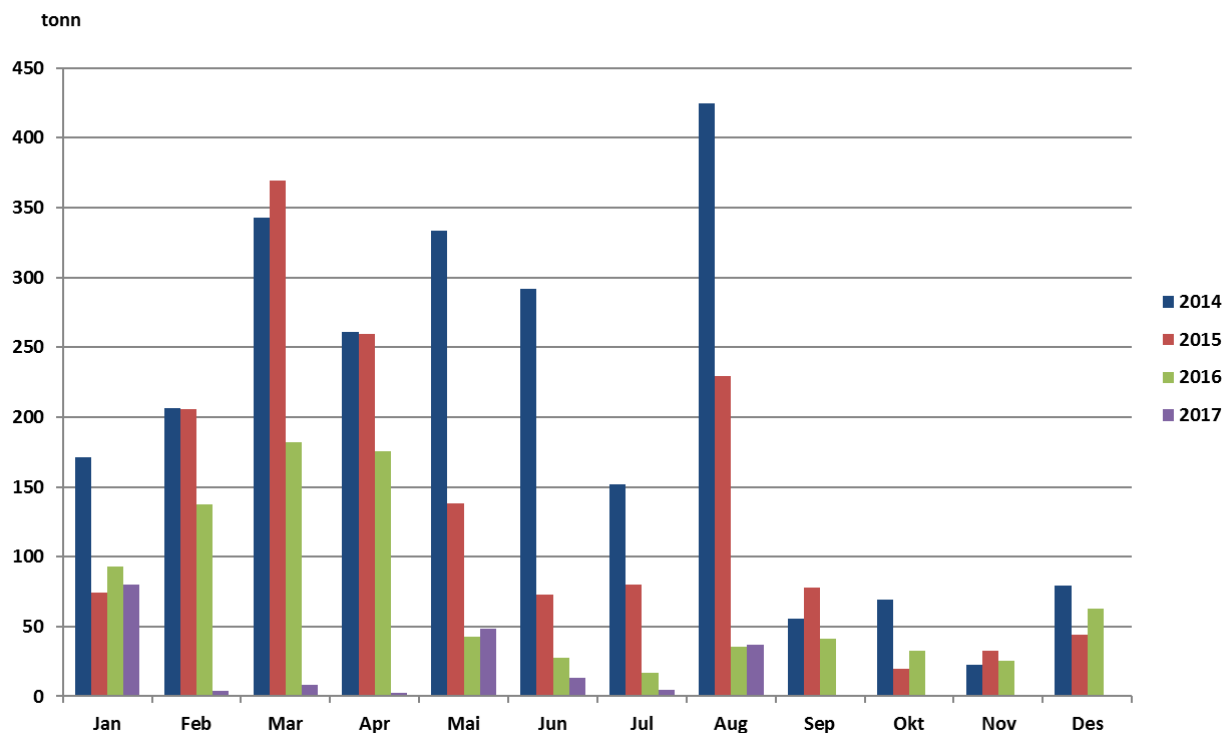
Figur 7-3 viser utviklingen av målpris/engrospris/omsetningsavgift for lam fra 2012 – 2. halvår 2017

Det var til og med 1. halvår 2015 betydelige prisøkninger på lam. På grunn av markedssituasjonen er planlagt gjennomsnittlig engrospris siden redusert. Det er store sesongvariasjoner i prisnivået som er naturlig ved en sesongbasert produksjon. Prisen er høy sommer/tidlig høst for å få flere lam til slakt tidligere i sesongen.

7.1.4 Import av sau og lam

Det er begrenset med import av lam og det forventes at det ikke blir betydelig import på grunn av markedssituasjonen.

Figur 7-4 viser importen av ferskt og fryst saue- og lammekjøtt fra 2014 til og med august 2017. Hittil i år har importen vært på 198 tonn som er som er betydelig mindre enn samme periode i fjor.

Figur 7-4 viser en oversikt over importen av ferskt og frossent saue- og lammekjøtt fra januar 2014- august 2017

Så langt i år er det importert 116 tonn lammekjøtt fra New Zealand og 21 tonn fra Uruguay. I hele fjor var det import fra New Zealand og Namibia som var størst, utenom Island.

7.1.5 Det europeiske marked for sau og lam³²

I fjor var det en økning i populasjonen i EU på 1,6 prosent, men antallet bedekte sauer holdt seg relativt stabilt. Det er Spania, Romania og Storbritannia som øker produksjonen sin. Det var ett fall i slaktingen i 1. kvartal, men det kan ha med at påsken i år var i april og da er det sesong for å spise lam og økt slakting tilhører. Storbritannia hadde en økning på 7 prosent som bekrefter flytting av slakting fra 2016 til 2017.

³²https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/markets-and-prices/short-term-outlook/current_en.pdf, 26.09.17

Eksport av levende sau og lam falt med 2 prosent i forhold til i fjor. Andelen lam eksportert økte i fjor fra 1/5 til 1/3. Det ser ut som denne trenden fortsetter i år. Det forventes at eksporten faller med 1 prosent som er noe under i fjor. Det er i hovedsak land rundt Middelhavet som importerer levende lam. Saueproduksjonen er drevet av økning i kjøtteksport.

Eksporten av saue- og geitekjøtt gjør det bedre enn forventet, men det er fortsatt små volumer. Det ser ut som eksporten øker til nivået før 2015, hvor eksporten falt. Det var en økning i 120 prosent de første 4 månedene i år. Årsaken er etterspørsel fra Hong Kong og svakere pund som gir Storbritannia en konkurransefordel.

I de første 4 månedene i år dalt importen av sauekjøtt med nesten 19 prosent i forhold til i fjor. New Zealand økte eksporten sin, men det meste gikk til det asiatiske markedet og spesielt Kina. I tillegg er det dårlig valutakurs i forhold til New Zealands dollar og pund og også euro. Det forventes et totalt fall i eksport fra Eu med 15 prosent i år.

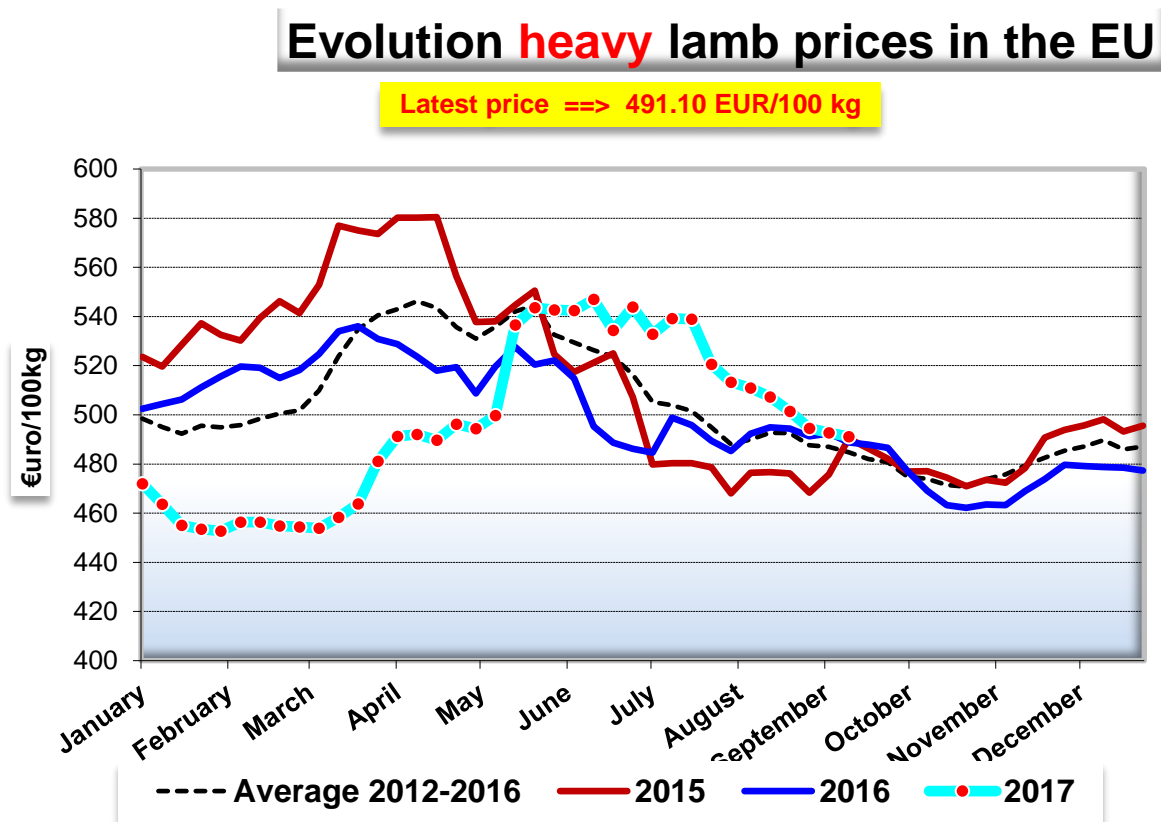
Vil prisene fortsette å øke?

Prisene var relativt lave ved inngangen av året for tunge lam, men har siden steget. Trenden ser ut til å følge 2014 pris variasjonen, men på et lavere nivå. Lette lam har hatt en fallende trend under gjennomsnittet for de 5 siste årene frem til mars. Den sesongmessige prisoppgangen startet litt tidligere enn normalt og ser ut til å fortsette, men ca. 20 EUR lavere enn i fjor.

Når eksporten øker og importen faller er det forventet at det blir mindre sauekjøtt tilgjengelig på det europeiske markedet og dermed er det estimert at forbruket vil falle med om lag 1,5 prosent i 2017. Men dette forventes å reverseres neste år med bakgrunn i tilpasning i produksjonen og importen. Siden sauekjøtt står for så liten del av det totale forbruket av kjøtt i EU vil ikke dette påvirke det totale kjøttforbruket.

Figuren nedenfor viser prisutviklingen i EU for perioden 2012 til 2017. Den svarte linjen er snittet for årene 2012-2016. Fjoråret hadde en prisutvikling som fulgte snittet tett. I starten av året i år var prisen lav, men i løpet av de første månedene endret dette seg og i løpet av mai måned hadde prisen økt til snittet og har siden da lagt over snitt prisen. I uke 37 var prisen 491 EUR/100 kg som er 0,5 % høyere enn i fjor. For lette lam har prisutviklingen i år vært om

lag tilsvarende til gjennomsnittet og hadde i uke 37 en pris på 602 EUR/100 kg som er 0,6 % høyere enn i fjor.

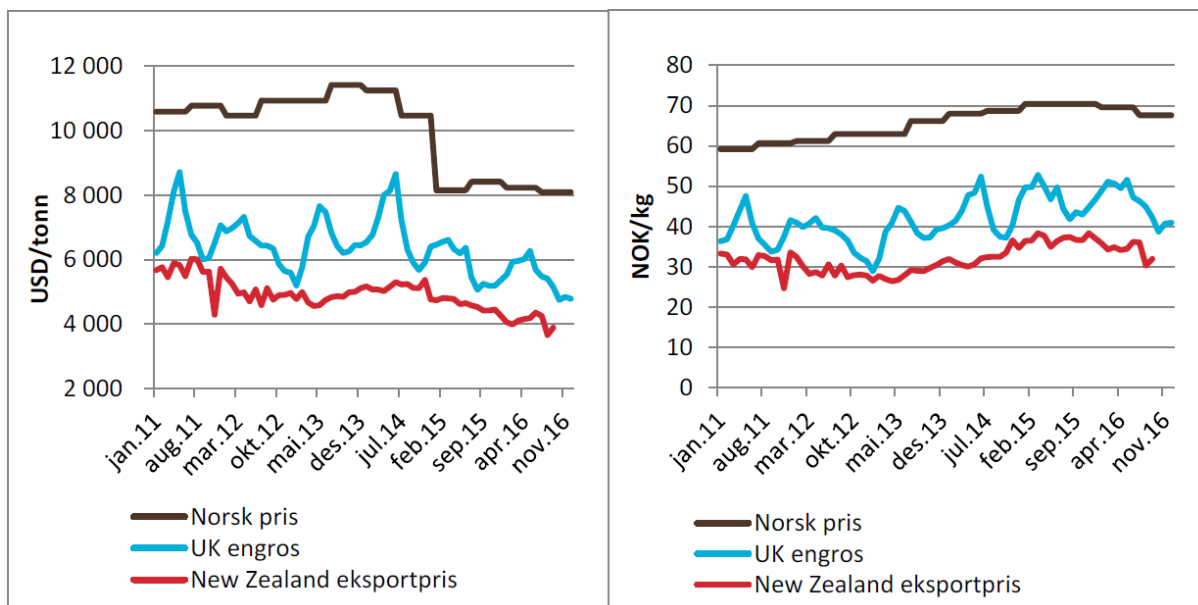

Figur 7-5 Prisutvikling for lammekjøtt i EU 2012-2017 (uke 37) for tunge lam (EUR/tonn)³³.

Figur 7-6 viser prisutviklingen for lammekjøtt de siste 5 årene, for henholdsvis UK og New Zealand. Internasjonale priser på lammekjøtt har falt de siste to årene sammenlignet med det høye prisnivået i 2014. Prisutviklingen for saue- og lammekjøtt er vist i figuren. Prisene på lammekjøtt som inngår i FAOs prisindeks for kjøtt økte i perioder av 2016 som følge av begrensede tilførsler fra Oseania. I EU lå gjennomsnittsprisen for lam i 2016 under gjennomsnittsprisen for årene 2011-2015.

Norske aktører følger det internasjonale markedet for sau og lam nøye.

³³ EU-kommisjonen (2017); http://ec.europa.eu/agriculture/sheep-goats/presentations/index_en.htm "Weekly market prices for sheep and goat meat", 26.09.17

Figur 7-6 viser prisutvikling for lammekjøtt 2011-2016 (USD/tonn)³⁴

7.2 Prisdannelse etter engrosprispunktet sau og lam

I dagligvarehandelen er det ulik prisutvikling for ulike deler av dyret og prisutviklingen i forbrukermarkedet samsvarer ikke nødvendigvis med endringer i engrosprisen. De to siste årene fram til 2017 har forbrukerprisen økt selv om engrosprisen har økt. I 2017 ser vi en betydelig nedgang i forbrukerpriser tidligere i år, som kan henføres til massive salgskampanjer særlig av salt lammekjøtt.

7.2.1 Faktiske butikkpriser sau og lam³⁵

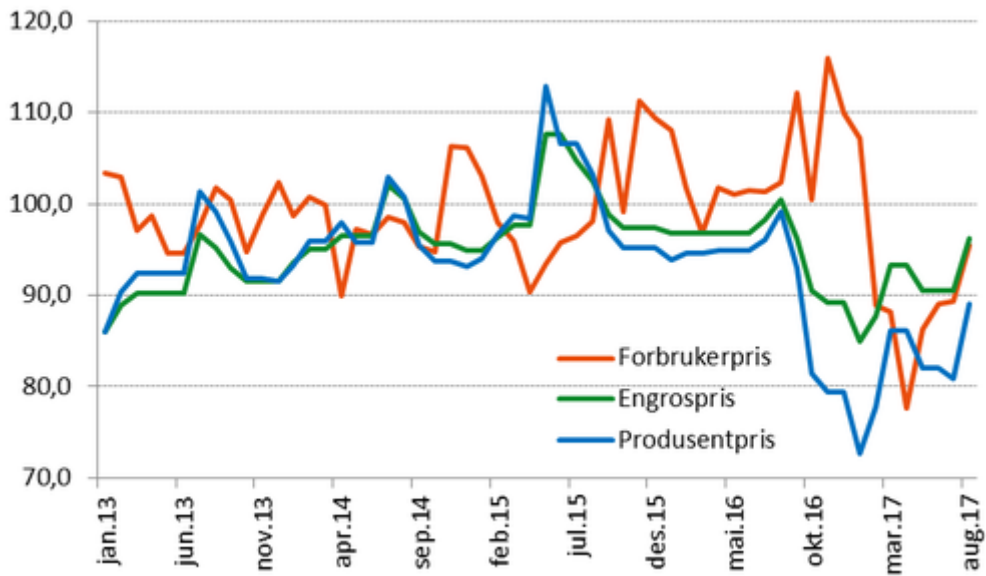
Figur 7-7 viser engrospris, produsentpris og forbrukerpris for sau og lam. Det er tydelig i figuren at det er overproduksjon av sau/lam og engrosprisen ble satt ned første gang i januar 2016. Produsentprisen gjenspeiler prisløypen til produsent gjennom lammesesongen. Butikkprisene følger ikke etter og reduksjon i prisene i butikk sees ikke før i år³⁶. Det sterke prisetilfallet våren 2017 kan trolig henføres til massive kampanjer for salt lammekjøtt denne

³⁴ NZ – engrospris for frysede hele slakt. UK – gjennomsnittlig engros hele/halve slakt. Norsk pris – målpris / planlagt gjennomsnittlig engrospris. Figuren er hentet i fra Landbruksdirektoratets *Omverdenrapport 2016*

³⁵ Alle data som ligger bak figurene er hentet fra Nielsen

³⁶ Norsk Institutt for landbruksøkonomisk forskning, Statistikk- matvarepriser; http://nilf.no/statistikk/Matvarepriser/Tekst/Manedlig_prisutvikling_for_produkter_av_sau-lam_pa_forbrukerniva-figur 25.04.2017.

perioden. Hittil i år har butikkprisene falt mer i takt med endringen i engrospris. Dette er situasjonen før lammesesongen 2017 er analysert.

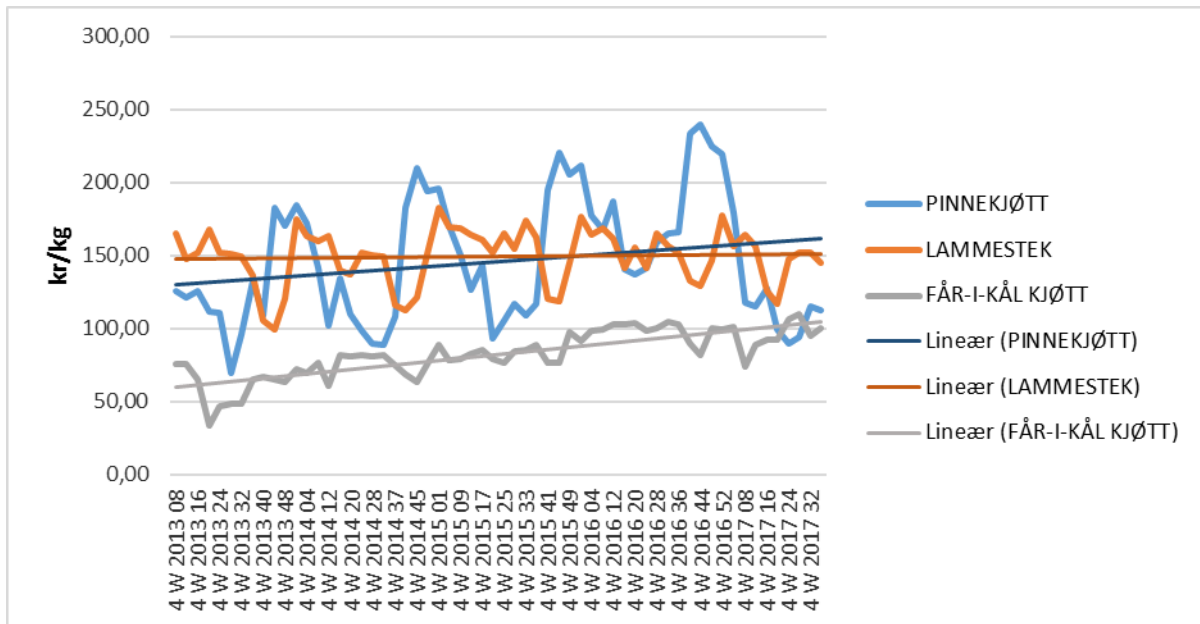

Figur 7-7 viser engrospris, produsentpris og forbrukerpris for sau og lam fra 2013 til august 2017

I følge resultatkontrollen så har forbrukerprisene økt fra 2015 til 2016 med 4,4 prosent. Engrosprisen har falt med 4,6 prosent og produsentprisen med 9,6 prosent. Siden 2010 har forbrukerprisen falt med 13,9 prosent, mens engros – og produsentpriser har økt med henholdsvis 15 og 20 prosent³⁷. Denne historikken viser tydelig at forbrukerpris ikke har fulgt engrosprisen og at lam i stor grad har blitt benyttet som kampanjevare.

Figur 7-8 nedenfor viser butikkpriser for viktige produktgrupper av sau og lam.

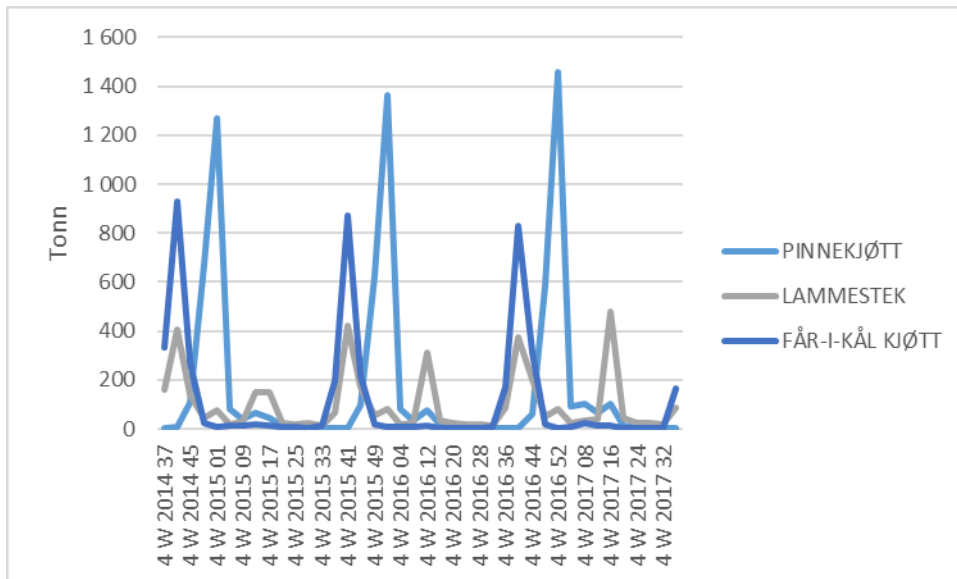
³⁷ Budsjettmemnda for jordbruket, Resultatkontrollen for gjennomføring av landbrukspolitikken, April 2017.

Figur 7-8 viser en oversikt over verdien av saue- og lammekjøtt i dagligvaren fordelt på produkttype i kroner per kg.

Prisene for pinnekjøtt og lammestek varierer veldig gjennom året etter sesongene. Det er til jul at pinnekjøttet har høyest pris som er naturlig. Prisen for lammestek varierer også i forhold til sesongene og har høyest pris i jule- og påskesesongen. Det er lagt til trendlinjer i figuren for å vise at prisen på lammestek, i vist periode, har endret seg lite, mens prisen på pinnekjøtt og fårrikål har økt.

Figur 7-9 viser omsetningen av lam i dagligvarehandelen fra 2014 til uke 37 2017. Det er ikke overraskende at hovedmengden av volum selges i korte perioder, men det er interessant å se at salget av fårrikålkjøtt har falt noe hvert år siden i perioden. I samme periode har prisen om lag doblet seg. For lammestek har salget vært stabilt i julesesongen, men hatt en betydelig økning i påskesesongen. Spesielt i påsken i år ble det solgt mye lammesteik.

Figur 7-9 viser omsetning i dagligvarehandelen i volum for de ulike produktene av lam.

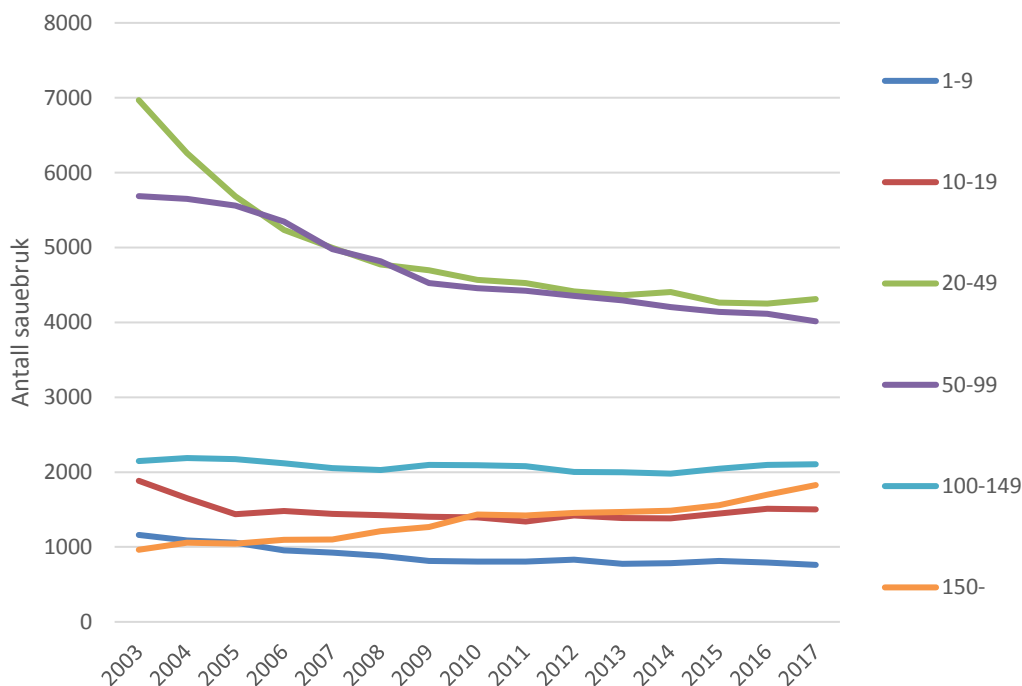
7.3 Produksjon, struktur og produksjonsøkonomi

Det har vært en økning i antall produsenter med sau og betydelig økning i antall vinterfôra sauer de siste to årene fram mot 2017. Det har vært stor etableringsvilje i næringen, men den har nå stanset opp. Det forventes at produksjonen fortsatt er under oppbygging hos en del produsenter som har etablert seg eller utvidet de siste årene, samtidig forventes det også avskalling fra næringa i den overskuddssituasjonen som er.

Sau og lam er den kjøttproduksjonen hvor tilskudd utgjør størst andel av totalinntektene.

7.3.1 Utviklingen i sauetall og struktur

Det har vært en jevn nedgang i antall jordbruksbedrifter med sau i de små og mellomstore besetningene, som vist i Figur 7-10. Samlet sett har det likevel vært en oppgang i antall sauebruk de siste tre årene med 280 sauebruk. I treårsperioden er det brukene med over 150 søyer som står for mesteparten av økningen, mens det er størst nedgang i gruppa 50-99 søyer.

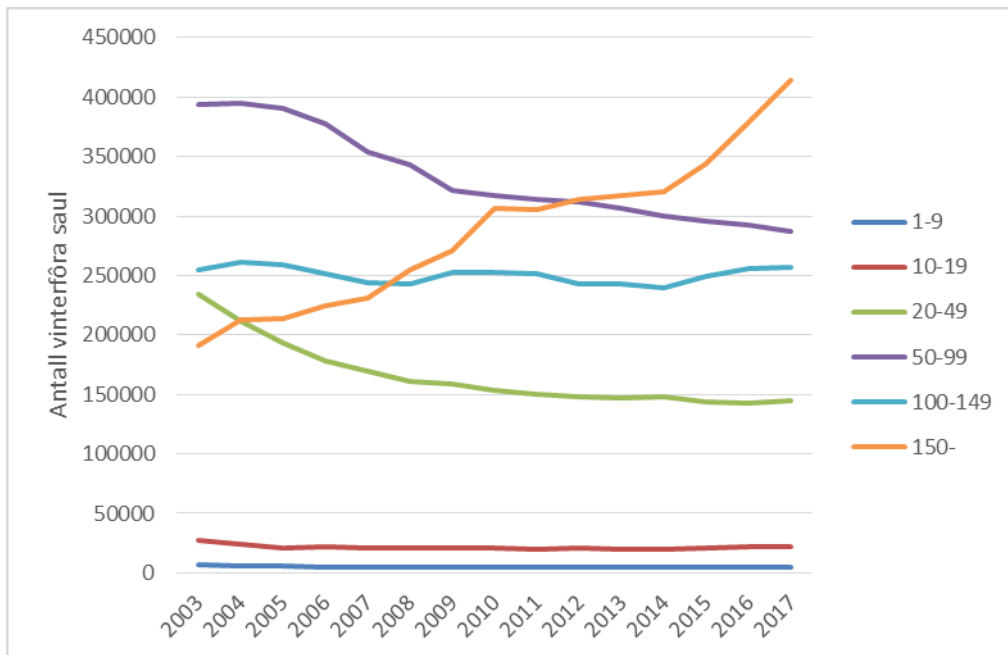

Figur 7-10 viser antall sauebruk fra 2003-2017 fordelt etter besetningsstørrelse³⁸.

³⁸ SSB: Statistikkbanken. Omfatter de som søkte om produksjonstilskudd. Til og med år 2000 var telledatoen 31. desember, men fra år 2000 er telledatoen 1. januar. Siste års tall er foreløpige tall.

<https://www.ssb.no/statistikkbanken/selecttable/hovedtabell/Hjem.asp?KortNavnWeb=jordhus&CMSSubjectArea=jord-skog-jakt-og-fiskeri&checked=true>, tabell 03803, 25.09.2017

Det skjer altså en betydelig strukturendring i saueholdet, en stadig økende andel av sauen står på bruk med over 150 vinterfôra søyer. I 2017 utgjør dette 37 % av sauen.

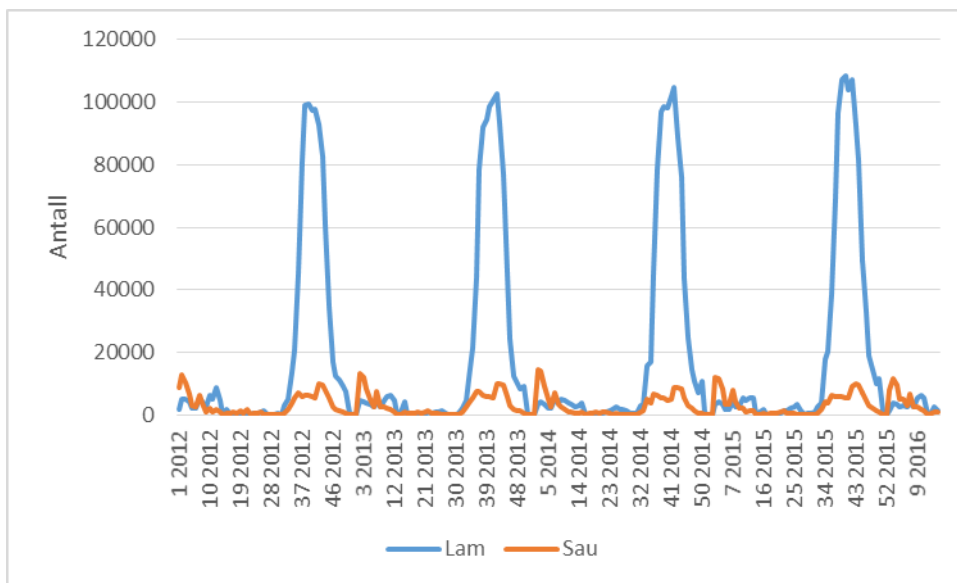
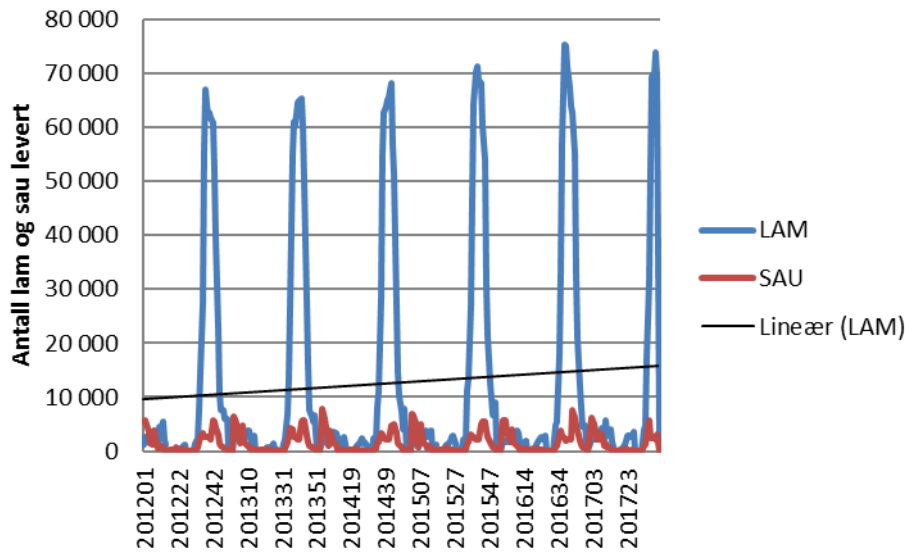

Figur 7-11 viser antall vinterfôra sauer fra 2003 til 2017³⁹ fordelt på besetningsstørrelse

Det har skjedd en betydelig økning i antall sau de siste tre årene. Fra 2014 har antall sau 1. januar økt med 97 200 sau, eller nesten 10%. På grunn av endring i lammeslakttilskuddet, var det en stor lammeslaktning etter nyttår i 2017. Dette utgjør anslagsvis ca. 16 000 dyr. Korrigerer vi for det, er antall produktive søyer økt med 81 000 søyer eller i underkant av 8% de siste tre åra.

Siden lam/sau er en produksjon som følger sesongen, så er det store variasjoner gjennom året hvor mye som leveres til slaktning (Figur 7-12). Dette har betydning for produsentens inntekt som dermed i all hovedsak kommer på høsten. En god del av sauen derimot blir i tillegg levert på nyåret. Det er forventet at en større andel av sauen nå vil slaktes på høsten etter lammesesongen enn tidligere pga. endringer i tilskuddsregelverket.

³⁹ SSB: Statistikkbanken. Omfatter de som søkte om produksjonstilskudd. Til og med år 2000 var telledatoen 31 desember, men fra år 2000 er telledatoen 1. januar. Siste års tall er foreløpige tall.

Figur 7-12 viser variasjonen i levering av lam og sau til slakt fra 2012 til i dag⁴⁰

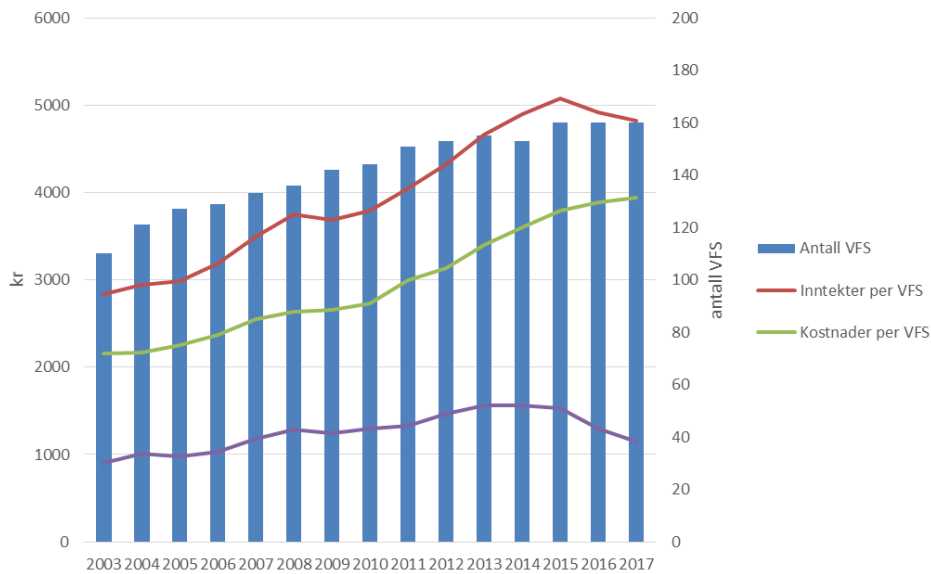
Gjennomsnittlig planlagt engrospris settes for et halvt år om gangen, hvor det altså er svært begrenset med slakt i det første halvåret.

7.3.2 Resultater for referansebruk 3

Tallene for referansebruk 3⁴¹ viser at en langvarig bedret økonomien på sauebrukene ble brutt i 2016. Da gikk vederlaget til arbeid og egenkapital ned med 385 kroner pr vfs. eller 15%.

⁴⁰ Sau til slakt er summen av kategorien ung sau og voksen sau. Animalia.no, 28.04.2016.

⁴¹ Referansebruk 3 består i 2017 av bruk med 160 vinterføra sau.

Figur 7-13 viser utviklingen i sentrale nøkkeltall for sauehold basert på referansebruk 3

I 2017 er det estimert en videre nedgang på kr 150 kr eller 11,7%, før utslaget av jordbruksoppkjøret 2017 er regnet inn. Hovedforklaringen på dette er nedgang i inntektene som følge av lavere priser og overproduksjon. Effekten av jordbruksoppkjøret 2017 er beregnet til 4 500 kroner.

7.3.3 Dekningsbidrag for sauebruka

Utgangspunktet for de økonomiske vurderingene her er Norturas dekningsbidragskalkyle for et sauebruk med 130 vinterfôrede sauer. Utgangspunktet for å velge et bruk med 130 sauer er at dette tilsvarer ca. 1 årsverk i de ulike referansebrukene Nibio har for rene sauebruk. Ut fra tall fra SSB, har et gjennomsnittlig sauebruk i Norge i dag omkring 78 vinterfôrede sauer (1.januar).

Beregningene forutsetter at bruket ligger i arealtilskuddssone 5 og distriktstilskuddssone 2. 95,5 prosent av lamma er klasse O eller bedre⁴². Avdråttene per sau er satt til ca. det samme som en middels medlem i Sauekontrollen.

⁴² Beregningene er gjort med reelle priser og tillegg fra Nortura. Det er gjort forutsetninger om framtidig prisutvikling og skinnverdi. Inkludert i produksjonsinntekter er grunntilskuddet og ulltilskuddet..

Tabell 7-1 viser oversikt over dekningsbidraget til et sauebruk med 130 vinterfôrede sauer.

	2016/2017	2017/2018
Produksjonsinntekter ⁶	1 895	1 701
Variable kostnader	1 340	1 423
Dekningsbidrag 1	555	278
Tilskudd	2 514	2 701
Dekningsbidrag 2	3 068	2 979
Hele bruket:	398 840	387 383

I 2017/2018 utgjør produksjonsinntektene⁴³ om lag 38 prosent av inntektene, 4% mindre enn året før. Tilskudda blir stadig viktigere for å holde oppe inntektsnivået på sauebruket.

7.4 Langtidsutsikter sau og lam

Sau- og lammetaillet har økt mye de siste årene, og underskuddet ble fra høsten 2015 er snudd til betydelig overdekning av norskprodusert vare. For 2018 er det prognosert en salgsproduksjon på om lag 26.300 tonn. Dette 700 tonn høyere enn det valgte alternativet for tilgjengelig salg i år 2025. Altså med det laveste alternativet for befolkningsvekst og forbruk per innbygger som i gjeldende prognose for 2018. Det er som i gjeldende prognose for 2018 forutsatt inntak av gjeldende importkvoter (WTO og Island) samt 200 tonn av importtaket fra SACU-land.

Det synes ut i fra disse forutsetningene ikke å være rom for ytterligere økning i produksjonen av sau- og lammekjøtt de nærmeste årene. Økningen i bestanden forventes å flate ut i 2018. Det er ikke mange som starter opp med sau nå, og signaler fra rådgivere i felten er at langt flere slutter enn starter opp. Det er også en relativt stor andel eldre brukere blant sauebøndene.

Alternative scenarier for engrossalg helt slakt sau/lam. Tonn

	År 2025		
	Middels befolkningsvekst	Lav befolkningsvekst	Gjeldende prognose for år 2018
Sau/lam	27 300	26 600	25 600

Antatte importkvoter (omregnet til helt slakt) i tonn

	WTO	Island	SACU	SUM
Sau/lam	206	600	530	1 336

⁴³ Inkludert grunntilskudd og ulltilskudd

Disponibelt engrossalg for norskprodusert vare

	Ar 2025		
	Middels befolkningsvekst	Lav befolkningsvekst	Gjeldende prognose for år 2018
Sau/lam	26 300	25 600	24 600

Forutsetninger	2014	2015	2016	2017	2018	Endring fra foregående år			
						2015	2016	2017	2018
ANTALL SLAKTA (i 1.000)									
Sum sau/vær og lam	1 147	1 196	1 250	1 278	1 285	4,3 %	4,5 %	2,3 %	0,5 %
BESTANDSUTVIKLING (i 1.000)									
Sau/vær/lam pr. 1. Jan	1 032	1 057	1 095	1 129	1 134	2,5 %	3,6 %	3,1 %	0,5 %
Sau pr. 1. juni	882	915	952	969	976	3,7 %	4,1 %	1,7 %	0,8 %
Lam pr. 1. juni	1 397	1 457	1 520	1 523	1 535	4,3 %	4,3 %	0,2 %	0,8 %
Sau og lam pr. 1/6	2 279	2 372	2 472	2 491	2 511	4,1 %	4,2 %	0,8 %	0,8 %
SLAKTEVEKTER (i kg)									
Sau/vær (Nortura)	31,4	32,1	31,8	31,6	31,6	0,7	-0,3	-0,2	0,0
Lam (Nortura)	19,2	19,4	18,7	18,7	18,9	0,3	-0,7	0,0	0,2
Veid gjennomsnitt	20,9	21,1	20,6	20,6	20,8	0,3	-0,6	0,0	0,2
SALGSPROD.AV SAU/LAM (tonn):	23 620	24 992	25 402	25 970	26 327	5,8 %	1,6 %	2,2 %	1,4 %

7.4.1 Prissetting for sau og ung sau

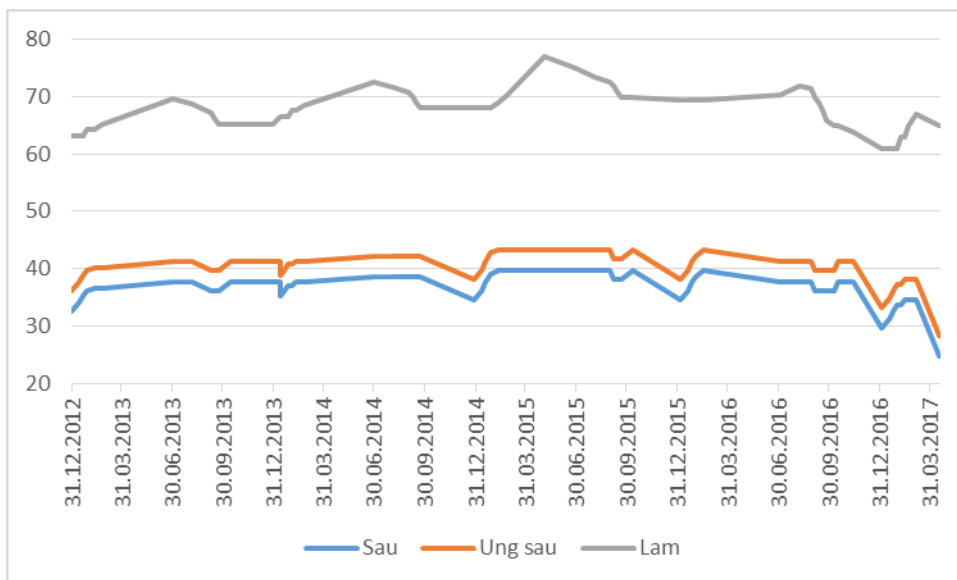
Sau utgjør om lag 20 prosent av totalproduksjonen av sau og lam. Det er et svært krevende marked for sau, og en betydelig andel av totalproduksjonen legges inn på reguleringslager. Hovedmengden av sau går normalt til bearbejdede produkter som spekemat og industriprodukter. Dette er produkter som de senere årene har fått redusert volum. Samtidig har salget av rent kjøtt fra sau stanset mer eller mindre opp. Med en overproduksjon av lam er det enda mer utfordrende å få avsetning for sauen.

Ved inngangen til 2017 var det ca. 1 000 tonn sau og ung sau på reguleringslageret. Til tross for et frysefradrag (rabatt ved kjøp fra reguleringslager) på opptil 12 kr/kg fra februar og utover, var det ingen interesse for å ta ut sau. Ved påske hadde lageret økt til ca. 1 300 tonn og en fant det da nødvendig å redusere engrosprisen med 10 kr/kg for å ytterligere å stimulere til uttak fra reguleringslager. Heller ikke det hjalp, og fra 5. juni ble engrosprisen satt ned med ytterligere 10 kr/kg. Med det var prisen kommet ned på et nivå som kundene fant interessant og lageret ble betydelig redusert gjennom tre uker i juni. Fra 26. juni kunne engrosprisen igjen økes med 10 kr/kg.

Prisløypa for andre halvår 2017 er lagt opp med tanke på å stimulere til konsentrert slakting av sau i starten og mot slutten av lammesesongen. I disse periodene er skjærekapasiteten bedre og dermed øker muligheten for å utnytte råstoffet av sauene bedre. I tillegg er det viktig at slakteriene har full konsentrasjon om å få nok lam ut i markedet i de mest hektiske ukene av sesongen.

Når en også tar med gjennomførte prisendringer i januar og februar gir dette samlet et prisenivå på sau som ligger 9 kr/kg lavere enn 2. halvår 2016.

Figur 7-14 viser utviklingen i engrospriser for lam, ung sau og sau fra 2013. Figuren viser at lam har hatt en nedgang i pris fra sesongen 2015 til 2016 på om lag 5 kroner, mens ung sau og sau har hatt en nedgang på 2 kroner i samme periode. Ved siste prisendring i april ble sau og ung sau satt ned 10 kr og lam 2 kr. Prisreduksjonen på 10 kroner kg for sau i april må sees på som et ekstraordinært tiltak for å få fart på salget av sau. Framover er det likevel et behov for å øke den relative prisforskjellen mellom lam og ung sau/sau i forhold til det den var før april. Dette for å stimulere til økt omsetning av sau.

Figur 7-14 viser utviklingen i engrospris for lam, ung sau og sau fra 2013-2017.

Den kraftige prisreduksjonen på sau og ung sau har så langt ikke løftet salget. Samtidig er situasjonen slik at med de lave engrosprisene som er per i dag gir dette avregningspris til produsent ned mot null. Over tid kan dette gi svært uheldige konsekvenser der alternativer til

slakting av sau til matproduksjon kan utvikle seg. Den sterke prisreduksjonen som er gjennomført i 2017 bør kunne medføre at det finnes muligheter i markedet for sau. Det legges derfor opp til uendret engrospris for sau og ung sau i første halvår 2018.

8 Egg

Etter flere år med betydelig overkapasitet og store reguleringskostnader fikk eggmarkedet en etterlengtet bedring i 2016. Med en salgsøkning på 3 % i 2016 fra året før, er det et utflating av salget i 2017. For 2018 viser prognosen per september et overskudd på 750 tonn. Nortura har søkt Omsetningsrådet om en ramme for å fjerne inntil 1000 tonn egg med førtidsslaktning.

Markedskravene om omstilling til egg fra høner i miljøinnredning til egg fra frittgående høner har forsterket seg. Fra tunge markedsaktører både i handel og industri er det nå så tydelige krav om egg fra frittgående høner at store deler av de resterende eggprodusentene må forvente omstilling i overskuelig framtid. Det er fortsatt behov for å øke prisdifferansen mellom egg fra miljø og frittgående systemer for å møte markedets forsterkede krav om å fase ut egg fra miljøinnredning.

Økonomien i eggproduksjon har i lengre tid vært presset på grunn av reduserte priser. Fra andre halvår 2016 er økonomien i eggproduksjonen noe bedret.

Det ble bygd mange nye hus og det ble gjort store investeringer i bransjen i årene fram mot 2012. Mange produsenter har derfor fortsatt stor gjeldsbelastning og tilhørende høye finansielle kostnader, en stor del av produsentene som omstiller til frittgående produksjon har ikke nedskrevet tidligere investering i miljøinnredning.

Ved fastsettelse av planlagt gjennomsnittlig engrospris må det vises varsomhet med å øke prisene mot et nivå som stimulerer til nyetablering i næringa. Det er viktig at en unngår en ukontrollert oppbygging av produksjonskapasitet. Dette tilsier en varsomhet med prisøkninger.

Planlagt gjennomsnittlig engrospris for egg økes med 0,15 kroner per kg til kr 19,35 per kg.

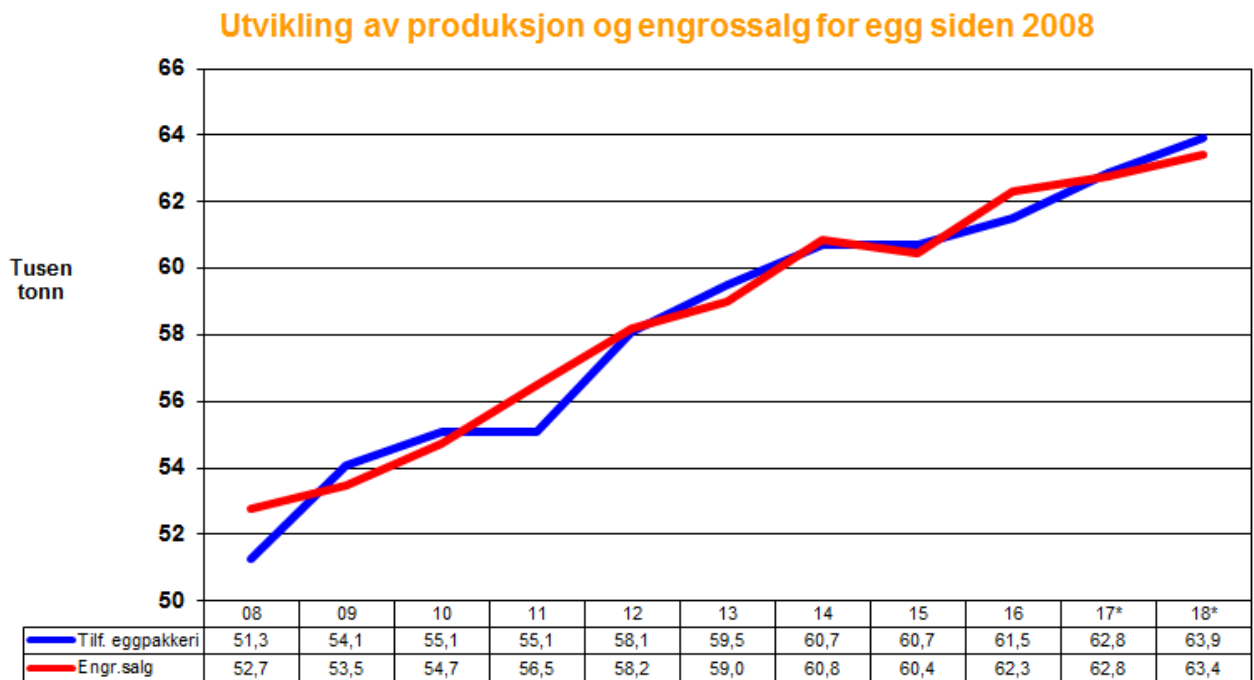
Det tas sikte på at prisøkningen tas ut med 20 øre for egg fra frittgående produksjon og 10 øre for egg fra miljøinnredning.

8.1 Marked og pris

Etter flere år med betydelig overkapasitet og store reguleringskostnader fikk eggmarkedet en etterlengtet bedring i 2016. Med en salgsøkning på 3 % i 2016 fra året før, er det et utflating av salget i 2017. For 2018 viser prognosen per september et overskudd på 750 tonn. Nortura har søkt Omsetningsrådet om en ramme for å fjerne inntil 1000 tonn egg med førtidsslaktning.

Erfaring fra flere år med svært krevende markedssituasjon tilsier varsomhet med prisendringer for å unngå for sterke incitamenter for nyetablering i næringa, samtidig er det behov for å omstille næringa mot en betydelig større andel av eggproduksjonen til frittgående produksjonsformer.

I Figur 8-1 vises utviklingen i tilførsler til eggpakkeri og engrossalg av egg.

Figur 8-1 Utvikling i tilførsler eggpakkeri og engrossalg av egg siden 2008.

8.1.1 Markedssituasjonen 2017

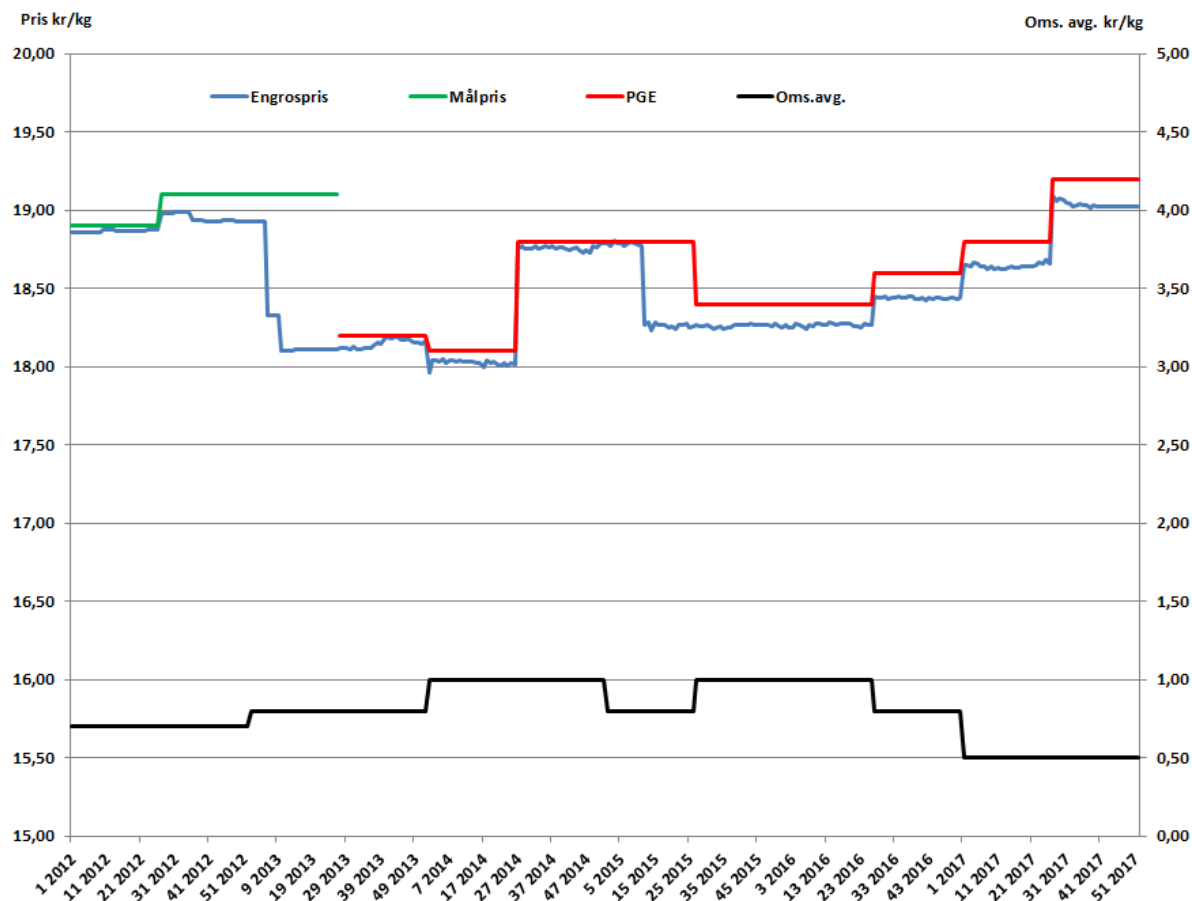
Tilførslene ble redusert med om lag 470 tonn i sommermånedene som følge av førtidsslaktning av verpehøner. Økning i tilførslene og lageroppbygging gjør at det er nødvendig med ytterligere uttak av verpehøner før normal utrangeringsalder i høst. Det ventes en økning i tilførslene på om lag 2 % i 2017, mens engrossalget forventes å øke med i underkant av 1 %.

8.1.2 Prognosen for 2018

For 2018 prognoses det en økning i tilførslene på vel 2 %. Ingen førtidsslaktning i prognosen forklarer 0,7 % av denne økningen fra 2016. Engrossalget av egg forventes å øke med 1 %. Det forutsettes inntak av EU-kvoten på 290 tonn. Til sammen gir dette en overdekning før tiltak på 750 tonn egg. Nortura har søkt Omsetningsrådet om førtidsslaktning med en ramme på å fjerne inntil 1000 tonn egg i 2018.

8.1.3 Målpris/engrospris, oppnådd pris og omsetningsavgift

I Figur 8-2 vises utviklingen i målpris, planlagt gjennomsnittlig engrospris, oppnådd engrospris og omsetningsavgift. Prisprognose fra uke 40 i 2. halvår 2017.

Figur 8-2 viser utviklingen av målpris/planlagt gjennomsnittlig engrospris, oppnådd engrospris og omsetningsavgift for egg fra 2012 – 2. halvår 2017

Som det framgår av figuren, ble den planlagte gjennomsnittlige engrosprisen justert ned i forhold til tidligere målpris i 2013, men økte igjen 2. halvår 2014 av hensyn til produsentenes økonomi. For å hindre nyetablering ble engrosprisen redusert fra 2. halvår 2015. Bedring i markedet for egg medførte at engrosprisen ble justert opp med 20 øre for andre halvår 2016 og ytterligere 20 øre for 1. halvår 2017. For inneværende halvår ble planlagt gjennomsnittlig engrospris økt med enda 40 øre til kr 19,20 per kg. Prisøkningen er tatt ut på egg fra frittgående høner i takt med endrede markedskrav.

Omsetningsavgiften har på grunn av betydelig reguleringskostnad ligger på eller opp mot en krone per kg egg fra 2013. Fra andre halvår 2016 var markedet i bedre balanse, og behovet

for midler fra omsetningsavgiften mindre. Omsetningsavgiften ble redusert med 20 øre per kg og ytterligere ned 30 øre til 50 øre per kg fra 1. januar 2017.

Planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE) gjelder for representantvaren; A egg over 53 gram, sortert på brett. Størrelsene M, L og XL vektet etter andel av mottatte egg. I tillegg vektet egg fra høner i miljøinnredning, egg fra frittgående høner og Solegg. Planlagt gjennomsnittlig engrospris skal fastsettes for egg generelt og skal ikke skille mellom driftsformer. Siden fordelingen på frittgående og miljø har en tilnærmet 40/60 fordeling, vil en økning i prisen på egg fra frittgående høner slå ut med ca. 60 prosent på planlagt gjennomsnittlig engrospris.

Priselastisiteten på egg er lav, og engrosprisen på egg justeres derfor ikke så ofte.

Verpekurven for egg er fast og endringer i pris mot produsent vil i liten grad påvirke fordelingen av produksjonen gjennom året.

8.1.4 Markedsutviklingen for egg

Eggsektoren preges sterkt av svært tydelige markedskrav fra sentrale aktører som krever utfasing av eggproduksjon i miljøinnredning. Det etterspørres fortsatt noe miljøburegg ut over det som ligger i avtaler om omstilling, men dette kvantumet er også usikkert. Det signaliseres at kundenes etterspørsel skal avgjøre og at eventuelle ytterligere endringer må skje slik at produsentene har forutsigbarhet. Det er naturlig at alle kjeder vil følge endringer i markedet generelt.

Utviklingen mot frittgående er en internasjonal trend. Undersøkelser viser at den gjennomsnittlige forbruker har lite kunnskaper om de ulike produksjonsformene. Det pågår også en debatt om hva som reelt er best for dyrevelferden; frittgående høner eller høner i miljøbur. Enkelte viser til at kjedenes krav er "kjedemakt", og de mener forbrukerne ikke har valgt. Samtidig må kjedene tolke forbrukerpreferanser for å forberede seg. Det ansees som vanskelig å stå imot dette og eggprodusenten må derfor tilpasse seg at markedets etterspørsel.

Industrimarkedet må også rette sitt forbruk av eggtyper etter hvilke krav kundene har, og industrimarkedet er det også lagt fram krav om eggprodukter framstilt av egg fra frittgående høner. Det er fra sentrale enkeltaktører kommet konkrete krav om en total overgang til frittgående til også å gjelde bearbeidede produkter innen 2025. Dette vil medføre ytterligere

behov for økt produksjon av egg fra frittgående systemer. Dermed blir det en vesentlig endring fra tidligere, hvor industrimarkedet har benyttet egg som er mindre ettertraktet i dagligvaremarkedet og slik har det vært avsetning for alle typer egg.

Storhusholdning vil ha en større andel frittgående, men samtidig signaliseres det ønske om noe egg fra miljøinnredning ut fra prishensyn.

Det har vært en debatt i media og mellom eggprodusenter om det er faglig grunnlag for å si at hønene har det bedre i frittgående systemer. Denne debatten har etter hvert vesentlig en teoretisk interesse siden kjeldene samlet er så samstemte i sitt krav om egg fra frittgående høner.

Endringer i eggmarkedet med større andel egg fra frittgående høner bidrar med uvanlig mye usikkerhet om prisutvikling og mulig forbrukseffekt. Siden frittgående egg er dyrere, vil en større andel frittgående gi en høyere eggpris samlet. I tillegg kommer effekten av økt pris for egg fra frittgående høner ut mot forbruker. Imidlertid er priselastisiteten for egg er lav. Effekten av priser vises i størst grad av prisforskjeller mellom eggvarianter, og det styres også i stor grad av dagligvarekjedene. I avsnitt 6.2 vises at utviklingen av forbrukerpris i butikk ikke alltid samsvarer med endringer i engrosprisen. Reell prisøkning mot forbruker er avhengig av dagligvarekjedenes oppfølging og bruk av egg som kampanjevare. Selv om konsekvensene av en generell prisøkning muligens ikke blir så stor, kan det være stor usikkerhet knyttet til forbrukerne sine reaksjoner på at de billigste eggene mer eller mindre forsvinner fra butikkene.

8.1.5 Import av egg innenfor importkvotene

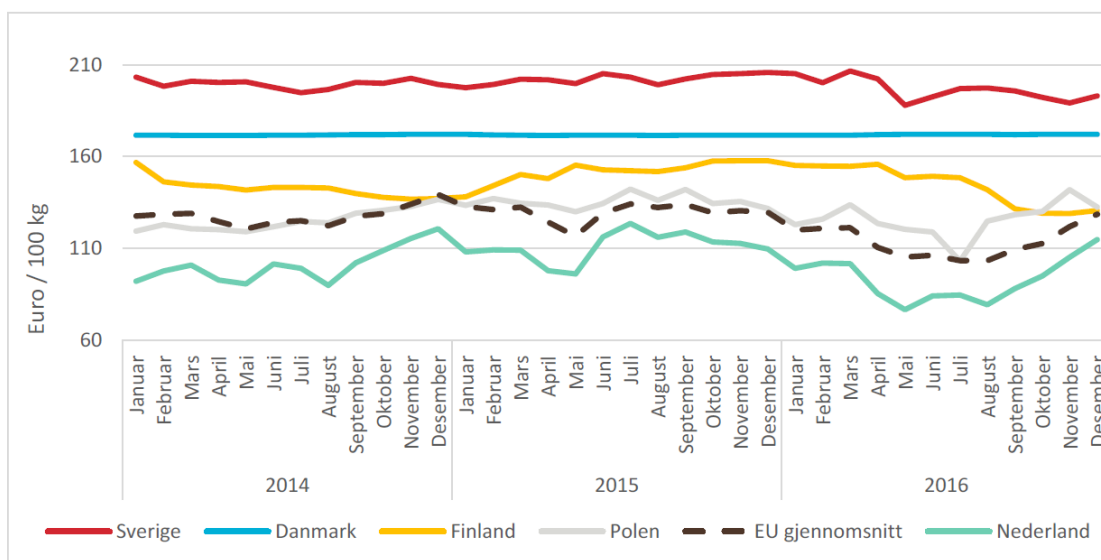
Importen varierer med markedssituasjonen i Norge. I perioden fra medio 2011 til medio 2012 var det en del import av egg. Etter det har det vært lite import; 330 tonn i 2014 og 202 tonn i 2015, 698 tonn i 2016 og 375 tonn hittil i år. Det er god tilgang på norske egg i høst og det er forventet begrenset import resten av 2017. Importen til Norge kommer i all hovedsak fra Skandinavia, pga. salmonellarisiko. Importerte egg benyttes normalt i eggprodukter. Importen til Norge skjer innenfor WTO- og EU-kvotene. Det er noe utenlands bearbeiding basert på norske egg, som f.eks. "langegg" som kommer i tillegg.

8.1.6 Produksjon og prisutvikling internasjonalt⁴⁴

De internasjonale prisene på egg har begrenset påvirkning for prissettingen på konsumegg ettersom det er en svært liten andel av verdens produksjon av egg som blir solgt på det internasjonale markedet. Det observeres en tydelig prisøkning på egg i Europa høsten 2017, som kan knyttes til den såkalte fibronilskandalen.

I 2014 økte verdens eggproduksjon med 2 prosent sammenliknet med 2013. Egg er ett produkt som i hovedsak produseres for innenlands konsum, og det er kun ca. 3 prosent av verdensproduksjonen som blir solgt på det internasjonale markedet. Kina er den største eggprodusenten, og står for 36 prosent av den totale eggproduksjonen i verden.

Det var fugleinfluensautbrudd over hele Europa i 2016, i både villfugler og kommersielt hold. Prisene i EU var relativt stabile i 2016 med unntak hos store produsenter. Det er ikke uvanlig at prisene er lavere på sommeren og høyere rundt jul. I land som eksporterer mye, slik som Nederland og Polen, er det vanlig at prisene har litt større svingninger. Den laveste prisen i 2016 var i Nederland i mai og den høyeste var i desember. I Polen var høyeste pris i desember, mens den laveste prisen ble nådd i juli.

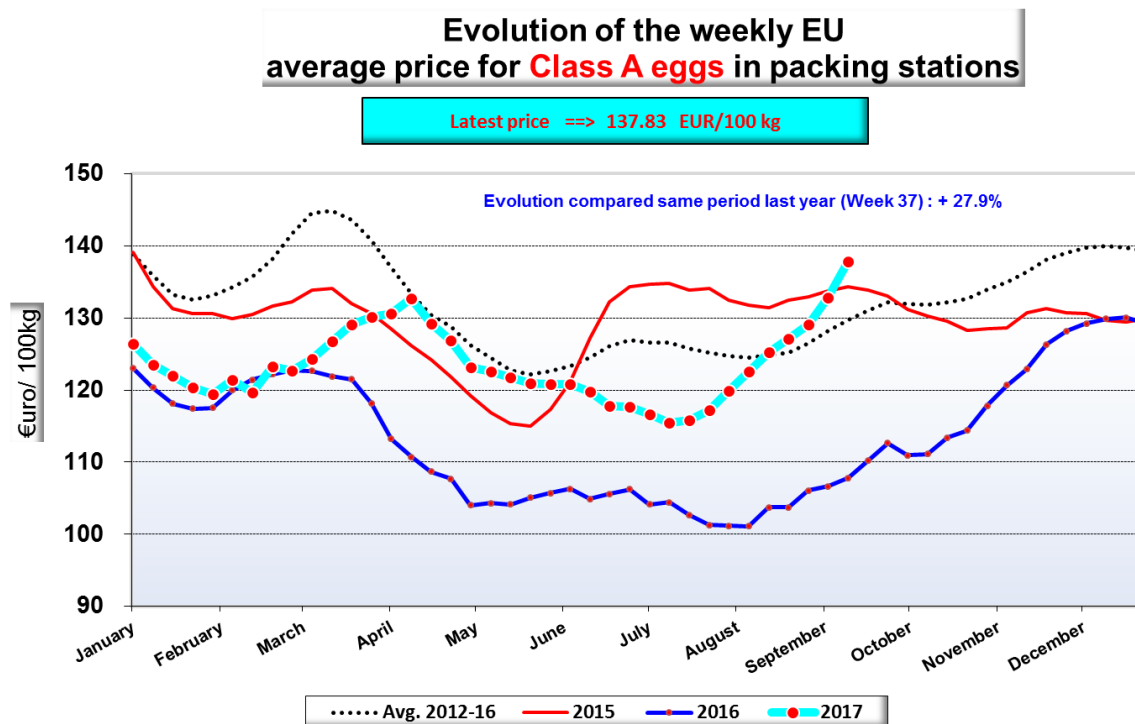
Figur 8-3 utvikling i pris på ferske skallegg i EU i perioden 2014-2016, i euro per 100 kg⁴⁵

Figur 8-4 nedenfor viser utviklingen i pris i Euro for EU sett under ett. Prisen for egg i EU per uke 37 ligger 27,9 prosent høyere enn i samme uke i fjor. Prisøkning på egg i Europa høsten

⁴⁴ Omverdenrapport 2016. Ibid.

⁴⁵ Data fra EU-kommisjonen, kopiert fra Omverdenrapport 2016

2017, kan direkte knyttes til den såkalte fibronilskandalen, der betydelig produksjonskapasitet ble stengt pga. ulovlig bruk av insektmidlet Fibronil.

Source: MSs notifications (Commission Implementing Regulation (EC) 2017/1185)

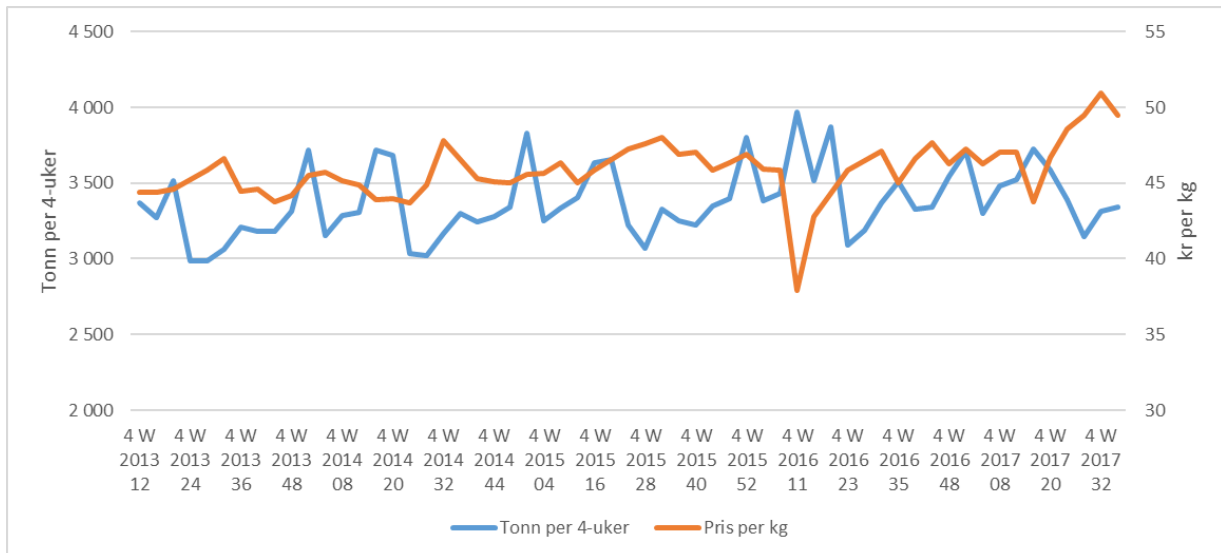
Figur 8-4 utvikling i pris på egg i EU, gjennomsnitt av alle medlemsland – t.o.m. uke 36⁴⁶

8.2 Priser og prisdannelse for egg

Figur 7 5 viser det totale salget av egg og prisen per kg. Etterspørselen etter egg varierer en del gjennom året med høysesong til påske, mai, skolestart / ferieavslutning og jul.

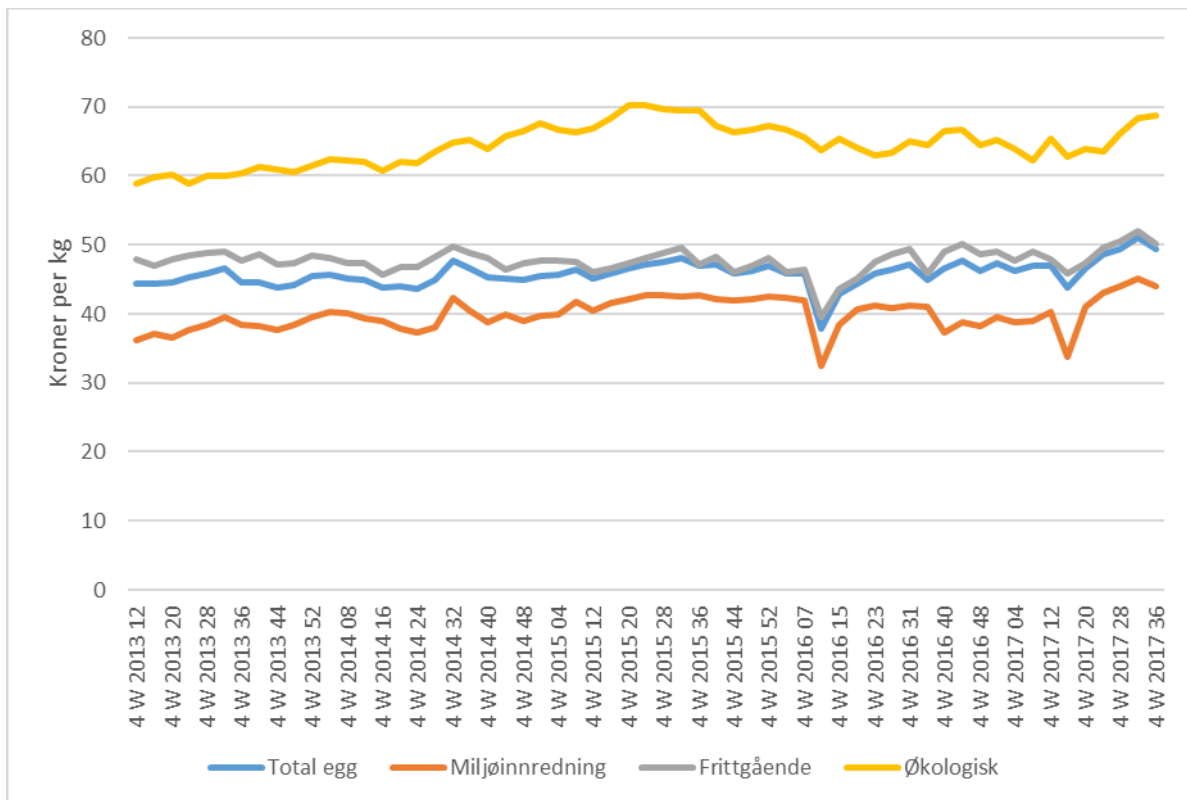
Forbrukerprisen på egg er interessant ettersom prisen ikke har blitt redusert som følge av at engrosprisen ble satt ned i mars 2015. I etterkant av dette økte faktisk prisen på egg før den falt noe igjen inn mot jul. Det store prisdroppet i uke 11 2016 skyldes priskrigen på egg til påske. Forbrukerprisene øker sommeren 2017 i samsvar med økt engrospris på egg fra frittgående høner. Salget blir samtidig lavere, men eggssalget er de aller fleste år lavt om sommeren. Variasjon i eggforbruk gjennom året er primært knyttet til sesonger. Siden priselastisiteten på egg er lav, er det også vanskelig å vri eggssalget vesentlig med bruk av pris.

⁴⁶ EU-kommisjonen (2017); https://ec.europa.eu/agriculture/eggs/presentations_en, Egg Market presentations and prices, 26.09.2017

Figur 8-5 viser utviklingen av volum og pris for egg i dagligvaremarkedet 2013 –uke 36 2017.

Figur 8-6 viser prisutviklingen på egg i dagligvarehandelen fordelt på egg fra ulike produksjonsformer.

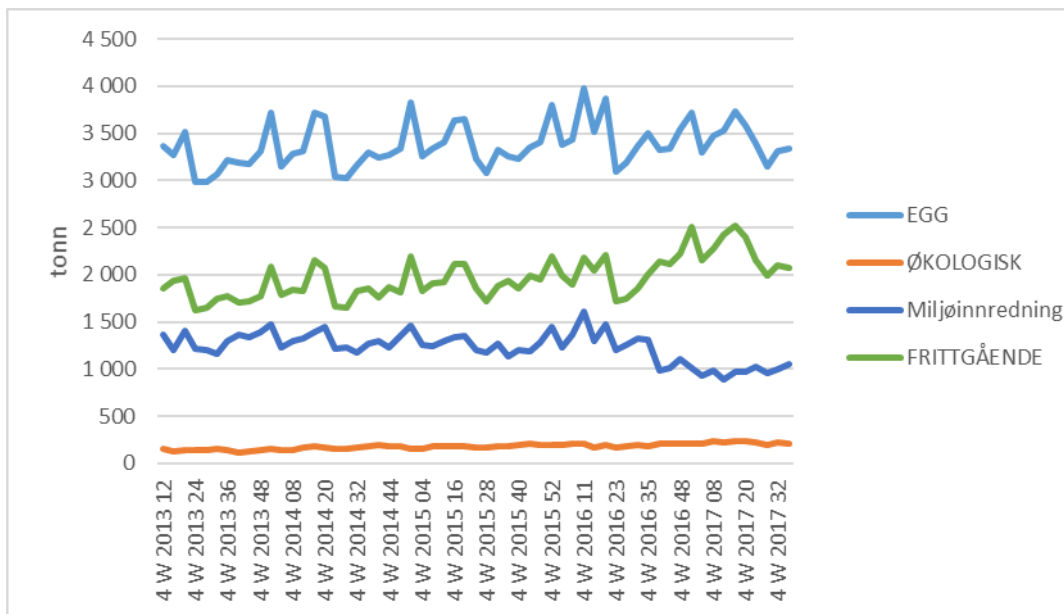

Figur 8-6 viser utviklingen av prisen på ulike typer egg i dagligvaremarkedet.

Naturlig nok er økologiske egg priset høyere enn egg fra frittgående og fra miljøinnredning. Prisforskjellen økte i 2014 og -15, men har i 2015 blitt noe mindre igjen og nærmere 2013 nivået.

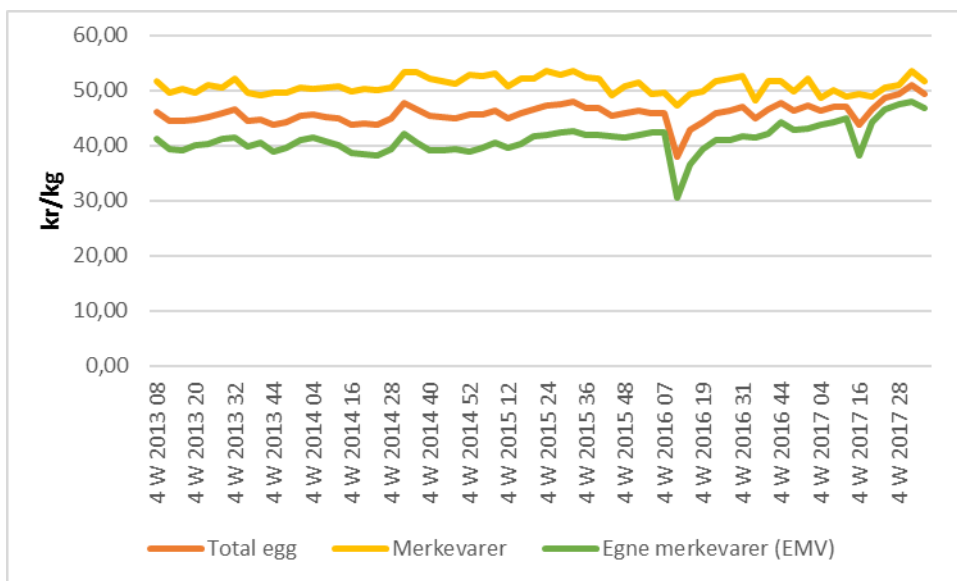
Prisdifferansen mellom egg fra frittgående og egg fra miljøinnredning har lenge vært større i butikk enn hva tilfellet er på produsent- og engrosprisivå. Den siste tiden har prisforskjellen blitt mindre.

I tilknytning til påsken 2016 var det priskrig på egg som synes godt på figuren. Det var ett fall i prisen for alle typer egg bortsett fra økologiske. Det samme prisfallet sees i forbindelse med påsken i år også. Figur 8-7 nedenfor viser utviklingen i omsatt volum for egg med fordeling på driftstyper.

Figur 8-7 viser utviklingen av volum av ulike typer egg i dagligvaremarkedet.

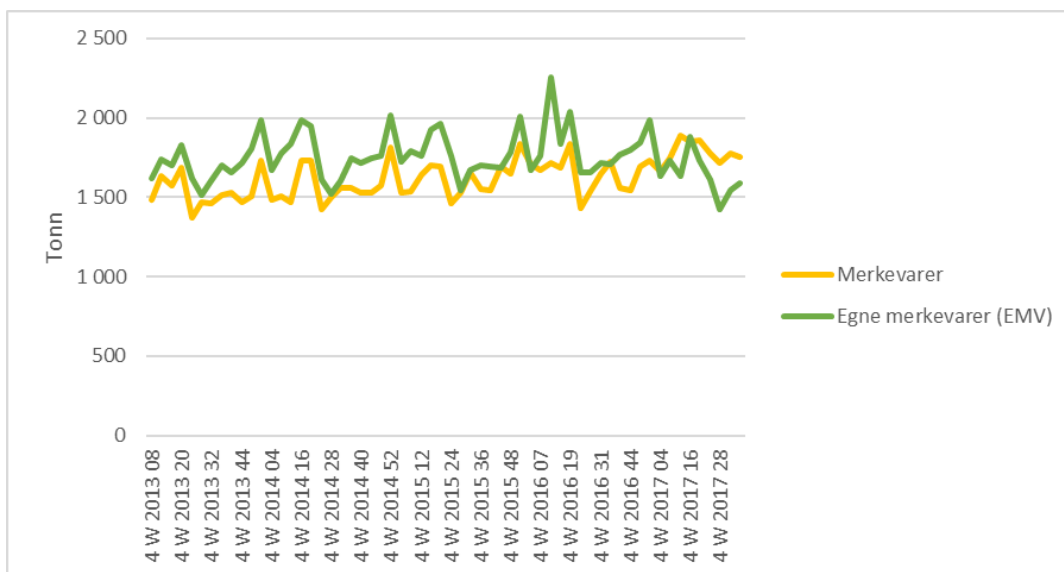
Figur 8-8 viser prisutviklingen av egg fordelt på EMV-varer og merkevarer.

Figur 8-8 viser prisutviklingen av egg solgt som dagligvarenes EMV og merkevarer.

EMV-eggene i dagligvarehandelen har lavest pris med om lag 40 kr per kg og merkevarer har høyest pris med om lag 50 kr per kg. Prisutviklingen er relativt lik for EMV-varer og merkevarer. Men det er noen små forskjeller som vises tydelig i uke 11 i fjor ved priskrigen hvor EMV eggene ble betydelig satt ned, om lag 10 kr, mens det var så vidt en reduksjon for merkevarene. I tillegg ble EMV eggene satt opp igjen til 40 kr og fikk ikke en reduksjon i pris i uke 35 som merkevare eggene har. Det var en tilsvarende prisreduksjon i påsken i år, men etter påsken har det vært betydelig mindre prisforskjell på merkevare og EMV.

Figur 8-9 viser utviklingen av volumet av egg i dagligvaremarkedet fordelt på dagligvarenes egne merkevarer (EMV) og merkevarer.

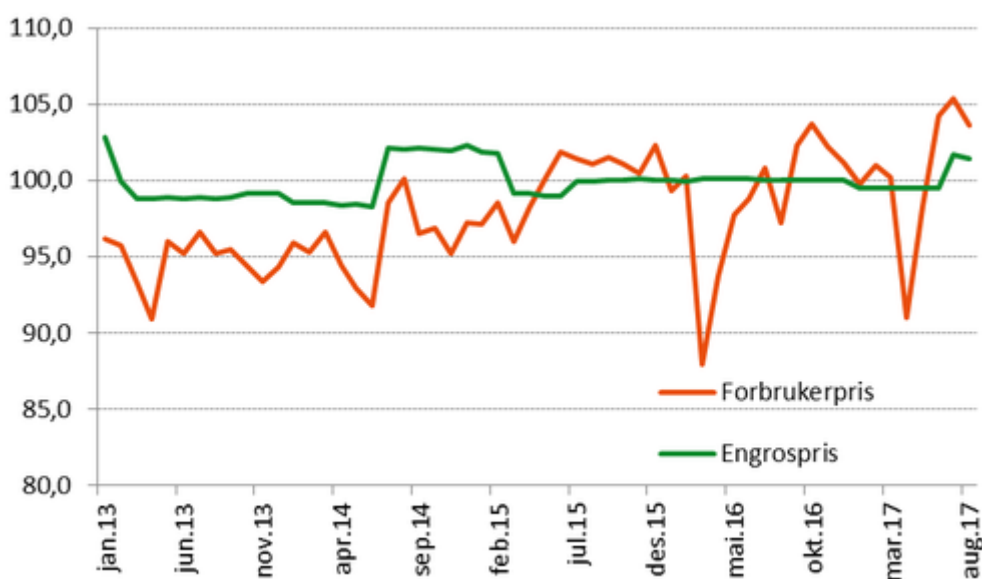

Figur 8-9 viser utviklingen av volumet av egg i dagligvaremarkedet fordelt på dagligvarenes egne merkevarer (EMV) og merkevarer.

Fra begynnelsen av 2013 har det vært omsatt et større volum egg som EMV enn som merkevarer. Størrelsesforholdet mellom dem har vært ganske konstant siden da, viser disse tallene. Økningen i salget av egg i uke 11 i fjor skyldes priskrigen på egg i forbindelse med påsken. Det kommer frem av figuren at det var hovedsakelig EMV-egg som ble benyttet i priskrigen. Hittil i år har det vært solgt et større volum av merkevarer enn EMV. Dette er noe ulikt tidligere år, men kan ha sammenheng med at prisforskjellen på merkevare og EMV-eggene har vært mindre i denne perioden enn tidligere. Prisdifferansen har vært om lag 4-5 kr, sett bort i fra påsken hvor prisforskjellen var 11 kr.

8.2.1 Forbrukerpriser og utvikling i engrospriser

Figur 8-10 viser utviklingen i forbruker- og engrospriser på egg. Den viser større variasjon i forbrukerpris enn engrospris, men de beveger seg oftest i samme retning når det skjer større endringer i engrospris, men ikke alltid. Etter at engrosprisen ble satt ned i mars 2015 har ikke forbrukerprisene falt, men derimot økt. Det store prisfallet i forbrukerpris i mars 16 viser effekten av priskrig i dagligvarehandelen.

Figur 8-10 viser en indeksert sammenstilling av utviklingen i forbruker- og engrospriser på egg⁴⁷

Jfr. Resultatkontrollen, har forbrukerprisene økt med 1,3 prosent fra 2015 til 2016⁴⁸.

Engrosprisene økte med 0,1 prosent, mens produsentprisene økte med 0,7 prosent

⁴⁷ NILF og beregninger utført av SSB for NILF-

http://nilf.no/statistikk/Matvarepriser/Tekst/Manedlig_prisutvikling_for_egg_pa_forbruker-og_engrosniva-figur, 25.04.2017

⁴⁸ BFJ – Resultatkontrollen, april 2017.

sammenlignet med året før. Dette er tall for årene sett under ett og ikke løpende som er framstilt i avsnittet over.

8.3 Produksjon, struktur og produksjonsøkonomi

Det ble bygd mange nye hus og det ble gjort store investeringer i bransjen i årene fram mot 2012. Mange produsenter har derfor fortsatt stor gjeldsbelastning og tilhørende høye finansielle kostnader.

Markedskravene om betydelig utfasing av egg fra miljøinnredning betyr enda en stor omstilling for mange eggprodusenter. Det er fortsatt behov for å øke prisdifferansen mellom egg fra miljø og frittgående systemer for å møte markedets forsterkede krav om å fase ut egg fra miljøinnredning.

8.3.1 Konsekvenser for produksjonen med vridning mot egg av frittgående høns

Fra 1. januar 2012 ble det forbudt å ha verpehøns i tradisjonelle bur. Omleggingen har medført at en stor andel av produsentene investerte i nye hus og driftsapparat i årene fram mot 2012. De bygde med kapasitet for å produsere opp mot konsesjonsgrensen og produksjonen økte derfor betydelig.

Produsenter som har tegnet prognoseavtale med Nortura har en gjennomsnittsbesetning i år på 7503 høneplasser, rett i overkant av konsesjonsgrensen på 7500 høneplasser⁴⁹. Det er en stor økning fra 2011 hvor gjennomsnittlig besetning var på ca. 5 500 verpehøns.

Eggproduksjonen i Nortura er fordelt med ca. 58% frittgående og 42% miljø. Det har kun vært en svak økning av andel frittgående siden omleggingen i 2012, og det har generelt stadig vært noe overskudd av frittgående i forhold til salget. Nortura har pr i dag 172 fjørfehus med miljøinnredning. Ny innredning for et konsesjonshus kommer på mellom 1,5 til 2 mill. kr. Samlet kan det være et investeringsbehov på rundt 300 mill. kr. I forhold til en omstilling mot frittgående må det også tas hensyn til muligheten hos oppalere som produserer unghøner.

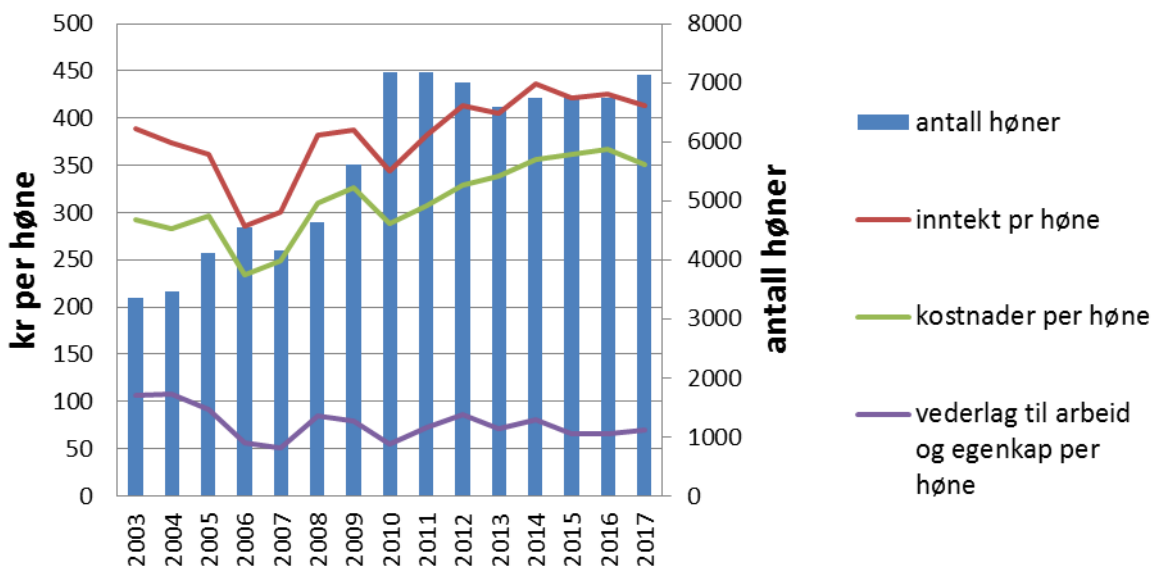
⁴⁹ Gjennomsnittlig besetningsstørrelse er over dagens konsesjonsgrense fordi det finnes enkelte produsenter som hadde flere enn 7500 høner når konsesjonsgrensen ble til, og de trengte ikke redusere sine besetninger.

Produksjon av egg med frittgående høner krever noe mer arbeid og har høyere kostnader enn eggproduksjon i miljøinnredning. Prisdifferansen mellom miljøegg og frittgående er i dag ca. kr 1,60 pr kg for størrelsene XL, L og M.

8.3.2 Resultat for referansebruk 6 – korn og egg⁵⁰

Tallene for referansebruk 6 viser at inntektene per har økt noe fra 2015 til 2016, noe det også er forventet å gjøre for 2017. Kostnadene er antatt å fortsette å øke i 2017 slik de i hovedsak har gjort siden 2010. Vederlaget til arbeid og egenkapital per høne har vist en fallende utvikling de senere årene, men det er forventet en liten økning fra 2016 til 2017, før jordbruksavtalen.

Endringer i bondens inntekt henger i stor grad sammen med endringer i engrosprisen. Se kapittel 8.1.3 for mer om pris.

Figur 8-11 viser inntekter, kostnader mm per høne plass før resultatet av jordbruksavtalen 2016.⁵¹

⁵⁰ Referansebruk 6 (BFJ) består i 2017 av 7136 høner og 252 dekar korn. Inntektene fra kornproduksjonen er også inkludert i tallene som figuren er basert på. Tallene er fra før resultatet av jordbruksavtalen 2017 forelå.

⁵¹ 2015 er regnskapstall, 2016 er framregna tall og 2017 er prognose.

8.3.3 Dekningsbidrags- og lønnsomhetskalkyler i eggproduksjonen

Tabell 8-1 viser utvikling i kostnadene, inntekter og dekningsbidrag i produksjon av egg fra 2015-2017.

	okt.15 Miljø- innredning	okt.16 Miljø- innredning	okt.17 Miljø- innredning	okt.15 Frittgående aviar	okt.16 Frittgående aviar	okt.17 Frittgående aviar
Forutsetninger:						
Antall høner satt inn	stk 7 500	7 500	7 500	7 500	7 500	7 500
Eggproduksjon per innsatt høne	kg 22,4	23,2	23,4	21,9	22,4	22,9
Unghøne	kr/stk 47,00	48,00	48,50	48,00	49,00	49,50
Kraftfôrpris	kr/kg fôr 3,76	3,89	3,85	3,78	3,90	3,85
Diverse variable kostnader per uke	kr 0,22	0,23	0,23	0,28	0,29	0,29
Dekningsbidrag:						
Eggleveranser	kr 295	kr 319	kr 332	kr 307	kr 327	kr 362
Kvantumstillegg	kr 11	kr 12	kr 12	kr 11	kr 11	kr 11
Etterbetaling	kr -	kr -	kr -	kr -	kr -	kr -
Distriktsstill. (eks knekk og blod)	kr -	kr -	kr -	kr -	kr -	kr -
Sum produksjonsinntekter	kr 307	kr 330	kr 344	kr 318	kr 338	kr 374
Unghøne	kr 47	kr 48	kr 49	kr 48	kr 49	kr 50
Fôr	kr 169	kr 176	kr 181	kr 174	kr 179	kr 178
Avliving og kadaverlevering	kr 2	kr 2	kr 2	kr 2	kr 2	kr 2
Utrangeringstillegg	kr -2	kr -2	kr -2	kr -2	kr -2	kr -2
Sum produksjonskostnader	kr 216	kr 225	kr 230	kr 222	kr 229	kr 228
Dekningsbidrag 1 per høne og omløp	kr 90	kr 106	kr 114	kr 96	kr 110	kr 145
Dekningsbidrag 1 per høne og år	kr 73	kr 83	kr 90	kr 78	kr 87	kr 115
Diverse variable kostnader	kr 13	kr 14	kr 14	kr 17	kr 18	kr 18
Dekningsbidrag 2 per høne og omløp	kr 77	kr 92	kr 100	kr 79	kr 92	kr 127
Dekningsbidrag 2 per høne og år	kr 63	kr 72	kr 79	kr 64	kr 72	kr 100
<i>Dekningsbidrag 2 per kilo egg</i>	<i>kr 3,46</i>	<i>kr 3,95</i>	<i>kr 4,28</i>	<i>kr 3,60</i>	<i>kr 4,10</i>	<i>kr 5,57</i>
Produksjonstillegg (satser for Sør-Norge)	kr 7	kr 7	kr 7	kr 7	kr 7	kr 7
Dekningsbidrag 2 per høne og år inkl. prod.tillegg	kr 70	kr 79	kr 85	kr 71	kr 79	kr 107
Dekningsbidrag 2 per år inkl. produksjonstillegg	kr 521 855	kr 591 744	kr 641 153	kr 530 057	kr 592 906	kr 803 273
Investering:						
Investeringsår	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Investering	kr 6 000 000	kr 6 000 000	kr 6 300 000	kr 6 000 000	kr 6 000 000	kr 6 300 000
Egenkapital (25% av inv. Avkastning er ikke hensyntatt)	kr 1 500 000	kr 1 500 000	kr 1 575 000	kr 1 500 000	kr 1 500 000	kr 1 575 000
Tilskudd	kr -	kr -	kr -	kr -	kr -	kr -
Rest / Rentebærende gjeld	kr 4 500 000	kr 4 500 000	kr 4 725 000	kr 4 500 000	kr 4 500 000	kr 4 725 000
Nedbetalingstid, år	20	20	20	20	20	20
Restverdi	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Rentesats	5,8 %	5,6 %	5,6 %	5,8 %	5,6 %	5,6 %
Årlig kapitalkostnader	kr 380 668	kr 374 516	kr 393 241	kr 380 668	kr 374 516	kr 393 241
Vedlikehold og forsikring (1,5 % av byggesum)	kr 90 000	kr 90 000	kr 94 500	kr 90 000	kr 90 000	kr 94 500
Rest til arbeid, per år	kr 51 186	kr 127 229	kr 153 412	kr 59 389	kr 128 391	kr 153 531
Arbeid, timer per år	1 500	1 500	1 500	1 800	1 800	1 800
Lønnsevne per time	kr 34	kr 85	kr 102	kr 33	kr 71	kr 175

Produksjonsinntektene har det siste året styrket seg for både miljøinnredning og frittgående produksjon, men økningen er størst for frittgående. Det skyldes i stor grad at avregningsprisen har økt med kr 1,20 for frittgående og kr 0,50 for miljøegg. Fra juli 2017 ble kun engrosprisen for frittgående økt med 70 øre. Omsetningsavgiften er redusert med 30 øre/kg egg i perioden.

Produksjonsinntektene pr. høne har økt med henholdsvis 14 kr for miljøinnredning og 35 kr for frittgående. Produksjonskostnadene har økt vesentlig mindre enn inntektene. For miljøinnredning har produksjonskostnadene økt med 5 kr, mens for frittgående er produksjonskostnadene redusert med 1 kr.

Dette gir utslag i en økning av dekningsbidrag 2 per høne per år på henholdsvis 6 kr/høne/år og 28 kr/høne/år. Det gir en lønnsevne per time ved nybygg på 102 kr for miljøinnredning og 175 kr for frittgående, noe som er en betydelig økning fra i fjor på samme tid.

8.4 Langtidsutsikter egg

Etter noen år med overdekning og førtidsslakting av verpehøner, bedret eggmarkedet seg i 2016. Godt salg var forklaringen på det. Det er en netto økning i høneplasser i 2017, og det er høneplasser i omstilling fra miljø til frittgående fram til 2020.

Gjeldende prognose for 2018 viser en overdekning på om lag 750 tonn etter inntak av den tollfrie kvoten på 290 tonn egg fra EU. Det har vært en økning i forbruk per innbygger de siste årene, og det er sannsynlig at økningen vil fortsette.

Eggproduksjonen øker historisk sett raskt ved positive markedssignaler og erfaringen må være at selv med relativt positive scenarier må det tydelig advares mot sterk etablering i næringa. Flere år med overkapasitet har medført prispress, høye reguleringskostnader og dermed krevende økonomi for produsentene.

Alternative scenarier for engrossalg egg. Tonn

	År 2025		
	Middels befolkningsvekst	Lav befolkningsvekst	1 % årlig forbruksvekst
Egg	67 500	65 900	68 000

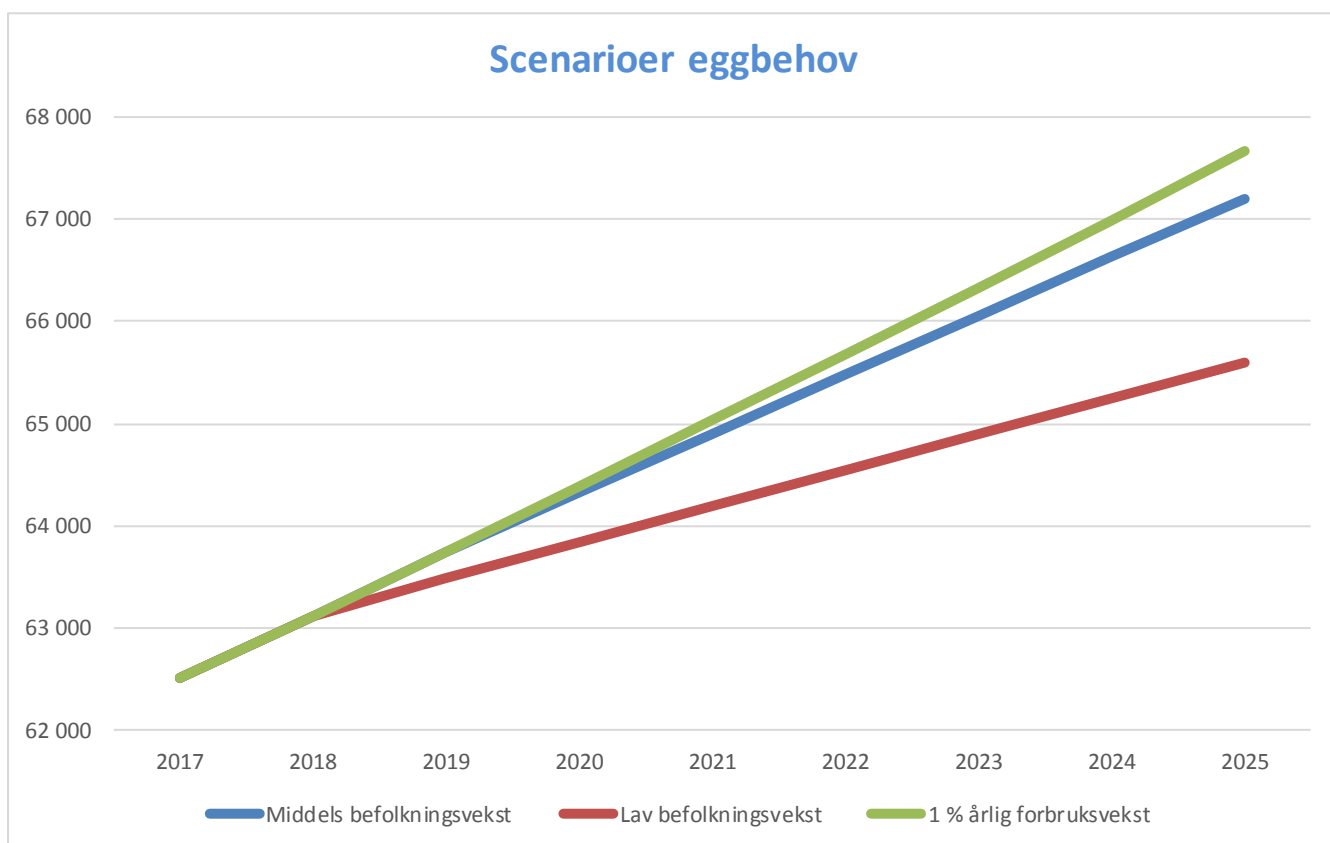
Antatte importkvoter i tonn

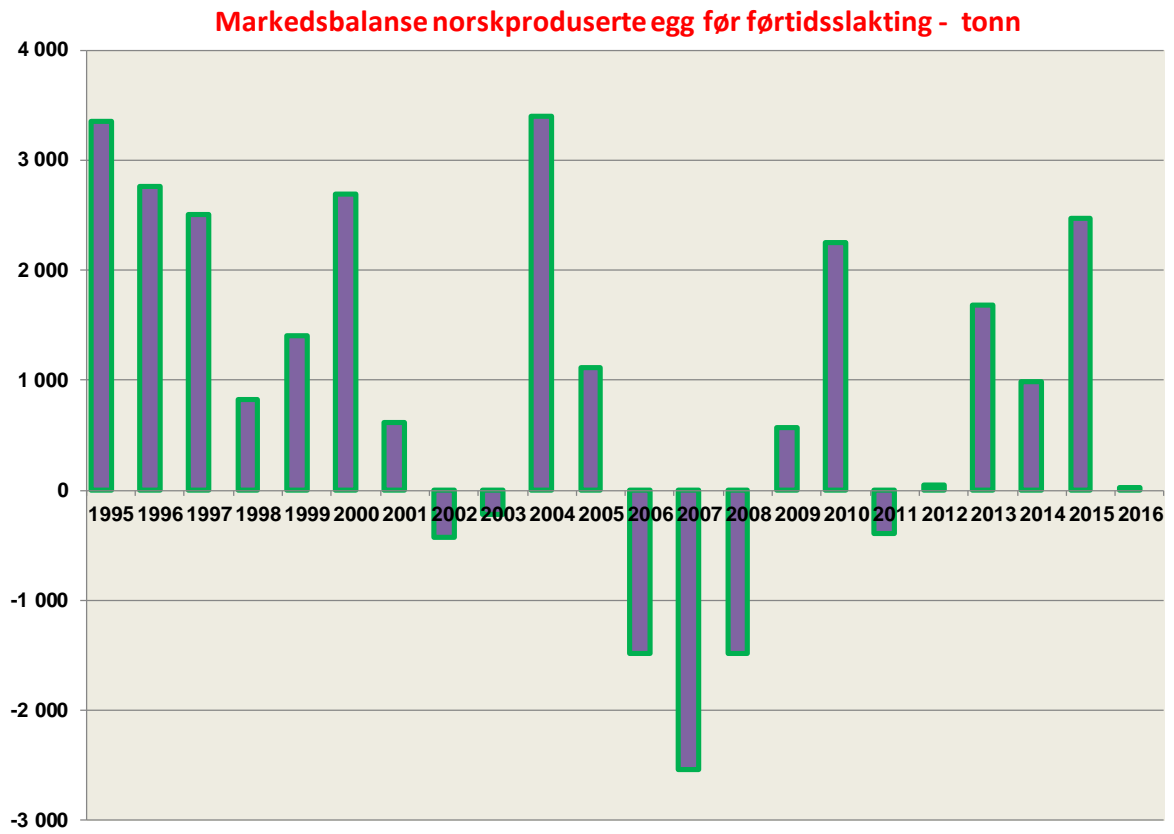
	WTO	EU	SUM
Egg	1 295	290	1 585

Det er forutsatt inntak av tollfri kvote fra EU på 290 tonn samt 210 tonn av WTO-kvote. Til sammen 500 tonn

Disponibelt engrossalg for norskprodusert vare

	År 2025		
	Middels befolkningsvekst	Lav befolkningsvekst	1 % årlig forbruksvekst
Egg	67 000	65 400	67 500

9 Vedlegg

Planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE) på storfe					
Representantvare ung okse					
	Oppnådd pris	avvik fra PGE	PGE	endring % årlig endring	
2. halvår 2009	48,84	-0,04	48,88	1,10	
1. halvår 2010	47,45	-0,13	47,58	-1,30	
2. halvår 2010	47,99	-0,09	48,08	0,50	
1. halvår 2011	48,61	-0,09	48,70	0,62	2,4 %
2. halvår 2011	49,32	-0,08	49,40	0,70	
1. halvår 2012	50,66	-0,04	50,70	1,30	4,1 %
2. halvår 2012	52,15	-0,05	52,20	1,50	
1. halvår 2013	52,83	-0,17	53,00	0,80	4,5 %
2. halvår 2013	54,87	-0,13	55,00	2,00	
1. halvår 2014	54,88	-0,32	55,20	0,20	4,2 %
2. halvår 2014	55,44	-0,06	55,50	0,30	
1. halvår 2015	57,03	0,03	57,00	1,50	3,3 %
2. halvår 2015	57,43	-0,07	57,50	0,50	
1. halvår 2016	58,52	-0,18	58,70	1,20	3,0 %
2. halvår 2016	59,09	-0,11	59,20	0,50	
1. halvår 2017	59,69	-0,31	60,00	0,80	2,2 %
2. halvår 2017			60,00	0,00	
1. halvår 2018			60,50	0,50	0,8 %

Målpris og planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE) på lam						
Representantvare lam						
Avtaleår/halvår	Oppnådd pris	Avvik	Målpris/PGE	endring % årlig endring		
2009/2010	målpris	57,44	-0,31	57,75	2,48	
2010/2011	målpris	58,64	-0,51	59,15	1,40	2,4 %
2011/2012	målpris	60,66	-0,12	60,78	1,63	2,8 %
2012/2013	målpris	62,95	-0,05	63,00	2,22	3,7 %
2. halvår 2013	PGE	65,76	-0,44	66,20	3,20	
1. halvår 2014	PGE	67,84	-0,16	68,00	1,80	7,9 %
2. halvår 2014	PGE	68,66	-0,04	68,70	0,70	
1. halvår 2015	PGE	70,67	0,17	70,50	1,80	3,7 %
2. halvår 2015	PGE	70,46	-0,04	70,50	0,00	
1. halvår 2016	PGE	69,43	-0,17	69,60	-0,90	-1,3 %
2. halvår 2016	PGE	67,09	-0,51	67,60	-2,00	
1. halvår 2017	PGE	64,60	0,00	64,60	-3,00	-7,2 %
2. halvår 2017	PGE			64,60	0,00	
1. halvår 2018	PGE			64,60	0,00	0,0 %

Målpris og planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE) på egg						
Representantvare egg						
Avtaleår/halvår	Oppnådd pris	Avvik	Målpris/PGE	endring % årlig endring		
2009/2010	målpris	16,44	-0,10	16,54	1,58	
2010/2011	målpris	17,06	-0,18	17,24	0,70	4,2 %
2011/2012	målpris	18,67	-0,05	18,72	1,48	8,6 %
2012/2013	målpris	18,63	-0,47	19,10	0,38	2,0 %
2. halvår 2013	PGE	18,15	-0,05	18,20	-0,90	
1. halvår 2014	PGE	18,03	-0,07	18,10	-0,10	-5,2 %
2. halvår 2014	PGE	18,76	-0,04	18,80	0,70	
1. halvår 2015	PGE	18,48	-0,32	18,8*	0,00	3,9 %
2. halvår 2015	PGE	18,26	-0,14	18,40	-0,40	
1. halvår 2016	PGE	18,26	-0,14	18,40	0,00	-2,1 %
2. halvår 2016	PGE	18,44	-0,16	18,60	0,20	
1. halvår 2017	PGE	18,64	-0,16	18,80	0,20	2,2 %
2. halvår 2017	PGE			19,20	0,40	
1. halvår 2018	PGE			19,35	0,15	2,9 %

*pris satt ned til 18,30 fra 16. mars